

Lastenvalvojan tarjoama tuki erovanhemmuuteen

Sisällönanalyysi vanhempien kokemuksista

Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalitieteiden laitos
Turun yliopisto

Laatija:
Jutta Nisula

Ohjaaja:
Professori Merja Anis

kesäkuu 2021
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Jutta Nisula

Otsikko: Lastenvalvojan tarjoama tuki erovanhemmuuteen: sisällönanalyysi vanhempien kokemuksista

Ohjaaja: professori Merja Anis

Sivumäärä: 76 sivua

Päivämäärä: kesäkuu 2021

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaista tukea vanhemmat haluavat lastenvalvojalta erovanhemmuuteensa ja millaisia kokemuksia vanhemmilla on lastenvalvojalta saamastaan tuesta. Lähestyn tutkimuskysymyksiä kokemuksen tutkimuksen näkökulmasta peilaten vanhempien kokemuksia palvelujärjestelmän ja lainsäädännön määrittelemiін puitteisiin. Teoreettinen viitekehys rakentuu keskeisten käsitteiden pohjalta, joita ovat erovanhemmuus, perheiden moninaisuus ja lapsen edun ensisijaisuus.

Tutkimusaineisto koostuu kahdesta Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston jakamasta aineistosta, jotka käsittelevät erovanhemmuutta vanhempien näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiin vastattiin analysoimalla sisällönanalyysin avulla kuutta kirjoitusta Erovanhemmuuskirjoituksia vuosilta 2011–2012 -aineistosta ja kuutta haastattelua Sateenkaariperheiden äitien kokemukset parisuhteen päättymisestä 2016 -aineistosta.

Aineiston perusteella vanhemmat haluavat lastenvalvojan tukea erityisesti tehdessään sopimuksia lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta. Lastenvalvojan vahvistamat sopimukset ovat toimeenpanokelpoisia, minkä vuoksi vanhemmat kokevat sopimusten tuovan turvaa tulevaisuudessa, vaikka yhteistyövanhemmuus olisi nykyhetkellä toimivaa.

Vanhemmat haluavat lastenvalvojalta ohjausta ja neuvontaa tietääkseen, mitkä olisivat lapsen kannalta parhaita ratkaisuja vanhempien erotilanteessa. Tapaamiset lastenvalvojan luona mahdollistavat vanhempien välisen yhteisen keskustelun niissä tilanteissa, joissa vanhemmat eivät riittäisi vuoksi keskustele keskenään muuta kuin viestien välityksellä. Lastenvalvojan työtä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus, mikä saattaa joskus olla ristiriidassa vanhempien näkemyksen kanssa.

Lastenvalvojan luona voivat asioida vain lapsen juridiset vanhemmat, joten vanhemmat haluavat lastenvalvojalta tukea myös juridiseen vanhemmuuteen liittyvissä asioissa, kuten isyysasioissa. Vanhemmat eivät saa tukea lastenvalvojalta, mikäli he eivät ole lapsen juridisia vanhempia tai mikäli toinen vanhemmista ei halua asioida lastenvalvojan luona. Tällöin vanhemmat ohjataan tai he hakeutuvat toisen palvelun piiriin, kuten tuomioistuinsovitteluun tai perheneuvolaan. Osa vanhemmista kokee jäävänsä ilman apua.

Aineiston perusteella vanhemmilla on lastenvalvojan tarjoamista palveluista hyviä ja huonoja kokemuksia. Hyvät kokemukset liittyvät etenkin lasta koskevien sopimusten tekemiseen sekä neuvojen saamiseen. Huonoissa kokemuksissa korostuu vanhemman kokemus epätasa-arvoisesta kohtelusta, mikä on vanhemman näkemyksen mukaan johtunut hänen omasta sukupuolestaan tai perheen erityisyydestä, kuten perheen ollessa sateenkaariperhe. Lisäksi osa vanhemmista kokee lastenvalvojan palvelujen saavutettavuuden heikkona.

Rakenteellista sosiaalityötä tarvitaan perheiden välisten eriarvoisuuksien poistamiseksi, esimerkiksi perhepoliittisissa ratkaisuisissa, sekä lastenvalvojan palveluissa esiintyvän heteronormatiivisuuden poistamiseksi, koska se asettaa sateenkaariperheet eriarvoiseen asemaan ja saattaa estää avun saamisen kokonaan. Lastenvalvojan psykososiaalisesti suuntautunut työtapa voisi mahdollisesti tukea vanhempien sovinnollisuutta ja yhteistyövanhemmuutta. Aiheesta tarvitaan kuitenkin lisää tutkimustietoa. Joka tapauksessa lastenvalvojen lisä- ja täydennyskoulutuksille on tarvetta. Lisäksi etenkin vuoroasumisesta ja vieraannuttamisesta tarvitaan lisää tutkimustietoa.

Avainsanat: erovanhemmuus, lapsen edun ensisijaisuus, lastenvalvojan työ, perheiden moninaisuus

Sisällysluettelo

Johdanto	5
1 Vanhemmuus ja ero	6
1.1 Erovanhemmuus	6
1.2 Lapsen etu, näkökulma ja osallisuus	10
1.3 Perheiden moninaisuus	14
1.3.1 Lapsen vuoroasuminen kahdessa kodissa	16
1.3.2 Yhden huoltajan perheet	18
1.3.3 Uusperheet	19
1.3.4 Sateenkaariperheet	20
1.4 Lastenvalvojan palvelut	22
2 Tutkimusprosessi	25
2.1 Tutkimuskysymykset ja -tavoitteet	25
2.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset	27
2.3 Aineisto	29
2.3.1 Erovanhemmuuskirjoituksia vuosilta 2011–2012	29
2.3.2 Sateenkaariperheiden äitien kokemukset parisuhteen päättymisestä 2016	29
2.4 Analyysi	30
3 Vanhempien kokemukset lastenvalvojalta saadusta tuesta	36
3.1 Lasta koskevien sopimusten vahvistaminen	37
3.2 Vanhempien välisen yhteisen keskustelun mahdollistaminen	45
3.3 Ohjaus ja neuvonta	47
3.4 Erovanhemmuuden tukemista sivuava muu teema sateenkaariperheissä	49
3.5 Millaista tukea lastenvalvojalta ei saa	53
4 Yhteenveto ja johtopäätökset	60
4.1 Tulokset	60
4.2 Tutkimuksen arviointi	64
4.3 Palvelujärjestelmän kehittäminen ja lisätutkimuksen tarve	66
Lähteet	69

Taulukot

Taulukko 1. Millaista tukea lastenvalvoja antaa vanhemmille	33
Taulukko 2 Millaisia kokemuksia vanhemmilla on lastenvalvojalta saamastaan tuesta	34
Taulukko 3. Millaista tukea vanhemmat eivät saaneet lastenvalvojalta	35

Johdanto

Lapsiperhe-ero koskettaa Suomessa vuosittain merkittävää osaa lapsista, sillä noin 30000 lasta kokee vanhempiensa eron joka vuosi. Lapsiperhe-erojen huomattava määrä tekee niistä ajan-kohtaisen ja yhteiskunnallisen kysymyksen. Lasten selviämistä erosta tukee, jos lapsi pystyy säilyttämään suhteen molempiin vanhempiinsa eron jälkeen ja vanhemmat kykenevät toimimaan sovinnollisesti keskenään. (Aaltonen 2020, 1–2.) Eroavat vanhemmat saattavat tarvita tukea vaikeassa elämänvaiheessaan ja vanhempien saama tuki auttaa myös lasta selviytymään vanhempiensa erosta (Makkonen 2009, 190).

Suurin osa eroavista vanhemmista hoitaa lasta koskevat järjestelyt sovinnossa keskenään (Aaltonen 2020, 12). Vanhemmat voivat eron jälkeen tehdä sopimukset lapsen asumisesta, huollosta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361; Laki lapsen elatuksesta 1975/ 704). Lastenvalvoja vahvistaa lapsen edun mukaiset sopimukset (Karhuvaara ym. 2013, 7–9). Lastenvalvojana työskennellessäni pohdin usein, miten lastenvalvoja voisi parhaiten tukea erovanhemmuutta vanhempien mielestä. Tämä pohdinta sai minut tarttumaan gradussa aiheeseen, jonka koin merkitykselliseksi eroperheiden hyvinvoinnin kannalta. Tutkimuskysymyksiinä tässä tutkimuksessa on, *millaista tukea vanhemmat haluavat lastenvalvojalta erovanhemmuuteensa ja millaisia kokemuksia vanhemilla on lastenvalvojalta saamastaan tuesta*.

Tutkimusaineisto koostuu kahdesta Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston jakamasta aineistosta, jotka käsittelevät erovanhemmuutta vanhempien näkökulmasta. Sain tutkimuskysymyksiini vastauksia analysoimalla kuutta haastattelua *Sateenkaariperheiden äitien kokemukset parisuhteen päättymisestä 2016* -aineistosta ja kuutta kirjoitusta *Erovanhemmuuskirjoituksia vuosilta 2011–2012* -aineistosta. Haastatelluista kaikki ovat äitejä ja kirjoittajista kolme on äitejä ja kolme on isiä. Lähestyn tutkimuskysymyksiä kokemuksen tutkimuksen näkökulmasta peilaten vanhempien kokemuksia palvelujärjestelmän toimivuuteen ja lainsäädännön asettamiin raameihin. Käytän sisällönanalyysia aineiston analyysissa.

Lastenvalvoja kohtaa työssään monenlaisia perheitä, minkä vuoksi hänen täytyy ymmärtää perheiden moninaisuutta sekä erovanhemmuutta ilmiönä. Lisäksi kiinnitän tutkimuksen aikana huomiota lastenvalvojan vanhemmille tarjoamaan psykososiaaliseen tukeen eli kokevatko vanhemmat perheiden auttamisen jäävän pintapuoliseksi, jos lastenvalvoja auttaa perheitä vain sopimusteknisissä asioissa.

1 Vanhemmuus ja ero

Tutkimusaiheen valinnan jälkeen on keskeistä ymmärtää tutkittavan ilmiön yleinen konteksti, mikä tarkoittaa sitä, että ilmiö sijoitetaan osaksi historiallista ja rakenteellista todellisuutta (Koski 2020, 158). Tässä tutkimuksessa tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan osana perhemuotojen moninaisuutta sekä vanhempien saamaa tukea lastenvalvojan luona lapsiperhe-erossa. Vuorostaan erityinen konteksti tarkoittaa, että ilmiö sijoitetaan myös tiettyihin vallitseviin olosuhteisiin (Koski 2020, 158). Erovanhemmuuden ilmenemistä on siis tarkasteltava vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa, johon lastenvalvojan työ lain määrittelemänä sosiaalihuollon palveluna sijoittuu.

Tämän tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat erovanhemmuus, perheiden moninaisuus, lapsen edun ensisijaisuus sekä lastenvalvojan työ. Valitsin kyseiset käsitteet, koska ne ovat mielestäni keskeisiä teorian kannalta ja ne kattavat selitettävän ilmiön. Käsitteiden valinnalla on merkitystä tutkimuksen luotettavuuden kannalta, sillä tutkimuksen validiteettia voi vahvistaa valitsemalla tutkimuksen kannalta oikeat käsitteet. (Metsämuuronen 2009, 126.) Tutkimusongelman kannalta keskeiset käsitteet on määriteltävä, kun ne mainitaan tutkimuksessa ensimmäisen kerran (Hirsjärvi ym. 2009, 149–152). Seuraavaksi määrittelen keskeisiä käsitteitä ja tutkimuksen teoreettista viitekehystä ja kontekstia.

1.1 Erovanhemmuus

Joka vuosi Suomessa eroaa 13000–14000 avioparia. Lisäksi suuri määrä avoliitoista loppuu, mutta näistä parisuhteiden päättymisistä ei ole tilastotietoa. Eroon liittyy psyykkisiä, taloudellisia, juridisia, sosiaalisia ja vanhemmuuteen liittyviä ulottuvuuksia. Erojen suuri määrä tekee niistä ajankohtaisen ja keskeisen yhteiskunnallisen kysymyksen. (Aaltonen 2020, 1.)

Erosta tulee ilmiönä monimutkaisempi, mikäli entisillä puolisoilla on yhteinen lapsi keskenään, koska vanhemmat eivät voi katkaista suhdetta entiseen puolisoonsa. Castrén (2009) kuvaa tilannetta vanhempien elämän ristipaineen tilaksi. Ristipaine johtuu siitä, että sen sijaan, että vanhemmat suuntaisivat omassa elämässään eteenpäin, vanhempien täytyy samanaikaisesti turvata jatkuvuus lapsen elämässä yhteistyövanhemmuuden avulla. Vastakkain ovat siis yksilöllinen eheytymisodotus ja vastuullisen vanhemmuuden vaatimus. Lisäksi niin sanotut puolisosidosteiset sosiaaliset suhteet saattavat raueta eron myötä. Tällaisia suhteita ovat usein

erityisesti puolison sukuun muodostuneet sosiaaliset suhteet. Lapsen kannalta olisi tärkeää, että vanhemmat jaksaisivat sietää ristipainetta ja tukea lapsen myönteistä suhdetta toiseen vanhempaansa ja tämän sukulaisiin – myös silloin, kun vanhempi itse on siirtynyt elämässä eteenpäin ja tavannut uuden kumppanin ja on osa uuden kumppanin sosiaalisia verkostoja. Jos sukulaissuhteisiin liittyy esimerkiksi toisen vanhemman negatiiviseen valoon saattamista tai ihmisten välisiä ristiriitoja tai tulehtuneita välejä, lapsi saattaa kokea helpommaksi jättää itselleen tärkeät sukulaissuhteet. (Castrén 2009, 23, 26, 28–30.)

Vanhempien eron myötä vanhemman rooli ja puolison rooli erottuvat toisistaan, ja myös vanhemmuudesta on eron jälkeen löydettävissä selkeämmin erilaisia osa-alueita, jotka liittyvät tunnesuhteisiin, huolenpitotyöhön, kasvattamiseen ja taloudelliseen vastuuseen. Jaettu vanhemmuus tarkoittaa sitä, että lapsen molemmat vanhemmat osallistuvat ja sitoutuvat vanhemmuuteen. Jaettu vanhemmuus ehkäisee toisen vanhemman ylikuormittumista sekä mahdollistaa lapsen tunneyhteyden säilymisen molempiin vanhempiinsa. Vanhempien eron jälkeen jaettua vanhemmuutta toteutetaan kahdessa kodissa, mutta kyse ei ole kuitenkaan vuoroasumisesta. (Kuronen 2003, 114; Hakovirta & Rantalaiho 2009, 38, 41.) Vanhemmuuden osa-alueiden saumaton yhdistäminen eronneiden vanhempien kesken on kuitenkin haastava tehtävä (Kuronen 2003, 114). Eronneiden vanhempien voi olla helpompi tulla toimeen keskenään, jos he ovat samaa mieltä siitä, miksi parisuhde epäonnistui ja molemmat ymmärtävät oman osuutensa erossa. Tällöin vanhemmat eivät syyttele toisiaan asiasta, mikä on usein hyödytöntä. (Wesolowski ym. 2008.)

Ero on prosessina vanhemmille psyykkisesti raskas, minkä vuoksi voidaan puhua erokriisistä. Psyykkiseen eroprosessiin liittyy usein paljon vaikeita tunteita, kuten katkeruutta, surua, syyllisyyttä, ahdistusta tai lamaantumista. Toinen vanhempi voi myös kieltäytyä hyväksymästä eroa. Vanhemmat joutuvat eron myötä luopumaan yhteisistä tulevaisuuden suunnitelmistaan, sekä mahdollisesti joistain ihmissuhteista, jotka ovat muodostuneet aiemman kumppanin sukulaisten kanssa. Vanhempi pystyy pohtimaan tulevaisuutta vasta sisäistettyään eron. (Aaltonen 2020, 1–2.) Onkin normaalia, että eronneet vanhemmat kokevat entistä puolisoaan kohtaan negatiivisia tunteita, ja etenkin ensimmäinen vuosi eron jälkeen saattaa olla haasteellinen (Malcore ym. 2010). Vanhempien täytyy haastavasta tilanteestaan huolimatta ratkaista heti erotessaan monta lasta koskevaa asiaa, kuten missä lapsi asuu, miten hän tapaa etävanhempaansa ja mitä lapsen elatuksesta sovitaan. Lasta koskevissa asioissa vanhemmat voivat hakea apua lastenvalvojalta, tuomioistuimelta, perheasioiden sovittelusta tai erilaisilta yksityisen sektorin toimijoilta, kuten järjestöiltä tai seurakunnilta. (Karhuvaara ym. 2013, 7.) Vanhem-

mille on myös internetissä tarjolla erilaisia kursseja ja vanhemmuussuunnitelmia vanhemmuuden kehittämisen tueksi (Koulu 2014, 381).

Hyvä erovanhemmuus vaatii vanhemmilta sovinnollisuutta, lapselle läheisten ihmisten vuorovaikutussuhteiden tukemista ja sitä, että vanhemmat ottavat tarpeen vaatiessa vastaan julkista apua ja neuvoja. Keskeisintä hyvässä erovanhemmuudessa on lapsen edun ensisijaisuus. (Koulu 2014, 378–379.) Tällaisesta juridisesti säännellystä vanhemmuudesta voidaan puhua *neuvottelevana vanhemmuutena* (Kuronen 2003, 115). Koulun (2014) mukaan voidaan puhua eronneiden vanhempien toiminnan hahmotusmallin *sovinnollisuusideaalista*, johon liittyvät muun muassa sovinnollisen vanhemmuuden, oikeanlaisen hoivan, lapsen edun ja hyvinvoinnin tarkastelun tasot. Suurimmassa osassa eroja vanhemmat pystyvät oman sovinnollisuutensa ansiosta laatimaan lasta koskevat sopimukset siten, että ne vahvistetaan sosiaalitoimessa, jolloin vain pieni osa sopimuskäsittelyistä siirtyy tuomioistuinten ratkaistavaksi (Koulu 2014, 171, 381, 391). Huolto- ja elatusriitoja ei esiinny pelkästään tuoreissa eroissa, vaan niitä voi ilmetä jopa vuosien kuluttua eron jälkeen, esimerkiksi toisen vanhemman muuttaessa toiselle paikkakunnalle tai toisen vanhemman löytäessä uuden kumppanin (Aaltonen 2020, 3).

Vanhempien välisten konfliktien tasot voidaan jaotella kolmeen eriasteiseen tasoon: korkean, kohtuullisen ja matalan konfliktin asteeseen. Mikäli vanhempien välillä on fyysistä tai henkistä väkivaltaa, on vanhempien välinen konfliktitaso korkea. Tässä tasossa on korkea riski siihen, että lapseen kohdistuu kaltoinkohtelua, väkivaltaa tai laiminlyöntiä. Esimerkiksi monia vuosia kestäviä vaikeita huoltoriitoja tuomioistuimissa ajavien vanhempien konfliktitaso on usein korkea. Tällöin lapsi joutuu elämään vuosia altistuen toisen vanhemman tai molempien vanhempien psyykkiselle tai fyysiselle väkivallalle. (Autonen-Vaaraniemi 2018, 54.) Kohtuullisen konfliktin tasolla olevat vanhemmat käyttäytyvät toisiaan kohtaan vihamielisesti, jolloin he eivät esimerkiksi kommunikoi keskenään, jolloin heillä on vaikeuksia toteuttaa toimivaa yhteistyövanhemmuutta. Matalan konfliktin tasolla olevien vanhempien erimielisyydet liittyvät esimerkiksi eroihin lapsen kasvatuskäsityksissä, mutta muuten he kykenevät melko hyvään yhteistyöhön. (Autonen-Vaaraniemi 2018, 54–55.)

Ensimmäinen vuosi eron jälkeen on yleensä vaikein, minkä vuoksi vanhempien välinen konfliktitaso voi laskea, kun erosta kuluu aikaa (Wesolowski ym. 2008). Tämä näkyy myös lasten hyvinvoinnin lisääntymisenä, kun erosta on kulunut aikaa, jos vanhempien välillä on ollut ennen eroa tai eron aikana konflikteja (Amato & Keith 1991, 39). Konfliktitason jääminen

matalalle ei ole kuitenkaan aina pysyvää, vaan esimerkiksi toisen vanhemman uusi kumppani voi myöhemmin jälleen nostaa vanhempien välistä konfliktitasoa (Wesolowski ym. 2008).

Lasten välillä on yksilöllisiä eroja sen suhteen, miten he reagoivat vanhempien välisiin konflikteihin. Richmondin ja Stockerin (2003) tutkimuksen mukaan sisarukset reagoivat eri tavoin vanhempien väliseen riitelystä, mikä voi johtua muun muassa lasten välisistä yksilöllisistä eroista, lapsen sukupuolesta ja sisarusten välisistä ikäeroista¹. Tutkimuksessa niillä sisaruksista, jotka todistivat enemmän vanhempien välistä riitelystä, oli enemmän sopeutumisongelmia kuin muilla sisaruksilla. (Richmond & Stocker 2003, 339–340.)

Vanhempien olisi hyvä pyrkiä selvittämään erimielisyyksiään siten, ettei lapsi joutuisi olemaan riitatilanteessa mukana. Tutkimusten mukaan jo suljetun oven takana riitelemisen vähentää riitelystä aiheutuvia lapseen kohdistuvia negatiivisia vaikutuksia. Jos lapsi joutuu todistamaan vanhempien välistä riitelystä, on tärkeää, että vanhemmat sanoittavat riitansa ratkaisun lapselle jälkeinpäin. Näin lapsi saa kokemuksen, ettei hänen tarvitse kantaa vastuuta vanhempiensa välisistä erimielisyyksistä. (Salo 2009, 118–119.)

Vanhempien välinen sovinnollisuus ja yhteisiin sopimuksiin pääseminen ei ole kaikissa tilanteissa lapsen edun mukaista. Näin on esimerkiksi silloin, kun toinen vanhempi väsyvä riitelemään lasta koskevista asioista, jos perheessä on väkivaltaa, tai silloin, kun vanhempi ei halua lähteä oikeusprosessiin, vaikka se olisi lapsen kannalta tarpeellista (Linnanmäki 2019, 128.) Perheet ovat erilaisia, minkä vuoksi olisi tärkeää, että vanhemmille olisi tarjolla riittävästi neuvontapalveluita ja sovittelua. (Koulu 2014, 393.)

---

¹ Richmondin ja Stockerin (2003) mukaan eri lapsilla on erilainen kyky sopeutua vanhempien väliseen konfliktitilanteeseen. Lapsen ikä vaikuttaa asiaan siten, että vanhemmat sisarukset kokevat enemmän syyllisyyttä vanhempien välisestä riitelystä kuin nuoremmat sisarukset, ja vanhimmista sisaruksista pojat kokevat syyllisyyttä enemmän kuin tytöt. Richmond ja Stocker pohtivat, että syynä voi olla esimerkiksi se, että vanhemmat saattavat suojata nuorempia lapsiaan riidoiltaan enemmän kuin vanhempia lapsiaan, ja vanhemmat pojat saattavat olla enemmän vanhempien riitojen aiheuttajina kuin vanhemmat tytöt. Toisaalta vanhemmat pojat saattavat myös kokea olevansa enemmän vastuussa perheen harmoniasta kuin vanhemmat tytöt. Sukupuolten välisiä eroja ei havaittu nuorempien sisarusten kohdalla. (Richmond & Stocker 2003, 339–340, 347.)

1.2 Lapsen etu, näkökulma ja osallisuus

Suomessa noin 30000 lasta kokee joka vuosi vanhempiensa eron. Suuri osa eroista tapahtuu, kun lapset ovat korkeintaan alakouluikäisiä. Lapsen selviytymiseen vanhempiensa erotilanteessa vaikuttaa muun muassa lapsen ikä, kehitysvaihe, persoonallisuus ja kasvuhistoria. Valtaosa lapsista selviytyy vanhempiensa erosta hyvin. (Aaltonen 2020, 2.) Useiden tutkimusten mukaan lapsen erosta selviämistä tukee, jos lapsi kykenee säilyttämään suhteen molempiin vanhempiin eron jälkeen (Broberg & Hakovirta 2009, 123, 125).

On tärkeää, että vanhemmat keskustelevat lapsen kanssa erostaan ja sen vaikutuksista lapsen elämään, koska epävarmuus ja epätietoisuus voivat estää lasta selviytymästä vanhempien erosta johtuvasta kriisistä. Lapselle on annettava tilaa kertoa kokemuksistaan ja tunteistaan. Muuten on vaarana, että vielä aikuisenakin vanhempiensa eron kokenut henkilö elää erosta aiheutuneiden hylätyksi tulemisen ja yksinäisyyden tunteiden kanssa. (Makkonen 2009, 174–175, 189.)

Vanhempien on tärkeä kiinnittää huomiota siihen, miten he kertovat lapselle erostaan. Ero itsessään ei välttämättä ole lapselle niin vahingollinen kuin vanhempien toiminta erosta puhumiseen liittyen. Osa lapsista ei saa lähes mitään tietoa erosta tai sen syistä, ja osa lapsista saa liian paljon tietoa. Vanhempien ero on lapselle stressiä aiheuttava tapahtuma, mutta keskustelu erosta ja sen syistä voi auttaa lapsen stressin lievittämisessä. Erosta puhuminen voi kuitenkin olla lapselle myös ahdistavaa. Sen vuoksi on tärkeää, että vanhemmat puhuvat erostaan lapsen ehdoilla, eivätkä omien tarpeidensa pohjalta. Tutkimusten mukaan lapsilla ei ole valinnanvaraa, miten paljon ja mitä asioita vanhemmat kertovat heille eron aikana. (Mäenpää & Poutiainen 2009, 100–101.) Erosta keskusteltaessa on tärkeää ottaa huomioon lapsen ikä, kehitystaso, sanavarasto ja temperamentti. Olisi hyvä, että lapsille kerrottaessa kaikki sisarukset olisivat samaan aikaan paikalla ja vanhemmat kertoisivat yhdessä erostaan. (Sinkkonen 2017d, 95, 98.)

Vanhempien voi olla haastavaa vastata lapsen tarpeisiin eroprosessin keskellä, koska heidän omat voimavaransa saattavat olla vähäiset (Salo 2009, 118–119; Sinkkonen 2017b, 23). Erityisesti pienten lasten hyvinvoinnin ja kiintymyssuhteen kehittymisen kannalta on haitallista, mikäli äiti on emotionaalisesti saavuttamattomissa (Lagraff ym. 2015). Edellä on kyse lähivanhemman psyykkisestä tilanteesta, mutta lapset jäävät eron jälkeen useammin äidille kuin isälle. Lähivanhempana toimivat äidit saattavat olla eron jälkeen ahdistuneempia, masentuneempia, vihaisempia, kommunikoida vähemmän, turvautua herkemmin rangaistuksiin tai

toimia epäjohdonmukaisemmin verrattuna äiteihin, jotka eivät ole eronneet. (Sinkkonen 2017b, 22, 25–26.)

Vanhempien ero voi aiheuttaa lapselle heikompaa koulumenestystä, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen vaikeutumista, käytöshäiriöitä, sekä muita tunne-elämän häiriöitä. Syynä edellä mainituille lapsen ongelmille ei ole välttämättä pelkkä ero, vaan jo ennen eroa perheessä on saattanut vallita riitaisa ilmapiiri, mikä voi olla osasyynä lapsen ongelmille. (Broberg & Hakovirta 2009, 123–124; Sinkkonen 2017b, 27–31.) Vanhempien riitelyn ja lapsen ahdistuneisuuden sekä käytösongelmien välillä on havaittu tutkimuksissa olevan yhteys (Richmond & Stocker 2003, 339; Lagraff ym. 2015; Sinkkonen 2017b, 29–31).

Täten eri tutkimuksissa onkin todettu, että vanhempien eroa vahingollisempaa on vanhempien riitely ja riitelyn jatkuminen eron jälkeen. Pieni osa vanhemmista jatkaa riitelyä lapsesta tuomioistuimissa lapsen täysi-ikäisyyteen asti. (Aaltonen 2020, 2.) Tällöin voidaan todeta vanhempien välisen konfliktin muuttuneen patologiseksi. Patologisia riitoja huoltoriidoista on noin 10 % ja ne kuormittavat oikeuslaitosta, asiantuntijoita ja lastenpsykiatrian poliklinikkaa. Pitkittyneet huoltoriidat ovat kuitenkin erityisen raskaita vanhemmille itselleen ja heidän lapsilleen. (Sinkkonen 2017a, 12–13; Sinkkonen 2017b, 29–31.)

Myös Sinkkosen (2017b) mukaan vanhempien jatkuvan riitelyn haitallisuudesta lapselle on olemassa runsaasti tutkimustietoa². Sinkkonen pitääkin tärkeänä, että vanhempien riitaisuus otetaan huomioon esimerkiksi vuoroasumista pohdittaessa, koska vanhempien jatkuva riitelemine voi altistaa lapsen psyykkisten oireiden kroonistumiselle. (Sinkkonen 2017b, 25, 30.) Vanhempien jatkuvan riitelyn on jopa tutkittu olevan haitallisempaa lapsen hyvinvoinnille kuin erossa oleminen toisesta vanhemmasta (Linnanmäki 2019, 126).

Lapsen kannalta vanhempien riitelyssä on erityisen vahingollista, mikäli vanhempien riidat koskevat lasta. Tällöin lapsi saattaa pyrkiä puuttumaan vanhempien väliseen konfliktiin, jolloin lapsi voi myös itse joutua verbaalisen tai fyysisen aggressiivisuuden kohteeksi. (Salo 2011, 29.) Erityisesti huoltoriitojen yhteydessä lapsi saattaa altistua lojaliteettiriidalle, mikä on lapselle psyykkisesti raskasta (Kaittila & Nurmela 2019, 425). Joissain tutkimuksissa on havaittu lapsilla, joiden vanhemmat ovat avioeronneet, olevan psyykkisten ongelmien ja käytös-

---

² Kuten Amato ja Keith 1991, Hetherington ja Kelly 2003, Dunn 2004 ja Bauserman 2012 (Sinkkonen 2017b, 25, 30.)

ongelmien lisäksi enemmän kroonisia sairauksia, kuten astmaa tai ylipainoa, kuin sellaisia lapsilla, joiden vanhemmat ovat pysyneet aviossa (Lagraff ym. 2015).

Vanhemmat voivat siis omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, miten lapsi kokee eron ja sen jälkeisen ajan. Lapsen tilannetta helpottaa, jos molemmat vanhemmat hyväksyvät edellisen kumppaninsa merkityksen lapselle. Tällöin vanhemmat pyrkivät toimimaan hyvässä yhteistyössä ja tekemään lasta koskevia päätöksiä sovussa keskenään. (Aaltonen 2020, 2.) Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään, että lapsella on oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Molemmat vanhemmat ovat täten velvoitettuja myötävaikuttamaan tapaamisoikeuden toteutumiseen. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.)

Lapsen etu ohjaa nykyisin kaikkea lasta koskevaa toimintaa (Linnanmäki 2019, 3). Lapsen edun ensisijaisuudesta on säädetty YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen³ kolmannessa artiklassa, jonka mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten on otettava toiminnassaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus. Lapsen oikeuksien sopimus on Suomessa suoraan sovellettavaa oikeutta, koska se on laintasoisesti voimassa. (Hakalehto 2018, 50–52; Aaltonen 2020, 14–15.) Täten tarkasteltaessa lapsen asemaa vanhempien erotilanteessa, täytyy ottaa huomioon muun muassa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus sekä Suomen lainsäädäntö. (Karhuvaara ym. 2013, 14; Hakalehto 2018, 37–38, 50–52.)

Lapsen etua ei ole kuitenkaan aina yksinkertaista määrittää, koska sen tulkinta vaihtelee tapauskohtaisesti. Oikeusperusteisella lapsen edun käsitteellä tarkoitetaan enemmän kuin pelkkää hyvinvointiperustaista lapsen etua. Oikeusperusteiseen lapsen etuun kuuluu lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Toisaalta ne eivät yksinään riitä, vaan lapsen edun toteutumiseksi tarvitaan lisäksi pohdintaa, jossa otetaan huomioon myös psykologinen ja kasvatustieteellinen tietämys sekä terveeseen järkeen perustuva pohdinta. Lisäksi lapsen edun käsite määrittyy eri aikakausien ja kulttuurien mukaisesti. Esimerkiksi jotkin aiemmat kasvatuskäytännöt eivät nykytietämyksen mukaan ole enää lapsen edun mukaisia, ja länsimaissa

---

³ YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on maailmassa laajimmin hyväksytty ihmisoikeussopimus. LOS on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 sen merkiksi, että lapsuus itsessään tunnustettiin tärkeäksi, ja että lapsella on oikeus hyvään elämään ja syrjimättömyyteen. Suomessa LOS astui voimaan vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimusta ei voida sivuuttaa edes esimerkiksi kansalliseen lainsäädäntöön vedoten. (Unicef.)

korostetaan lapsen edun toteutumisessa yksilöllisiä oikeuksia, kun taas yhteisöllisissä kulttuureissa lapsen etua tarkastellaan osana sitä yhteisöä, jossa lapsi elää. (Aaltonen 2020, 15–16.)

Sen sijaan *lapsen osallisuus* näyttäytyy pienenä erovanhemmuuteen liittyvissä oikeuskäytännöissä, vaikka kyseinen lapsioikeuden periaate onkin viime vuosina saanut yhä enemmän huomiota. Tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että lapsen osallisuus tai oikeudet vaikuttavat olevan välillä koko perheen ja siten myös lapsen edun vastakohtia. (Koulu 2014, 380.) *Lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä häntä koskevassa päätöksenteossa* perustuu muun muassa YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja perustuslakiin (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991; Perustuslaki 1999/731). Lapsen mielipiteen ilmaisussa on otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Mielipiteen ilmaisu ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi päättäisi itse omista asioistaan. (Campbell 2008, 237–238; Hakalehto 2018, 89–90.) Lapsen mielipiteen ilmaiseminen lastenvalvojalle tapahtuu yleensä vanhempien kertoman välityksellä (Aaltonen 2020, 353). Lapsen mielipide pitää selvittää, kun lastenvalvoja vahvistaa lasta koskevia sopimuksia, mutta päätäntävalta säilyy kuitenkin vanhemmilla, koska lapsi ei voi yksin päättää asioistaan. Joissain tilanteissa vanhemmat eivät pysty objektiiviseen lapsen mielipiteen selvittämiseen, esimerkiksi huoltoriidan aikana. (Linnanmäki 2019, 84.)

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen, eli viranomaisen täytyy vanhempien erotilanteessa varmistaa lapsen turvallisuus. Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta velvoitetaan huoltajia huolehtimaan lapsen turvallisuudesta. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983; Perustuslaki 731/1999; Karhuvaara ym. 2013, 14.) Mikäli viranomainen tunnistaa lapsen kaltoinkohtelun, hänen täytyy puuttua siihen lastensuojelulain velvoittamana (Lastensuojelulaki 417/2007; Karhuvaara ym. 2013, 14).

1.3 Perheiden moninaisuus

Lastenvalvojat kohtaavat monenlaisia perheitä työssään ja perhe voidaan määritellä monella tavalla. Tilastokeskuksen määritelmän mukaan perheellä tarkoitetaan yhdessä asuvia avio- tai avoliitossa olevia tai parisuhteensa rekisteröineitä henkilöitä ja heidän lapsiaan, jompaakumpaa vanhempaa lapsineen sekä avio- ja avopuolisoita sekä parisuhteensa rekisteröineitä henkilöitä, joilla ei ole lapsia. Määritelmä sulkee pois esimerkiksi useamman sukupolven perheet. Lapsiperheen määritelmän mukaan kotona asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. (Tilastokeskus 2020.) Kuitenkin jokainen ihminen käytännössä määrittää itse oman perheensä kokemuksen tasolla, joten esimerkiksi lapsen käsitys omasta perheestään voi olla erilainen kuin vanhemmilla (Mäenpää & Poutiainen 2009, 82).

Suomalaisessa perhepolitiikassa korostetaan jaetun vanhemmuuden tärkeyttä, mikä näkyy esimerkiksi keskustelussa perhevapaaudistuksista. Kuitenkaan erillään asuvien vanhempien tasavertaisuutta ei suomalaisessa perhepolitiikassa tunnisteta, vaan se on suunnattu samassa osoitteessa eläville vanhemmille. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että lapsi voi olla kirjoilla vain toisen vanhemman luona, jolloin vain kyseinen vanhempi on oikeutettu lasta koskeviin perhepoliittisiin etuuksiin, ja toisaalta hän myös vastaa esimerkiksi lasta koskevista palvelumaksuista. Tällöin etuuksien ja maksujen jakaminen vanhempien välillä on vanhempien keskinäisen sopimisen varassa. Voidaankin todeta, ettei perhepolitiikka huomioi riittävästi erilaisia perhemuotoja. (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 36.) Kuitenkin lasten hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää, että eronneilla vanhemmilla olisi tasavertaisemmat mahdollisuudet vanhemmuuteen erostaan huolimatta, sillä näin voitaisiin paremmin turvata lapsille tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuus (Broberg & Hakovirta 2009, 139).

Oikeutuskeemoissa luonnollistettu vanhempien autonomian skeema elää vahvana säännösteksteissä ja yleisessä hyväksynnässä, vaikka kyseinen lähestymistapa onkin kyseenalaistettu. Luonnollistetulla vanhemmuudella tarkoitetaan biologiaan pohjautuvaa vanhemmuutta. (Koulu 2014, 380.) Biologinen vanhemmuus perustuu joko lapsen synnyttämiseen tai siittämiseen. Juridinen eli oikeudellinen vanhemmuus seuraa yleensä biologisesta vanhemmuudesta. (Hakalehto 2018, 119–120.) Paradigma luonnollistetusta, biologiaan pohjautuvasta vanhemmuudesta on kuitenkin pehmentynyt ja vanhemmuutta on alettu ymmärtää yhä enemmän oikeanlaisen ja oikealla tavalla ilmenevän vanhemmuuden kautta, jolloin ei-biologiset vanhemmat ovat yhtä hyviä vanhempia kuin biologiset vanhemmat. (Koulu 2014, 380.)

Lapsen juridiseen vanhemmuuteen ei aina vaadita biologista vanhemmuutta. Lapsen juridinen vanhempi on Suomen lain mukaan hänet synnyttäneen naisen kanssa avioliitossa oleva mies, huolimatta siitä, onko hän biologisesti lapsen vanhempi (Jämsä 2008b, 62). Vuoden 2018 äitiyslain myötä lapsen juridinen vanhempi voi olla nainen, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen naisen kanssa antoi suostumuksen hedelmöityshoitoon (Äitiyslaki 2018/253). Myös lapsen adoptoineesta henkilöstä tulee adoption myötä lapsen juridinen vanhempi (Adoptiolaki 22/2012). Perheen sisäisellä adoptiolla tarkoitetaan sitä, että aviopuoliso ottaa avioliiton aikana tai avioliiton purkauduttua kuoleman johdosta yksin ottolapsekseen puolisonsa lapsen. Perheen sisäistä adoptiota ei mainita Adoptiolaisissa, mutta Hallituksen esityksessä käsitettä käytetään. (HE 198/2008.)

Vanhempien eron jälkeen lapsen juridiset vanhemmat voivat sopia siitä, onko lapsen huolto molemmilla vanhemmilla vai vain toisella vanhemmista, kumman vanhemman luona lapsi virallisesti asuu vanhempien muutettua eri osoitteisiin, sekä lapsen oikeudesta tavata toista vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361). Juridisesta vanhemmuudesta seuraa myös oikeus esimerkiksi perintöön (Jämsä 2008b, 62). Suomessa lapsella voi olla vain kaksi juridista vanhempaa (Jämsä 2008a, 41). Lapsella voi kuitenkin olla useampi kuin kaksi huoltajaa, mikäli sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Huoltajalla ei kuitenkaan ole elatusvelvollisuutta, eikä lapsella ei oikeutta periä huoltajaansa, muuta kuin tilanteissa, joissa huoltaja on lapsen juridinen vanhempi. (Jämsä 2008b, 63.)

Sosiaalinen vanhemmuus tarkoittaa sellaista tunnesidettä lapsen ja aikuisen välillä, joka muistuttaa lapsen ja vanhemman välistä tunnesidettä, mutta joka ei perustu sukulaisuussuhteeseen (Hakalehto 2018, 119–120). Sosiaalinen vanhemmuus näyttäytyykin usein niin sanotusti tosiasiallisena vanhemmuutena, jolloin sosiaalinen vanhempi on vanhemmuuden vastuun kantaja, eli hän huolehtii lapsesta ja lapsen kasvatuksesta (Jämsä 2008b, 62). Psykologinen vanhemmuus tarkoittaa sitä, että vanhemmuus määrittyy lapsen kiintymyksen kautta, eli lapsi itse pitää kyseistä aikuista vanhempanaan (Kuronen 2003, 118). Lapsen näkökulman huomioon ottamiseksi onkin tärkeää tarkastella biologisen ja juridisen vanhemmuuden ohella myös sosiaalista ja psykologista vanhemmuutta vanhempien erotilanteessa (Ritala-Koskinen 2003, 124).

Ehjän ydinperheen uskotaan usein olevan lapselle paras perhemuoto asiantuntijakäsityksissä, vaikka asiantuntijoidenkin käsityksissä on eriäviä näkemyksiä. Ehjän ydinperheen ihanne perustuu perusta- ja luonnollisuushakuisuuteen samalla tavoin kuin oikeutuskeemojen luon-

nollistetun vanhempien autonomian skeemakin, koska myös siinä on nähtävillä vanhempien välisen parisuhteen ihannoiti ja vanhempien heteroseksuaalisen parisuhteen painotus. Tätä modernia näkökulmaa haastaa kuitenkin postmodernikäsitys, jossa kyseenalaistetaan edellä mainittu perusta- ja luonnollisuushakuisuus. Postmodernin näkökulman mukaan jokin perhemuoto ei ole sinänsä syynä lapsen ongelmille, vaan lapsen hyvinvointi muodostuu useista eri tekijöistä, jotka täytyy myös huomioida. (Nätkin 2003, 16–17; Palmunen 2009, 72–73, 75.) Erilaisissa perheissä esiintyy samankaltaisista ongelmia, kuten riitaisuutta, väkivaltaisuutta tai päihteiden ongelmakäyttöä, jotka ovat syynä lapsen hyvinvoinnin vaarantumiselle, joten perhemuoto sinänsä ei vaaranna lasta (Nätkin 2003, 31, 38).

Edellä esiteltyjen asioiden vuoksi lapsiperheiden erot muodostavat monia yhteiskunta- ja perhepoliittisia kysymyksiä muun muassa uudistamistarpeen näkökulmasta (Castrén ym. 2019, 341). On myös hyvä huomata, että seuraavaksi esiteltävät perhemuodot eivät ole toisiaan poissulkevia perhetyyppisiä, vaan ne ovat esimerkkejä perheiden moninaisuudesta, jolloin henkilö voi kuulua useampaan näistä perhemuodoista samanaikaisesti.

1.3.1 Lapsen vuoroasuminen kahdessa kodissa

Lapsen vuoroasumisella tarkoitetaan sitä, että lapsi asuu vuorotellen suunnilleen yhtä paljon molempien vanhempiensa luona (Linnavuori 2009, 145–146). Vanhemmat saattavat kokea vuoroasumisen luonnollisena jatkumona ydinperheen rikkoutumisen jälkeen. Kyseessä ei kuitenkaan ole virallinen perheyksikkö, vaan vanhempien keskinäisen sopimuksen lopputulos (Rissanen ym. 2017, 39, 53.) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2020 noin 27 prosenttia lapsista asui virallisen osoitetietonsa perusteella vain toisen vanhempansa kanssa (Miettinen ym. 2020, 9). Noin 18 prosentissa sosiaalitoimessa vahvistetuissa sopimuksissa on määritelty lapsen asuminen vuoroasumiseksi. Kaikki vuoroasumisratkaisut eivät kuitenkaan ole vahvistettujen sopimusten mukaisia, vaan vanhemmat ovat sopineet lapsen vuoroasumisesta keskenään. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018, 9–10.) Vanhemmat saattavat kokea vahvistetun sopimuksen tarpeettomana ja haluavat säilyttää joustavuuden vanhempien keskinäisten sopimusten suhteen (Miettinen ym. 2020, 133).

Vuoroasumisen kokemuksista ei ole vielä riittävästi tietoa (Rissanen ym. 2017, 39; Forsberg & Ritala-Koskinen 2018, 9). Tehdyissä tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että vuoroasuvat nuoret voivat paremmin kuin yksinhuoltajaperheissä asuvat (Bjarnason 2012; Bergström ym. 2013; Bergström ym. 2015; Fransson 2016; Linnavuori 2018, 24). Tutkimustulosten luotetta-

vuudesta ei ole kuitenkaan täyttä varmuutta, sillä tutkittavien nuorten tilanteita ei ole tutkittu laajasti, jolloin hyvinvoinnin taustalla voi olla myös muita selittäviä tekijöitä kuin vuoroasuminen (Linnavuori 2018, 24). Voi esimerkiksi olla, että lasten vuoroasumista toteuttavat vanhemmat ovat sovittelevimpia, heillä on parempi tulotaso ja he asuvat lähempänä toisiaan kuin erovanhemmat keskimäärin (Bjarnason 2012; Fransson 2016; Aaltonen 2018, 110–111). Vuoroasuminen vaatii vanhemmilta sovinnollisuuden lisäksi samankaltaisia kasvatuseriaatteita (Koulu 2014, 137).

Vuoroasuminen sopii jollekin lapselle hyvin, mutta toiselle lapselle vuoroasuminen voi olla stressaavaa, minkä vuoksi vuoroasumiskeskustelua mietittäessä on tehtävä lapsikohtaista pohdintaa (Aaltonen 2018, 115). Vuoroasumisen positiiviset vaikutukset lapsen hyvinvointiin nähdään toteutuviksi sitä kautta, että vuoroasumisessa on otettu huomioon lapsen näkökulma, eikä vuoroasumista toteuteta pelkästään aikuisten toiveiden vuoksi. Lapsen etu toteutuu vuoroasumisessa silloin, jos sitä kautta vanhemmat voivat erostaan huolimatta jakaa vanhemmuuttaan. (Linnavuori 2018, 25.) Tällöin lapsi pystyy säilyttämään läheisen suhteen molempiin vanhempiinsa vanhempien erosta huolimatta (Fransson 2016; Autonen-Vaaranieniemi 2018, 55). Näin lapsi saa kokea molempien vanhempien taholta olevansa tärkeä ja rakastettu (Linnavuori 2009, 148).

Aiemmin länsimaissa oli tavallista, että vanhempien eron jälkeen lapsi jäi toisen vanhemman huollettavaksi, mikä johti usein siihen, että etenkin suhde isään heikkeni tai katkesi kokonaan ajan myötä (Bergström 2013). Vuoroasumisen onkin havaittu aktivoivan isän roolia lapsen elämässä (Bergström ym. 2013; Rissanen ym. 2017, 41). Yhdysvalloissa ja Kanadassa tehtyjen tutkimusten perusteella vuoroasumisen hyödyt toteutuivat parhaiten, kun vanhemmat asuvat lähekkäin, vanhemmat toimivat joustavasti ja molemmissa kodeissa on asumisen mukavuutta sekä kodin tunne (Linnavuori 2018, 25).

Nuoret ovat nimenneet vuoroasumisen haasteiksi jatkuvan muuttamisen eli tavaroiden pakkaamisen, siirtelyn ja toisen kodin sääntöihin totuttelun (Linnavuori 2018, 43), mikä voi johtaa jopa siihen, että lapsella on juureton olo (Aaltonen 2018, 111). Vuoroasumisessa lapsi kulkee kahden kodin väliä, minkä vuoksi vanhempien on tärkeää panostaa omalta osaltaan vuoroasumisen onnistumiseen muun muassa toimivan keskinäisen yhteistyön muodossa ja tarjoamalla lapselle molemmissa kodeissa huolenpitoa ja rakkautta (Linnavuori 2009, 165).

Vuoroasumista ei suositella riitaisille vanhemmille, koska vuoroasuminen edellyttää hyvää yhteistyövanhemmuutta. Vanhempien jatkuvassa ristiriidassa elämisen on todettu vaarantavan

lapsen hyvinvoinnin. Riitaisten vanhempien toteuttama lapsen vuoroasuminen on erityisen vahingollista lapsen hyvinvoinnille silloin, jos lapsi joutuu olemaan keskellä vanhempiensa riitoja. Jotkut tutkimukset osoittavat, että vuoroasuminen altistaa lapsen vanhempien riitelylle, mikä vahvistaa näkemystä siitä, että lapsensa vuoroasumista toteuttavien vanhempien pitäisi pystyä toimimaan sopuisasti keskenään. Sopuisuudella tarkoitetaan hyvää yhteistyövanhemmuutta ja joustavuutta. (Autonen-Vaaraniemi 2018, 52–54.) Mikäli vanhempien välillä on väkivaltaa tai hyväksikäyttöä, ei vuoroasuminen ole lapsen edun mukainen ratkaisu (Linnavuori 2018, 25).

1.3.2 Yhden huoltajan perheet

Yksinhuoltajana voidaan pitää huoltajaa, joka on juridisesti yksin lapsen pääasiallinen huoltaja. Yksinhuoltaja-käsitettä käytetään myös silloin, kun toinen vanhempi huoltaa lasta yksin, vaikka toinen vanhempi olisi myös huoltaja. Tällöin yksinhuoltaja-käsitettä käytetään määriteltäessä, miten joku kantaa vastuun yksin lasten asioista. (Kääriäinen ym. 2002, 12.) Perheiden moninaistuessa yksinhuoltajuus onkin käsitteenä yhä pulmallisempi, koska lapsen toinen huoltaja osallistuu yhä useammin lapsen huoltoon ja elatukseen (Forssén ym. 2009, 11). Tällaisessa tilanteessa onkin kuvaavampaa puhua lähivanhemmasta kuin yksinhuoltajasta. Yksinhuoltajaksi tullaan avio- ja avoerojen lisäksi puolison kuollessa ja lapsen syntyessä avio- liiton ulkopuolella, jos isyyttä tai äitiyttä ole tunnustettu. (Haataja 2009, 48–52, 60.) Yhden huoltajan perhe voi muodostua myös sitä kautta, että itsellinen nainen perustaa perheen luovutetuista sukusoluista hedelmöityshoitoklinikalla (Jämsä 2008a, 38).

Vanhemmat voivat sopia, että vanhemmalla, joka ei ole lapsen huoltaja, tai muulla henkilöllä kuin lapsen huoltajalla, on oikeus saada lasta koskevia tietoja viranomaisilta ja palveluntuottajilta (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361). Tietojensaantioikeus voi helpottaa huollosta vapautetun vanhemman tai muun henkilön osallistumista lapsen hoitoon. Vanhemmilla on myös silloin yhteishuoltajuus, jos huoltajien välinen tehtävänjako on rajattu esimerkiksi tuomioistuimen päätöksellä. Tehtävänjakomääräyksillä voidaan välttää tarpeeton yksinhuoltajuus, jos vanhempien yhteishuoltajuuden toimimattomuus koskee yksittäistä huoltajan tehtävää. (Aaltonen 2018, 38–39.) Joissain tilanteissa on lapsen edun mukaista, että vanhempien yhteishuolto ei jatku eron myötä, vaan toisesta vanhemmasta tulee lapsen yksinhuoltaja. Tällainen tilanne muodostuu esimerkiksi silloin, kun vanhemmat ovat kykenemättömiä yhteistyöhön, tai toinen vanhempi on ollut väkivaltainen lasta kohtaan tai on kohdellut lasta kaltoin. (Karhuvaara ym. 2013, 32–35.)

Palmunen (2009) kritisoi yksinhuoltaja-käsitettä siihen liittyvän ongelmakeskeisyyden vuoksi. Yksinhuoltajuuteen liitetään usein ajatuksia vajavuudesta ja yksinhuoltajuuteen liittyvistä riskeistä lapsen hyvinvoinnille. (Palmunen 2009, 62.) Kuitenkaan yksinhuoltajaäidit itse eivät tulkinneet Mayn (2001) tutkimuksessa elämäänsä yksinhuoltajuuden kautta, eivätkä kokeneet yksinhuoltajuutta ongelmakeskeiseksi (Kuronen 2003, 108). Sen sijaan muiden ihmisten aiheuttama sosiaalinen stigma yhden huoltajan perheeseen liittyen voi aiheuttaa lapselle pahoinvointia, kuten häpeää (Palmunen 2009, 73; Linnavuori 2009, 166).

Lapsiperheköyhyyden lisääntyessä etenkin yhden huoltajan talouksia on jäänyt tilastokeskuksen tilastoissa pienituloisuuden luokkaan (Kallio & Hakovirta 2020). Yhden huoltajan perheissä köyhyysriski onkin suurempi kuin kahden huoltajan perheissä (Bjarnason 2012; Jalovaara 2020). Taloudellinen niukkuus saattaa selittää lasten psyykkisten ongelmien ja käytösongelmien esiintyvyyttä yhden huoltajan perheissä (Lagraff ym. 2015). Perhemuodon perusteella ei kuitenkaan voida tehdä perusteltuja tulkintoja lapsen hyvinvoinnin erojen osalta (Palmunen 2009, 62).

1.3.3 Uusperheet

Uusperheissä asui vuonna 2020 yli 74 000 lasta (Miettinen ym. 2020, 9). Uusperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa vähintään yksi lapsista on vain toisen puolison lapsi (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 37). Lapsi ja vanhempi saattavat nähdä uusperheen eritavoin. Vanhemmalle uusperhe tarjoaa uuden ”ehjän” perheen, joka mahdollisesti tarjoaa myös lapselle uusia sisarusia. Lapsi sen sijaan voi kokea tilanteen monimutkaisena tai jopa vaikeana. Lapsi joutuu jakamaan oman vanhempansa itselleen vieraan aikuisen ja mahdollisesti vieraiden lasten kanssa, sekä elää arkeaan kahdessa kodissa, joissa molemmissa saattaa olla uusperheiden muodostumisen myötä uudet, vieraat säännöt. Lapsi saattaa toivoa vanhempiensa palaavan yhteen ja hänellä voi olla vielä vanhempien eron aiheuttamia surun ja pettymyksen tunteita. Uusperheen perhesuhteiden muodostuminen voi viedä vuosia niin lasten kuin aikuisten näkökulmasta. (Aaltonen 2020, 99.)

Uusperheiden voidaan nähdä rakentuvan biologisista, juridisista, sosiaalisista ja psykologisista ulottuvuuksista (Ritala-Koskinen 2003, 127). Useamman vanhemman perheessä kaikilla vanhemmilla ei ole samanlaista juridista turvaa vanhemmuudessaan kuin perinteisen perhemallin vanhemmilla. Vanhemmat voivat tehdä keskinäisiä sopimuksia, mutta ne eivät ole juridisesti sitovia, mikä voi aiheuttaa turvattomuutta lapsen asemaan sekä ristiriitoja esimerkiksi

apilaperheen vanhempien välille. Apilaperheeksi nimitetään sellaista perhettä, jossa on heti perheen perustamisen vaiheessa enemmän kuin kaksi aikuista. Voidaankin todeta, että suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsee parisuhdenormatiivisuus. (Jämsä 2008a, 28, 40–41.)

Lapsen juridinen vanhemmuus on mahdollista saada toisellekin uusperheen vanhemmalle adoption tai oheishuoltajuuden myötä (Ritala-Koskinen 2003, 125). Suomessa lapsella voi kuitenkin lainsäädännön mukaan olla enintään kaksi juridista vanhempaa (Jämsä 2008a, 41). Lapsella voi olla useampi kuin kaksi huoltajaa, mikäli sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Huoltajalla ei kuitenkaan ole elatusvelvollisuutta, eikä lapsella ei oikeutta periä huoltajaansa muuta kuin tilanteessa, joissa huoltaja on lapsen juridinen vanhempi. (Jämsä 2008b, 63.)

Edellä mainittujen asioiden vuoksi uusperheen erotilanteessa lapsen huollosta mahdollisesti pitkään vastannut aikuinen jää juridisen huoltajuuden puuttuessa ilman oikeuksia ja velvollisuuksia lapseen. Aikuisen ja lapsen välinen suhde on tällöin pelkästään sosiaaliseen perhesuhteeseen perustuva⁴. (Koulu 2014, 109.) Lapsen näkökulmasta olisi tärkeää, että myös sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus otettaisiin huomioon vanhempien erotilanteessa (Ritala-Koskinen 2003, 124).

1.3.4 Sateenkaariperheet

Sateenkaariperheeksi voidaan määritellä seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluva lapsiperhe. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla perheillä tarkoitetaan tässä homojen, lesbojen, bi- ja transihmisten lapsiperheitä. Kaikki edellä kuvattuun määritelmään lukeutuvat ihmiset eivät kuitenkaan itse koe kuuluvansa sateenkaariperheisiin. Sateenkaariperheiden vanhempina on useammin naisia kuin miehiä, mutta myös homo- ja biseksuaalisilla miehillä ja transmiehillä on lapsia esimerkiksi edellisistä heterosuhteistaan. Miehet tai miesparit saavat myös lapsia naisen tai naisparin kanssa, jolloin puhutaan kolmi- tai neliapilaperheistä. (Jämsä 2008a, 26–27, 40.) Lisäksi avioliitolain uudistus vuonna 2017 mahdollisti avioliiton ja täten perheen ulkoisen adoption samaa sukupuolta oleville pareille (Avioliittolaki 1929/234; Adoptiolaki 2012/22).

Ydinperhettä muistuttavien sateenkaariperheiden on helpompi saada palveluita omien tarpeidensa mukaisesti kuin sellaisten perheiden, joissa on useampi vanhempi. Asia johtuu siitä, että

---

⁴ Vertaa esimerkiksi avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen biologisen isän oikeuksia lapseen ja lapsen huoltoon isän aseman perusteella tai huollosta erotetun biologisen vanhemman oikeuksia (Koulu 2014, 109).

suomalainen palvelujärjestelmä on rakentunut hetero- ja parisuhdeoletukselle. Perheiden moninaisuuden tunnistamattomuus voi liittyä palvelujärjestelmässä esimerkiksi hankaluuksiin byrokraattisissa toimintatavoissa tai asiakirjojen sisällöissä. (Jämsä 2008a, 37–38.) Lastenvalvojakin voi vahvistaa lapsen edun mukaisia huolto-, elatus- ja tapaamisoikeussopimuksia vain kahden juridisen vanhemman välillä (Jämsä 2008c, 322).

Sateenkaariperheiden vanhempien asemat voivat olla keskenään erilaiset. Osa vanhemmista voi olla lapselle biologisia ja/tai juridisia vanhempia, osa vain sosiaalisia vanhempia, jolloin jälkimmäisen oikeudet lapseen ovat vähäiset. (Koulu 2014, 18.) Lapsen juridinen vanhemmuus on mahdollista myös perheen sisäisen adoption myötä (Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta 391/2009). Samaa sukupuolta oleva pari voi solmia avioliiton vuoden 2017 avioliittolain uudistuksen myötä (Avioliittolaki 234/1929), ja täten adoptoida puolisonsa lapsen adoptiolain mukaisesti (Adoptiolaki 2012/22). Perheen sisäinen adoptio on kuitenkin ollut mahdollinen rekisteröidyssä parisuhteessa oleville pareille jo vuodesta 2009 asti (Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta 391/2009).

Vuoden 2018 äitiyslaki parantaa kahden äidin lapsen oikeusturvan toteutumista, koska sen myötä lapsella on syntymästään asti kaksi oikeudellista vanhempaa, jolloin lapsella on esimerkiksi vanhempien erotilanteessa oikeus molempien vanhempien tapaamiseen ja elatukseen. Täten lapsen yhdenvertaisuus verrattuna muihin lapsiin toteutuu aiempaa paremmin. Ennen äitiyslakia naisparit pystyivät teettämään perheen sisäisen adoption, mutta se on pitkä ja epävarma prosessi. (Hakalehto 2018, 121.)

Eroavien sateenkaariperheiden vanhempien kohdalla on tärkeä tiedostaa, että eroon voi liittyä syyllisyyttä eroamispäätöksestä, koska samaa sukupuolta olevien parien avioliiton mahdollistamisen eteen on tehty paljon töitä yhteiskunnallisesti ja kansainvälisesti. Samasta syystä eroamiseen voi liittyä häpeää tai ahdistusta. Samaa sukupuolta olevien vanhempien eroamisesta on saatavilla vähän tietoa ja tehtyjä tutkimuksia, mikä saattaa myös vaikuttaa siihen, että samaa sukupuolta olevat eroavat vanhemmat kokevat olonsa eristäytyneeksi. Samaa sukupuolta olevat vanhemmat saattavat myös olla huolissaan siitä, että heidän eronsa vuoksi samaa sukupuolta olevat vanhemmat nähdään epävakaina vanhempina. (Gahan 2018.)

1.4 Lastenvalvojan palvelut

Lastenvalvojan tehtävissä voi toimia sosiaalityöntekijä tai henkilö, jolla on muu tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Kuntakohtaisesti lastenvalvoja voi toimia myös perheasioiden sovittelijana ja huoltoriitatilanteessa tuomioistuimen pyytämän olosuhdeselvityksen tekijänä. Tällainen tilanne on kuitenkin haastava, koska tällöin lastenvalvoja joutuu yhdistämään monen erisuuntaisen intressin, kuten juridisen tuen tarjoamisen, selvityksen tekemisen ja vanhempien sovinnollisuuden edistämisen. (Antikainen ym. 2009, 201, 203.) Lastenvalvoja auttaa puolueettomana asiantuntijana vanhempia lasta koskevien sopimusten tekemisessä. Lastenvalvojan luona asiointi on kuitenkin vanhemmille vapaaehtoista. (Rissanen ym. 2017, 40.)

Lastenvalvojan tehtäviin kuuluu vanhempien auttaminen lasta koskevien sopimusten tekemisessä ja sopimusten vahvistaminen. Sopimuksissa vanhemmat sopivat lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta (Alppivuori 2017, 6; Rissanen ym. 2017, 40). Sopijaosapuolina voivat olla vain lapsen viralliset vanhemmat, joten isyys pitää olla vahvistettu⁵ (Antikainen 2007, 19). Vuoden 2018 äitiyslain myötä myös äitiys on voitu vahvistaa tunnustamalla. Lapsen synnyttäneen äidin äitiys puolestaan todetaan synnyttämisen perusteella (Äitiyslaki 253/2018.) Myös adoptiossa adoptiolapsen ja adoptiovanhempien välille muodostuu biologisen lapsen ja vanhempien väliseen juridiseen suhteeseen verrattavissa oleva suhde (Adoptiolaki 22/2012; Hakalehto 2018, 144).

Lapsen juridiset vanhemmat voivat sopia siitä, onko lapsen huolto molemmilla vanhemmilla vai vain toisella vanhemmista, kumman vanhemman luona lapsi virallisesti asuu vanhempien muutettua eri osoitteisiin, sekä lapsen oikeudesta tavata toista vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361). Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään, että huollon tarkoituksena on taata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Myös mui-

---

⁵ Lastenvalvoja selvittää lapsen isyyden sellaisissa tilanteissa, joissa isyyttä ei ole todettu lapsen synnyttäneen henkilön avioliiton perusteella. Isyyslain mukaan aviomies on lapsen isä, kun lapsi on syntynyt avioliiton aikana. Jos avioliitto on aviomiehen kuoleman vuoksi purkautunut ennen lapsen syntymää, aviomies on lapsen isä, jos lapsi on syntynyt sellaiseen aikaan, että lapsi on voinut tulla siitetyksi ennen aviomiehen kuolemaa. Jos äiti on ennen lapsen syntymää solminut uuden avioliiton, uusi aviomies on kuitenkin lapsen isä. Isyyden selvittäminen alkaa yleensä siitä, että lastenvalvoja saa tiedon lapsesta, jonka isyyttä ei ole todettu äidin avioliiton nojalla, tai siitä, kun mies, joka haluaa tunnustaa isyytensä, on lastenvalvojaan yhteydessä, mutta myös muunlaiset vaihtoehdot ovat mahdollisia isyyslain nojalla. (Isyyslaki 2015/11.)

ta lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361; Peuralahti 2012, 13–14; Aaltonen 2020, 21.) Tapaamisoikeudessa on kyse lapsen oikeudesta pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, eikä enää vanhemman oikeudesta tavata lastaan kuten aiemmin. Tapaamisoikeudessa ei siis ole kyse lapsen velvollisuudesta. (Peuralahti 2012, 13, 25, 31.)

Lapsen elatuksesta annetun lain mukaan vanhemmalla voi olla elatusvelvollisuus lapseensa, mikäli hän ei muulla tavalla huolehdi riittävästi lapsen elatuksesta tai kun lapsi ei asu pysyvästi kyseisen vanhemman luona, tai lapsi asuu vuorotellen hänen ja toisen vanhemman tai muun huoltajan luona. Elatusavun määrä voidaan vahvistaa sopimuksella tai tuomiolla. (Laki lapsen elatuksesta 1975/704.) Elatuslain avulla pyritään turvaamaan lasten oikeus yhdenvertaisuuteen. Elatusasiassakin on otettava YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti ensisijaisesti huomioon lapsen etu, koska kyseessä on lasta koskeva toimi, vaikka siitä ei erikseen elatuslaissa mainitakaan. Oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat valmistelleet vuonna 2007 ohjeen lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi, jotta lastenvalvojien käytännöt elatussopimuksia vahvistettaessa olisivat yhdenmukaisia. (Aaltonen 2020, 509–511, 513.)

Kaikki lasta koskevat sopimukset täytyy tehdä lapsen etu huomioiden ja lastenvalvojan tehtävänä on turvata lapsen asema (Taskinen 2001, 43). Mikäli lapsen etu ei toteudu sopimuksessa, sitä ei voida vahvistaa. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, jos perheen tilanteessa täytyy arvioida lähisuhde- ja perheväkivallan uhkaa, sillä sopimukset eivät saa vaarantaa lapsen tai väkivallan kohteeksi joutuneen turvallisuutta. (Karhuvaara ym. 2013, 7–9.) Hyvään yhteistyöhön kykenevien vanhempien kohdalla voi käydä niin, että vanhemmat ehdottavat lapsen edun vastaista sopimusta, jonka lastenvalvoja saattaa vahvistaa, mikäli hän ei käytä tilanteessa psykososiaalista ammattitaitoaan (Antikainen ym. 2009, 212).

Antikaisen, Hämäläisen ja Pölkin (2009) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiden työote painottuu kahteen erilaiseen päätyyppiin. Toisessa tyyppissä ammattilaiset painottavat sopimusteknistä puolta ja toisessa tyyppissä sosiaalityöntekijät toimivat psykososiaalisesti suuntautuneesti. Sopimusteknistä työtä tekevät sosiaalityöntekijät painottavat vanhempien omaa vastuuta sopimuksia tehtäessä, jolloin sosiaalityöntekijät vahvistavat yhdellä käynnillä vanhempien toiveiden mukaisen sopimuksen ilman, että lapsen osallisuutta pohditaan, tai että vanhemmat saisivat tukea erovanhemmuuteensa. Näin toimivat työntekijät eivät välttämättä tee asiakasdokumentointia asiakastapaamisista, mikä estää tai vaikeuttaa sosiaalityöntekijän tiedonkeruuta työstään ja sen kehittämistä. (Antikainen ym. 2009, 206; Alppivuori 2017, 6.)

Sen sijaan psykososiaalisesti suuntautuneet sosiaalityöntekijät näkevät työnsä sopimusten vahvistamista laajempänä kokonaisuutena, jossa he kohtaavat perheen kriisin ja näkevät sopimusten tekemisen vain osana eroprosessia. Psykososiaalisesti suuntautuneet sosiaalityöntekijät korostavat koko perheen hyvinvoinnin huomioimista, eikä vanhempien ehdottamia sopimuksia vahvisteta ennen kuin asiaa on käsitelty vanhempien kanssa. Näin työskentelyssä on nähtävillä vanhempien välisen yhteisymmärryksen ja sovinnollisuuden tukeminen. (Antikainen ym. 2009, 207; Alppivuori 2017, 7.)

Ei ole olemassa yhtä tapaa auttaa kaikkia eroperheitä, vaan perheet ovat erilaisia, mikä pitäisi huomioida nykyistä paremmin eropalveluita tarjottaessa (Makkonen 2009, 190). Vanhempien ero ei itsessään ole tutkimusten mukaan lasta vaurioittava tekijä vaan ahdistus, ristiriidat ja menetykset, jotka liittyvät vanhempien eroon. Lasta kuormittaa myös vanhemmuuden heikentyminen eron aikana ja sen jälkeen. (Antikainen ym. 2009, 210.) Käsittelemättömästä erosta voi muodostua jopa inhimillinen uhka, joten eroauttamisessa on tärkeää kiinnittää huomiota työntekijän kriisityön taitoihin (Antikainen 2007, 42). Kriisitilanteessa elävän asiakkaan voi olla esimerkiksi hankala muistaa asioita, eikä asiakkaan harkintakykykään ole välttämättä hyvä (Taskinen 2001, 16). Mikäli perheessä esiintyy väkivaltaa, lastenvalvoja voi puuttua siihen ensinnäkin olemalla vahvistamatta lapsen edun vastaista sopimusta. Toiseksi lastenvalvoja voi yrittää saada sellaisen sopimuksen syntymään, jossa lapsi tapaa vanhempaansa valvotusti tai tuetusti. Kolmanneksi sopimuksen lyhyt määräaikaisuus voi olla ratkaisu konfliktierkässä tilanteessa. (Karhuvaara ym. 2013, 29.)

Mikäli vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen lasta koskevan sopimuksen sisällöstä lastenvalvojan luona, asia voidaan ratkaista tuomioistuimessa. Huoltoriidat pyritään kuitenkin hoitamaan sovinnolla tai sovitellen ennen oikeudenkäyntiä, jolloin vanhemmat saavat apua erimielisyyksiinsä sovittelija-tuomarilta ja asiantuntija-avustajalta. Jos yhteisymmärrystä ei edelleenkään synny, asian käsittely etenee täysimittaiseen huoltoriitaoikeudenkäyntiin. (Karhuvaara ym. 2013, 7.)

Lastenvalvojan täytyy kertoa asiakkaalle vaihtoehtoisista palveluista (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812). Kunnan vastuulla olevia muita lakisääteisiä palveluita eroaville vanhemmille ovat kasvatus- ja perheneuvonta, perheasioiden sovittelu, sosiaalityö, sosiaaliohjaus, perhetyö, kotipalvelu sekä tapaamisten valvonta. Myös kolmas sektori ja seurakunta tarjoavat apua erotilanteessa. (Kaittila & Nurmela 2019, 422.)

2 Tutkimusprosessi

Tässä tutkimuksessa jäsentelen eronneiden vanhempien kirjoitusten ja haastatteluiden perusteella kuvauksen siitä, miltä lastenvalvojan tarjoama tuki erovanhemmuuteen saattaa näyttäytyä vanhempien näkökulmasta. Kääriäisen (2008) tavoin ymmärrän vanhempien kokemukset monikkona, eli vanhemmilla on keskenään erilaisia kokemuksia lastenvalvojalta saamastaan tuesta erovanhemmuuteen, eikä kokemuksista voida täten tehdä yhtä tietynlaista kokemuskuvausta. Lisäksi vanhemman tulkinnat kokemuksestaan vaihtelevat esimerkiksi sen perusteella, kuinka pitkä aika vanhemman erosta on. (Kääriäinen 2008, 23.) Palvelujärjestelmä ja lainsäädäntö määrittävät lastenvalvojan työn reunaehdot, minkä vuoksi peilaan vanhempien kokemuksia niihin.

2.1 Tutkimuskysymykset ja -tavoitteet

Tutkimuskysymys tai tutkimuskysymykset on asetettava niin, että ne rajaavat tutkittavan aiheen selkeästi (Metsämuuronen 2009, 38–40). Tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksiä on kaksi:
Millaista tukea vanhemmat haluavat lastenvalvojalta erovanhemmuuteensa?
Millaisia kokemuksia vanhemmilla on lastenvalvojalta saamastaan tuesta?

Tutkittavana aiheena oli erovanhemmuuden tukeminen lastenvalvojan työssä. Tarkastelin ensin vanhempien eroa ilmiönä teoriakirjallisuuden perusteella, jolloin myös keskeiset käsitteet tulivat perustelluiksi (Metsämuuronen 2009, 40). Halusin tietää, mitä mieltä vanhemmat ovat lastenvalvojan tarjoamasta tuesta erovanhemmuuteen. Sen vuoksi lähestyin tutkimuskysymyksiä kokemuksen tutkimuksen näkökulmasta peilaten vanhempien kokemuksia palvelujärjestelmän ja lainsäädännön luomiin ehtoihin.

Perttula (2005) määrittelee, että *kokemus on ymmärtävä ja merkityksellistyyvä suhde tajuavan ihmisen ja elämäntilanteen välillä*. Kokemus on siis esimerkiksi käsitteiden tai puhettavan sijaan elävä, koska sillä on *rakenteellinen side elämäntilanteeseen*. (Perttula 2005, 119, 137.) Kokemukset voivat olla esimerkiksi havaintoja, tunne-elämyksiä, mielipiteitä tai käsityksiä (Latomaa 2005, 17). Kokemuksen määrittelemisen ei täten ole täysin yksiselitteistä, vaan sillä tarkoitetaan erilaisia asioita eri yhteyksissä. Kokemuksen tutkimuksessa tarkastellaan usein kokemuksen sisältöjä, jäsennyksiä ja teemoittelua, jolloin saadaan tutkimuksen avulla jäsenneilyä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. (Kukkola 2018, 41–42, 46.)

Tutkija ei pysty omien aistihavaintojensa avulla tavoittamaan tutkittavien kokemuksia, vaan tutkittavien on ilmaistava ne tutkijalle jollain tavoin (Latomaa 2005, 17). Tässä tutkimuksessa vanhempien näkökulma perustuu vanhempien kertomiin kokemuksiin saamastaan palvelusta, sekä vanhempien mielipiteisiin ja käsityksiin siitä, minkälaista tukea he saivat tai eivät saaneet lastenvalvojalta. Tutkimuksessa sivutaan erovanhemmuuteen liittyviä tunnekokemuksia, koska se auttaa hahmottamaan vanhempien näkemyksiä lastenvalvojan tarjoamaan tukeen liittyen.

Empiirisen kokemuksen tutkimuksen ehtona on, että tutkimusaineisto on sellaisessa muodossa, että siihen voidaan palata, kuten tässä tutkimuksessa, jossa aineisto on kirjallisessa muodossa. On myös hyvä huomata, että tutkijan näkemykset tutkittavien kokemuksista eivät muuta sitä, miten todella kokemukset tutkittavasta tuntuvat. Tutkija itse on osa empiiristä kokemuksen maailmaa, koska ymmärtääkseen tutkimaansa aihetta, tutkijan on muodostettava tutkittavan aiheen ja oman tajuntansa välille viittaavuussuhde. (Perttula 2005, 134, 140.)

Aiempiin aihetta koskeviin tutkimuksiin tutustuminen on tärkeää (Metsämuuronen 2009, 38–40). Sen vuoksi tarkastelin erovanhemmuuteen liittyviä aiempia tutkimuksia etsien etenkin sellaisia tutkimuksia, joissa on tutkittu, millaista tukea vanhemmat haluavat saada lastenvalvojalta. Erovanhemmuudesta ja siihen liittyvistä haasteista, sekä vanhempien välisten konfliktien vaikutuksista lapseen, on tehty kotimaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia. Löytämieni tutkimusten tuloksia esittelen lähes kaikissa luvuissa.

Lastenvalvojan tarjoamaan erovanhemmuuden tukemiseen liittyviä suomalaisia tutkimuksia ei ole juurikaan löydettävissä. Kansainväliset tutkimukset puolestaan painottuvat jonkin menetelmän käyttämiseen eroauttamisessa (kuten Malcore ym. 2010; Lagraff ym. 2015), mikä johtaa siihen, ettei tutkimustietoa voi suoraan hyödyntää lastenvalvojan työssä. Kyseisten menetelmien käyttäminen vaatisi useita tapaamisia vanhempien kanssa, mikä on harvoissa kunnissa lastenvalvojan työssä mahdollista. Tutkimustulokset kuitenkin puoltavat sitä, että lastenvalvojan on tärkeää ohjata vanhempia eteenpäin, esimerkiksi perheneuvolaan, jossa voidaan tarjota vanhemmille syvällisempää tukea erovanhemmuuteen useiden tapaamisten muodossa.

Sen sijaan lastenvalvojan työkäytäntöihin liittyvää tutkimusta on tehty, esimerkiksi Antikainen (2007) on tutkinut sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimuspalvelussa. Koska lastenvalvojan työkäytännöt liittyvät vahvasti vanhempien erovanhemmuuden tukemiseen, on Antikaisen väitöskirjan tutkimustuloksia käsitelty tässä tutkimuksessa. Tämän tutkimuksen painopiste on kuitenkin vanhempien omissa näkemyksissä, jotka perustuvat kahteen valmiiseen Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston jakamaan aineistoon.

2.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Hyvällä asetelmalla, oikealla käsitteen muodostuksella ja teorian johtamisella sekä otannalla voidaan, jos ei aivan varmistaa, mutta ainakin parantaa tutkimuksen validiteettia: voidaan karsia pahimmat epäluotettavuuden lähteet pois (Metsämuuronen 2009, 65).

Tämä tutkimus ei sisällä empiirisen tiedon keräämisen osuutta, koska tutkimusaineiston otanta koostuu kahdesta Yhteiskuntatieteellisen tietoariston jakamasta materiaalikokoelmasta. Näin ollen aineiston keräämiseen liittyvät kysymykset eivät koske siltä osin tätä tutkimusta. Aineiston soveltavuutta tutkimukseen arvioin erityisesti siitä näkökulmasta, ovatko aineistot vielä ajankohtaisia. Lukiessani aineistoja löysin niistä samoja teemoja, joita olen käsitellyt vanhempien kanssa lastenvalvojan työssä samaan aikaan kuin tein tätä tutkimusta eli vuosina 2020–2021. Täten aineistoista nousemat vanhempien tuen tarpeet ovat edelleen ajankohtaisia yhtä lukuun ottamatta. Sateenkaariperheiden äitien haastatteluissa toistui lastenvalvojalta saatavan palvelun esteenä se, että toinen äideistä ei ollut lapsen juridinen vanhempi. Vuoden 2018 äitiyslaki on parantanut sateenkaariperheiden asemaa perheoikeudellisten asioiden näkökulmasta ja äitiyden tunnustaminen on nykyään aiempaa helpompaa (Hakalehto 2018, 121). Äitiyslain voimassaolo olisi täten saattanut mahdollistaa haastatelluille äideille helpomman lastenvalvojan palveluiden saavutettavuuden.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voi tarkastella kolmen käsitteen avulla: uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys (Juuti & Puusa 2020b, 175). Uskottavuuden määrittelevät muut tiedeyhteisön jäsenet ja tutkimuksen lukijat. Uskottavuus perustuu esimerkiksi siihen, että lukijat kokevat, että tutkimusaineiston kerääminen ja analysointi on tehty kuten pitää. Luotettavuus perustuu tutkijan käyttämiin perusteluihin siitä, miksi hän on tehnyt tietyt valinnat tutkimuksen eri vaiheissa. Sen vuoksi tutkimuksen etenemisestä on tärkeä kirjoittaa koko tutkimuksen tekemisen ajan. Laadulliseen tutkimukseen liittyy etenkin validiuden arvioiminen, eli onko tutkittava ilmiö rajattu niin, että tutkimuksessa todella tutkitaan sitä ilmiötä, mitä oli tarkoitus tutkia. (Aaltio & Puusa 178–180.)

Laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetti ei muodostu määrällisen tutkimuksen tavoin tutkimuksen toistettavuudesta, vaan laadullisen tutkimuksen reliabiliteetti paranee, kun tutkija ottaa tutkittavan ilmiön eri näkökulmat huomioon tutkimuksen kaikissa vaiheissa, jolloin ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä syvenee. Tällöin ei olekaan tarkoituksenmukaista, että toinen tutkija saisi täysin saman tuloksen, vaan toisen tutkijan antama tulkinta syventää jälleen tietoutta ilmiöstä. (Puusa & Julkunen 2020, 190).

Sisällönanalyysia tehdessä tutkijan on perusteltava jokainen tekemänsä valinta tarkasti. Aineistosta saatetaan myös ottaa suoria sitaatteja, jotta tutkijan valinta tulisi paremmin perustelluksi. (Aaltio & Puusa 2020, 184.) Kokemuksen tutkimiseen liittyvä tutkimuksen luotettavuus puolestaan muodostuu siitä, että tutkimuksessa pyritään objektiivisuuteen kokoamalla tieteenteoreettisesta perustasta ja empiirisestä osuudesta kokonaisuus, kuten tässä tutkimuksessa. Lisäksi tämän tutkimuksen aineisto koostuu tutkittavien elävään elämään liittyvistä kokemuskuvauksista. (Perttula 2005, 156–157.)

Ihmistieteellisen tutkimukseen ei liity lainsäädäntöön perustuvaa ohjeistusta eettisistä normeista, mutta jokainen tutkija on ammatillisuutensa vuoksi velvoitettu noudattamaan eettisiä periaatteita. Ihmistieteiden yksi keskeisimmistä tutkimuseettisistä normeista on tutkimukseen osallistuneen henkilön tunnistettavuuden estäminen, eli henkilön anonymisointi. (Kuula 2011, 58, 201.) Saadessani tutkimuksen tutkimusaineistot ne eivät enää sisältäneet tutkittavien nimiä, ikää tai asuinpaikkakuntaa. Haastatteluissa oli tunnistetietoina haastattelijan nimen lisäksi haastattelupäivämäärä, haastateltavan numero, haastateltavan sukupuoli ja asuinpaikka maakunnan tarkkuudella. Kirjoituksissa oli tunnistetietoina kirjoittajan sukupuoli, ammatti luokiteltuna, asuinpaikkakunta maakunnan tarkkuudella ja kirjoittajan nimimerkki. Estääkseni omalta osaltani haastateltavien tai kirjoittajien tunnistettavuuden päädyin jättämään tunnistetiedot sukupuolta lukuun ottamatta pois tutkimuksesta. Näin lukija ei pysty kokoamaan eri kirjoittajien tai haastateltavien katkelmista tarkkaa kuvausta tutkittavan tilanteesta, mikä voisi mahdollistaa tutkittavan tunnistamisen.

Aineistot ovat salassapidettäviä, eikä niitä saanut näyttää ulkopuolisille, joten säilytin teksti-tiedostoja omalla, henkilökohtaisella tietokoneellani salasanalla suojatussa kansiossa, ja tulostettuja paperiversioita siten, etteivät ne joutuneet sivullisten käsiin. Näin noudatin henkilötietolain huolellisuusvelvoitetta, jonka mukaan henkilötietoja sisältäviä tutkimusaineistoja täytyy käsitellä laillisesti ja huolellisesti. Lisäksi henkilötietojen käsittelyn tulee olla suunniteltua ja perusteltua. (Kuula 2011, 87.) Aineistoja sai käyttää vain tämän tutkimuksen tekemiseen, joten tutkimuksen valmistuttua hävitin aineiston asianmukaisesti. Tutkimuksessa noudatetaan opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan suomalaisen tiedeyhteisön kanssa yhteistyössä uudistamaa HTK-ohjetta, jolla pyritään edistämään hyvää tieteellistä käytäntöä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012).

2.3 Aineisto

Tämä tutkimus ei sisällä empiirisen tiedon keräämisen osuutta, koska tutkimusaineiston otanta koostuu kahdesta Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston jakamasta materiaalikokoelmasta. Löysin aineistot etsimällä Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta tutkimuskysymysteni kannalta sopivia aineistoja. Niitä löytyi kaksi kappaletta, jotka esittelen seuraavissa alaluvuissa. Tutkimuksen aineisto koostui aluksi kahdeksasta kirjoituksesta ja seitsemästä haastattelusta. Aineistoon tutustuessani huomasin kuitenkin, että kaikissa kirjoituksissa tai haastatteluissa ei ollut vastauksia tutkimuskysymyksiini. Lopullinen aineisto koostuu kuudesta kirjoituksesta ja kuudesta haastattelusta.

2.3.1 Erovanhemmuuskirjoituksia vuosilta 2011–2012

Aineiston tekijöitä ovat Hyvä erovanhemmuus ry ja Suomalaisen kirjallisuuden seura (SKS). Aineisto sisältää valtakunnalliseen kirjoituskilpailuun lähetettyjä tekstejä. Kirjoituskilpailun aiheena oli "Vanhemmuus eron jälkeen". Osallistujia pyydettiin kertomaan kokemuksistaan liittyen erovanhemmuuteen, kuten millä tavalla avio- tai avoero on muuttanut kirjoittajan vanhemmuutta. Osallistujat saivat kirjoittaa vapaamuotoisesti omalla tyylillään. Kirjoittamisen avuksi heille annettiin muutamia aiheeseen liittyviä kysymyksiä, jotka koskivat muun muassa aikuisten ja lasten eron jälkeistä vuorovaikutusta, tasa-arvoista vanhemmuutta sekä henkilökohtaisia tunteita. Taustatietoina mainitaan sukupuoli, ammatti ja asuinpaikka. (Hyvä erovanhemmuus ry & Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2012.)

2.3.2 Sateenkaariperheiden äitien kokemukset parisuhteen päättymisestä 2016

Aineiston kerääjä on Iida Jauhiainen. Aineisto kattaa seitsemän sateenkaariperheen äidin haastattelut, jotka käsittelevät kokemuksia parisuhteen päättymisestä. Haastatteluiden teemat liittyvät parisuhteen päättymisen tuomiin muutoksiin lasten elämäntilanteeseen sekä haastateltavan omaan vanhemmuuteen. Haastateltavat kertovat muun muassa, miten ero tapahtui ja miten se vaikutti arjen käytäntöihin. Lapsien osalta haastateltavat kertovat huoltajuusjärjestelyistä sekä siitä, miten he ajattelevat lasten kokeneen eron. Myös esimerkiksi äitiyslakiin otetaan kantaa. Taustamuuttujia haastatteluissa ovat haastattelupäivämäärä, haastateltavan sukupuoli sekä haastateltavan asuinpaikka. (Jauhiainen 2017.)

2.4 Analyysi

Laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan tietyistä teoreettismetodologisesta näkökulmasta tutkimuskysymysten määrittämällä tavalla. Tarkastelu toteutetaan pelkistämällä ensin aineiston havainnot teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Sen jälkeen saadut havainnot yhdistetään keskenään tutkimuksen kannalta olennaisiksi havaintojen joukoksi, joiden oletetaan olevan esimerkkejä tutkittavasta ilmiöstä. Kun aineistosta on kerätty havainnot, on aika tehdä havaintojen pohjalta tulkinta eli laadullinen analyysi. (Alasuutari 2011, 38–41, 44, 52.)

Tutkimusmenetelmäksi tähän tutkimukseen valikoitui sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, joka soveltuu usein laadullisen tutkimuksen menetelmäksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103; Puusa 2020, 148). Sisällönanalyysi voidaan nähdä myös väljänä teoreettisena viitekehyksenä sellaiselle tutkimukselle, jossa tutkitaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia. Sisällönanalyysi sopii hyvin dokumenttien objektiiviseen ja systemaattiseen analysointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 102, 117.) Täten se soveltui parhaiten analyysimenetelmäksi tähän tutkimukseen.

Sisällönanalyysin vaiheita ovat analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston kategorisointi ja teemoittelu sekä tulkinta. Tutkimus ei etene lineaarisesti, vaan kaikkia vaiheita esiintyy tutkimuksen eri vaiheissa. Sisällönanalyysissä on kyse siitä, että empiirinen, tietorikas aineisto pelkistetään tiiviiksi ja selkeäksi tietoainekseksi. (Puusa 2020, 148–149; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.) Ilmiön tulkinta ja ymmärrys perustuvat aineiston analyysiin, jossa aineistoa ensin eritellään, ja sitten tehdään synteesi. Synteesin jälkeen tutkittavasta asiasta tehdään johtopäätöksiä, mikä lisää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa 2020, 146, 148.) Kyse ei pelkästään aiheen kuvailusta, vaan argumenttien esittämisestä tutkittavasta aiheesta (Braun & Clarke 2012, 69).

Analyysivaiheessa noudatan Eskolan ja Suorannan (1998, 156) laatimaa aineiston systemaattisen läpikäymisen listaa. Tuomi ja Sarajärvi (2018) esittelevät kirjassaan Eskolan ja Suorannan (2014) julkaistun teoksen päivitetyn listauksen. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkija tekee ensin päätöksen aiheesta, josta on kiinnostunut. Sen jälkeen tutkija tutustuu aineistoon ja tekee muistiinpanoja. Analyysissä aineistosta löydettyistä pelkistetyistä ilmauksista rakennetaan ilmauksia kokoavia käsitteitä. Aineiston kuvailu voidaan toteuttaa taulukkomuodossa. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 105.) Seuraavaksi kuvaan näitä vaiheita tässä tutkimuksessa.

Ennen analysoinnin aloittamista tein päätöksen siitä, että haluan tutkia, millaista tukea vanhemmat haluavat lastenvalvojalta ja millaisia kokemuksia vanhemmilla on lastenvalvojalta saamastaan palvelusta. Päätös oli tärkeä, koska aineistossa oli paljon mielenkiintoisia asioita erovanhemmuuteen liittyen, mutta koska ne eivät olleet tällä kertaa tutkimuskohteena, ja koska tutkimuksessa on pysyttävä tutkittavassa asiassa, jäivät ne tutkimuksesta pois (Tuomi & Sarajärvi 2002, 104). Aloitin analyysin tekemisen perehtymällä aineistoon lukemalla aineistoa määrittämieni tutkimuskysymysten pohjalta, eli analyysivaiheessa tavoitteenani oli kuvailla, tulkita ja ymmärtää erovanhemmuuteen liittyvää tuen tarvetta (Juuti & Puusa 2020a, 143). Tutkijana pyrin totuudenmukaisuuteen, ja perustelen tekemäni valinnat tutkimuksen edetessä (Puusa 2020, 148–149; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127).

Ensin aineistot olivat minulla tietokoneella tekstitiedostoina. Päädyin kuitenkin tulostamaan aineistot paperille ennen koodaamisen aloittamista. Sateenkaariperheiden äitien kokemukset parisuhteen päättymisestä -aineisto sisältää seitsemän sateenkaariperheen äidin haastattelua. Kuudessa haastattelussa käsiteltiin tutkimuskysymysten kannalta olennaisia asioita, joten yksi haastatteluista jäi pois tutkimuksesta. Erovanhemmuuskirjoituksista kuusi kirjoitusta vastasi tutkimuskysymyksiin, joten kaksi kirjoitusta jäi pois tutkimuksesta. Tutkimukseen valikoitui täten kolmen äidin ja kolmen isän kirjoitukset sekä kuuden äidin haastattelut. Analysoin aineistot kokemuksen tutkimuksen näkökulmasta perehtymällä aineistoon ensin lukemalla aineistoja läpi ja tekemällä sisällönanalyysia. Sitten siirryin tarkastelemaan aineistoja tutkimuskysymysten näkökulmasta, eli millaista tukea vanhemmat haluavat lastenvalvojalta erovanhemmuuteensa ja millaisia kokemuksia vanhemmilla on lastenvalvojalta saamastaan tuesta.

Lukiessani aineistoja merkitsin alleviivaustussilla aineistoon kohtia, joissa käsiteltiin tutkimuskysymyksiäni. Erovanhemmuuskirjoituksista löysin seuraavia asioita: tasapuolisten ja tasa-arvoisten ratkaisujen löytäminen, lapsen huolto- ja tapaamissopimusten vahvistaminen, avun saaminen erokriisissä, sopimusten tekeminen lapsen huoltajuudesta ja tapaamisista, yhteisen keskustelun mahdollistaja riitaisessa erovanhemmuudessa, isää ei kohdattu äidin kanssa tasa-vertaisena vanhempana – isää ei kuultu, eivätkä isä ja lapsi saaneet apua, vuoroasumisen estäminen – etävanhemman mitätöinti, hyvän erovanhemmuuden tukeminen.

Sateenkaariperheiden äitien haastatteluista löysin seuraavia asioita: yhdessä tehdyn sopimuksen vahvistaminen, elatusavun määrän laskeminen, avun saaminen keskinäiseen puhumattomuuteen – yhteistä keskustelua yritettiin käydä lastenvalvojan luona, neuvojen saaminen lapsen hyvinvointia tukevasta asumis- tai tapaamisjärjestelystä, adoptioineuvonta (aineistossa ei ole

mainintaa siitä, antoiko adoptioneuvontaa lastenvalvoja vai joku muu), tapaamis- ja elatussopimuksen tekeminen, elatusavun määrän arvioiminen, tapaamisoikeussopimuksen vahvistaminen, apua tilanteeseen, jossa vanhemmat riitelevät lapsen asioista, sopimuksen tekeminen lapsen asumisesta ja tapaamisoikeudesta, lapsen isän olinpaikan selvittäminen perheen sisäistä adoptiota varten, elatusavun määrän arvioiminen, toiseen palveluun ohjaaminen. Aineistosta löytyi täten jonkin verran toistuvuutta joidenkin lastenvalvojan tehtävien kohdalla, mikä ei ole yllättävää.

Merkattuani aineistoon tutkimuskysymysteni kannalta olennaiset lauseet ja katkelmat aloin hahmotella, millaisia asioita niissä käsiteltiin, eli siirryin teemoittelemaan aineistoa. Teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että aineistoa ei pelkästään jaeta luokittelun tavoin ryhmiin, vaan teemoittelussa käy myös ilmi, mitä mistäkin asiasta on sanottu (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107). Teemoittelun tultua valmiiksi tutkija perustelee, miksi on valinnut tietyt teemat aineiston pohjalta. Eri teemoista tehdään tulkintaa, jota yhdistetään aiheeseen liittyvän teorian kanssa. (Koski 2020, 170.) Käytin koodaamisessa löytyneiden teemojen nimien kirjainyhdistelmiä koodimerkkeinä. Sopimusten vahvistamisen koodiksi valitsin SV, vanhempien välisen yhteisen keskustelun mahdollistamisen koodiksi valitsin YKM (= yhteisen keskustelun mahdollistaminen), ohjauksen ja neuvonnan koodiksi valitsin ON ja erovanhemmuuspalveluita sivuavien muiden palveluiden koodiksi MT (= muu teema). Koodaus ja aineiston teemoittelu tapahtuivat täten tässä tutkimuksessa yhtäaikaaisesti.

Keräsin Taulukkoon 1 kirjoituksista ja haastatteluista löytyneet lastenvalvojan antamat tuen muodot teemoitteluineen ja koodeineen. Lasta koskevien sopimusten laatiminen ja vahvistaminen -teema sisältää kaikki sopimustekniset asiat, kuten vanhempien keskinäisten sopimusten vahvistamisen ja elatusavun määrän arvioimisen. Vanhempien välisen yhteisen keskustelun mahdollistaminen -teema puolestaan sisältää tuen saamista yhteiseen keskusteluun tilanteessa, jossa vanhemmat eivät tule riittäisyytensä vuoksi toimeen keskenään. Ohjaus ja neuvonta lapsiperhe-erossa -teema sisältää sen, että lastenvalvoja auttaa vanhempia hahmottamaan, mikä olisi lapsen edun mukaista erotilanteessa ja kertoo lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeistä asioista sopimuksia laadittaessa. Erovanhemmuuteen liittyvä muu teema liittyy sateenkaariperheiden kohdalla erityisesti siinä auttamiseen, että myös toisesta vanhemmasta tulee lapsen juridinen vanhempi, koska sen jälkeen lastenvalvojan palveluiden saaminen erovanhemmuusasioissa on ylipäätään mahdollista. Täten vanhempien mainitsemiksi asioiksi muu teema -teemassa muodostuivat adoptioneuvonta, perheen sisäinen adoptio ja lapsen isän olinpaikan selvittäminen.

Taulukko 1 Millaista tukea lastenvalvoja antaa vanhemmille.

Millaista tukea lastenvalvoja antaa vanhemmille	Teema, koodi
Lapsen huolto- ja tapaamissopimusten vahvistaminen, SV	Lasta koskevien sopimusten laatiminen ja vahvistaminen, koodi SV
Yhdessä tehdyn sopimuksen vahvistaminen, SV	
Sopimusten tekeminen lapsen huoltajuudesta ja tapaamisista, SV	
Elatusavun määrän arvioiminen/ laskeminen, elatussopimusten tekeminen, SV	
Sopimusten tekeminen lapsen asumisesta ja tapaamisoikeudesta, SV	
Yhteisen keskustelun mahdollistaja riitaisessa erovanhemmuudessa, YKM	Vanhempien välisen yhteisen keskustelun mahdollistaminen, koodi YKM
Apua tilanteeseen, jossa vanhemmat eivät pääse sopuun lasta koskevista asioista, YKM	
Hyvän erovanhemmuuden tukeminen, YKM	
Hyvän erovanhemmuuden tukeminen, ON	Ohjaus ja neuvonta lapsiperhe-erossa, koodi ON
Avun saaminen erokriisissä, ON	
Tasapuolisten ja tasa-arvoisten ratkaisujen löytäminen, ON	
Neuvojen saaminen siitä, miten ottaa lapsen etu ja hyvinvointi huomioon lasta koskevista asioista sovittaessa, ON	
Toiseen palveluun ohjaaminen, ON	
Adoptioneuvonta ja perheen sisäinen adoptio, MT	Erovanhemmuuden tukemista sivuvaava muu teema, koodi MT
Lapsen isän olin paikan selvittäminen, MT	

Taulukkoon 2 kokosin aineiston vastauksia toiseen tutkimuskysymykseen liittyen, eli millaisia kokemuksia vanhemmilla on lastenvalvojalta saamastaan tuesta. Taulukossa esittelemäni vanhempien kokemukset kuvaavat erityisesti sitä, miksi vanhemmat kokivat kyseisen lastenvalvojalta saamansa tukimuodon merkitykselliseksi. Taulukon kolmanteen sarakkeeseen olen koonnut tukimuodon kannalta tärkeitä huomioitavia asioita, jotka auttavat lukijaa hahmottamaan kyseisen tuen muotoon liittyviä käytännönkysymyksiä.

Taulukossa 3 jatkan vanhempien kokemusten esittelyä. Taulukossa on nähtävillä, millaista tukea vanhemmat eivät saaneet lastenvalvojalta ja miksi ei. Lisäksi kerron, minkä palvelun piiriin vanhemmat ohjattiin, tai mitä palvelua vanhemmat itse hakivat, mikäli lastenvalvojalta ei saatu tukea. Lisäksi kerron, kokivatko haastateltavat saavansa apua muualta. Esittelen taulukossa lyhyesti, miltä taholta apua saatiin, ja mikäli apua ei saatu, kerron vanhemman kokeman syyn avun saamisen estymiselle.

Taulukko 2 Millaisia kokemuksia vanhemmilla on lastenvalvojalta saamastaan tuesta

Millaista tukea vanhemmat saavat lastenvalvojalta	Miksi vanhemmat kokivat tukimuodon merkitykselliseksi.	Huomioitavat asiat
Juridisesti sitovien sopimusten laatiminen ja vahvistaminen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja elatuksesta	Huolto- ja tapaamisoikeussopimus lisää turvallisuuden tunnetta, koska sen avulla turvataan lapsen ja etävanhemman välisen suhteen jatkuvuus. Elatussopimus auttaa lähivanhempaa kattamaan lapsen kuluista aiheutuvia menoja yhden vanhemman taloudessa. Sopivan elatusavun määrän määrittäminen vanhempien kesken voi olla hankalaa.	Mikäli vanhempi ei ole lapsen laillinen vanhempi, sopimuksia ei voida vahvistaa lastenvalvojan luona. Elatusavun arvioimisessa käytetään Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön suosituksiin perustuvaa laskuria. Vanhemmat kuitenkin yhdessä päättävät elatusavun määrästä, jos kyseessä on lastenvalvojan luona vahvistettava elatussopimus.
Vanhempien välisen yhteisen keskustelun mahdollistaminen entisen puolison kanssa lasta koskeissa asioissa silloin, kun se koetaan vanhempien välisen riitelyn vuoksi muuten hankalana	Osa haastateltavista kertoi, että yhteydenpito eron jälkeen on ollut haasteellista. Keskustelu on rajoittunut esimerkiksi ainoastaan WhatsApp-viesteihin tai tekstiviesteihin. Kasvotusten tai puhelimitse käydyt keskustelut johtivat joidenkin vanhempien mukaan aina riitaan.	Eri kunnissa lastenvalvojalla on eri tehtävät. Lastenvalvojan työn raameja ei ole missään valtakunnallisesti tarkasti määritelty, joten kunnat/kuntayhtymät tekevät määrittelyn itse. Tämä vaikuttaa esimerkiksi siihen, onko lastenvalvojalla mahdollisuutta tarjota yhteistyövanhemmuutta tukevaa keskusteluapua vanhemmille.
Ohjaus ja neuvonta lapsiperhe-erossa: lapsen etu ja hyvinvointi on otettu huomioon päätettäessä lapsen asumis- ja tapaamisjärjestelyistä.	Lapsen asumiseen ja toisen vanhemman tapaamiseen liittyvää tietoa haluttiin saada asiantuntijalta/ perheen ulkopuoliselta henkilöltä.	Esimerkiksi vuoroasuminen on yleistynyt lapsen asumisjärjestelynä vanhempien eron jälkeen, minkä vuoksi vanhemmilla on valittavanaan enemmän vaihtoehtoja kuin aiemmin, mikä lisää tarvetta ohjaukselle ja neuvonnalle.
Adoptio- ja neuvonta ja perheen sisäinen adoptio	Hallituksen lakiesityksen mukaisesti naisparit voivat solmia keskenään avioliiton, mikä mahdollistaa perheen sisäisen adoption. Adoption jälkeen lapsen adoptoiva vanhempi on laillinen vanhempi kaikkein oikeuksineen ja velvollisuuksineen.	Adoptio- ja neuvontaa saavat antaa kuntien sosiaalihuollon toimielimet sekä adoptio-toimistot, jotka ovat saaneet Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston luvan harjoittaa adoptio- ja neuvontaa (Adoptiolaki 22/2012). Adoptio- ja neuvonta ei taten kuulu automaattisesti lastenvalvojan työtehtäviin. Nykyisen äitiyslain mukaan äitiyden voi tunnustaa jo odotusaikana, jolloin perheen sisäiselle adoptiolle ei ole tarvetta.
Lapsen isän olinpaikan selvittäminen	Jotta perheen sisäinen adoptio saadaan tehtyä, täytyy lapsen isää kuulla asiassa.	Perheen sisäinen adoptio ei varsinaisesti kuulu erovanhemmuuteen, mutta aineistossa se näyttäytyy olennaisena, koska perheen sisäinen adoptio mahdollistaa toisen äidin laillisen vanhemmuuden. Sen jälkeen vanhemmilla on oikeus lastenvalvojalta saataisiin palveluihin vanhempien erotilanteessa.
Aineisto on kerätty ennen uuden Äitiyslain voimaan tuloa vuonna 2018. Täten oletuksena on, että nykyisin naisparit hakeutuvat lastenvalvojan luo äitiyden tunnustamista varten niissä tilanteissa, kun äitiys on mahdollista tunnustaa, mikäli vanhemmat eivät tee äitiyden tunnustamista neuvolassa. Joka tapauksessa lastenvalvoja vahvistaa myös neuvolassa tehdyn äitiyden tunnustamisen. Tällöin perheen sisäinen adoptio on tarpeeton.		

Taulukko 3. Millaista tukea vanhemmat eivät saaneet lastenvalvojalta

Millaista tukea vanhemmat eivät saaneet lastenvalvojalta	Miksi vanhempi kokee jääneensä ilman tukea	Mihin ohjattiin/ kenen puoleen käännyttiin	Saatiinko muulta apua? Mitä?
Kohtaamista äidin kanssa tasavertaisena vanhempana (isä, erovanhemmuuskirjoitukset)	Sosiaalitoimessa isää ei kuultu ja autettu vaan mitätöitiin. Lapsen vuoroasuminen estettiin.	<ul style="list-style-type: none"> • Perheneuvola • Tuomioistuin (käräjä- ja hovioikeus) – sosiaalitoimen olosuhdeselvitys • Oikeuskansleri 	Ei. Kirjoittaja kokee äidin onnistuneen siinä, että hän sai erotettua lapset isästään.
Lasta koskevia sopimuksia ei saatu tehtyä (isä, erovanhemmuuskirjoitukset)	Vanhemmat eivät päässeet yhteisymmärryksen keskenään lastenvalvojan ja sovittelijan avusta huolimatta	<ul style="list-style-type: none"> • Perheasioiden sovittelu • Käräjäoikeuden sovittelu 	Kyllä. Tuomarin ja lastenpsykologin yhteistyöllä lasta koskevat sopimukset saatiin tehtyä.
Apua erokriisissä, kun äiti haki apua, mutta isän avunpyyntöön tartuttiin ja aika varattiin (äiti, erovanhemmuuskirjoitukset)	Äidin kokemuksen mukaan yksinhuoltajaäitien on vaikea saada apua, mutta yksinhuoltajaisia autetaan ja ihaillaan.	Ei minnekään / kenenkään.	Ei. Äiti kertoo oppineensa arvostamaan itseään ja pitämään itsestään ja perheestään huolta.
Juridisesti sitovia sopimuksia ei laadittu, koska haastateltava ei ollut laillisesti lapsen vanhempi (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut)	Vain lapsen lailliset vanhemmat tai huoltajat voivat tehdä lastenvalvojan luona lasta koskevia sopimuksia.	<ul style="list-style-type: none"> • Perheneuvola • Lastensuojelu • Perheasioiden sovittelu 	Ei. Sopimuksista yritettiin keskustella perheasioiden sovittelussa, mutta entinen puoliso kieltäytyi työskentelystä.
Apua perheen vaikeaan tilanteeseen (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut)	Lastenvalvoja ei auttanut tilanteessa, koska koki asian kuuluvan jollekin toiselle viranomaiselle, jonka luona sama asia toistui, jolloin haastateltavasta tuntui, että kukaan ei auta.	<ul style="list-style-type: none"> • Perheneuvola • Lastensuojelu • Perheasioiden sovittelu 	Kyllä. Lastensuojelun perhetyö ja tukiperhetoiminta. Tukiperhetoiminnasta todellista apua tilanteessa.
Ohjausta ja neuvontaa lapsen edun mukaisesta asumis- ja tapaamisratkaisusta (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut)	Vanhemmat eivät saaneet selkeää neuvontaa siitä, onko vuoroasuminen lapsen hyvinvoinnin kannalta hyvä ratkaisu.	<ul style="list-style-type: none"> • Perheneuvola 	Ei. Toinen vanhempi ei halunnut yhteistä työskentelyä perheneuvolassa.
Lastenvalvojan luo ei päästy ollenkaan (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut)	Lastenvalvojan luo oli pitkät jonot ja aika peruuntui toistuvasti.	Ei muita vaihtoehtoja/ palvelun tarjoajia	Ei. Vanhemmat laativat omaehtoisen sopimuksen/ sopivat asioista keskenään, ilman virallista sopimusta.

3 Vanhempien kokemukset lastenvalvojalta saadusta tuesta

Tutkimus ei pääty analyysin valmistumiseen, vaan analyysituloksista on vielä tehtävä tulkinta ja johtopäätökset. Johtopäätökset pohjautuvat analyysin tavoin tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, jonka perusteella tulkintaa ja johtopäätöksiä tehdään. Johtopäätökset täytyy perustella, ja niiden tulisi vastata esitettyihin tutkimuskysymyksiin. (Puusa 2020, 154–156.) Tässä luvussa tulkitseen analyysin tuloksia aineistosta löytyneiden teemojen pohjalta, minkä jälkeen seuraavassa luvussa teen tulosten tulkinnasta yhteenvedon ja johtopäätöksiä. Aineistosta löytyneitä teemoja on viisi: lasta koskevien sopimusten vahvistaminen, vanhempien välisen yhteisen keskustelun mahdollistaminen, ohjaus ja neuvonta, erovanhemmuuden tukemista sivuva muu teema sateenkaariperheissä, sekä millaista tukea lastenvalvojalta ei saa.

Käytän erovanhemmuuskirjoitusten aineiston äideistä ja isistä nimikkeitä *äiti*, *erovanhemmuuskirjoitukset* tai *isä*, *erovanhemmuuskirjoitukset*. Sateenkaariperheiden äitien haastatteluiden äideistä käytän nimikettä *äiti*, *sateenkaariperheiden haastattelut*.

Päädyin erittelemään kirjoittajien ja haastateltavien otteet toisistaan sen vuoksi, että on mielenkiintoista nähdä, onko vanhempi kirjoittanut erovanhemmuuskirjoituksessaan otteen katkelman vai onko vanhempi kertonut asiasta kyseisellä tavalla haastattelun aikana. Asialla saattaa olla otteen sisällön kannalta merkitystä, eli sama ihminen voi ilmaista itseään samasta asiasta hieman eri tavalla riippuen siitä, kirjoittaako hän itse vai haastatellaanko häntä.

Päätin pitää kirjoittajavanhemman sukupuolen näkyvissä kahdesta syystä. Ensimmäinen on se, että osa aineiston vanhemmista kokee itse, että heidän omalla sukupuolellaan on merkitystä heidän saamansa palvelun kannalta. Toisena perusteluna on, että Kääriäinen (2008) kertoo tutkimuksessaan pelkän ”vanhempi” käsitteen aiheuttaneen sen, että lukijat olivat alkaneet arvuutella, onko kyseessä isä vai äiti. Sen vuoksi myös Kääriäinen päätyi kertomaan vanhemman sukupuolen tekstin viimeistelyvaiheessa. (Kääriäinen 2008, 21.) Oletan, että sama ilmiö voisi tapahtua tämän tutkimuksen kohdalla, jos en kertoisi kirjoittajien sukupuolta.

3.1 Lasta koskevien sopimusten vahvistaminen

Aineistossa vanhemmat nimeävät yleisemmäksi saamakseen ja tarvitsemakseen lastenvalvojan tarjoamaksi tuen muodoksi lasta koskevien sopimusten tekemisen. Vanhemmat sopivat sopimuksilla lapsen asumisesta, huoltajuudesta ja lapsen elatusavun määrästä sekä siitä, miten lapsi tapaa toista vanhempaansa eron jälkeen. Lastenvalvoja vahvistaa lapsen edun mukaiset sopimukset (Karhuvaara ym. 2013, 7–9).

Ensimmäisenä lasta koskevana päätöksenä eron jälkeen näyttäytyy päätös lapsen asumisesta. Päätöstä lapsen asumisesta ei tehdä lastenvalvojan luona, vaikka päätös myöhemmin lastenvalvojan luona sopimuksella vahvistettaisiinkin. Sopiminen lapsen asumisesta ei tapahdu aineiston perusteella aina vanhempien yhteisen keskustelun pohjalta, vaan se saattaa tapahtua esimerkiksi siten, että toinen vanhempi muuttaa lapsen kanssa pois tai toinen vanhempi muuttaa omaan asuntoon jättäen lapsen asumaan entisen kumppaninsa luo. Tällöin poismuuttava vanhempi tekee päätöksen lapsen asumisesta.

Lapsi jää aineiston perusteella pääsääntöisesti asumaan hänet synnyttäneen äidin luo myös niissä tilanteissa, joissa toinen vanhempi haluaisi lapsen asuvan luonaan. Voi olla, että vanhemmat kokevat ratkaisun olevan niin sanotusti yleinen käytäntö. Sen vuoksi he ehkä myös toimivat näin, eivätkä sanoita päätöksenteon vaiheita kaikissa kirjoituksissa tai haastatteluissa. Tällöin voi virheellisesti vaikuttaa siltä, että asiasta ei ole käyty vanhempien välistä keskustelua ennen poismuuttamista, vaikka kyseessä olisikin todellisuudessa vanhempien yhteinen päätös.

Vanhemmat tekevät lasta koskevat sopimukset aineiston perusteella yleensä melko pian eron jälkeen, mutta osa vanhemmista tekee lasta koskevat sopimukset vasta myöhemmin, jopa vasta vuosien päästä erosta. Osa vanhemmista kertoo käyneensä toisen vanhemman kanssa keskustelua sopimusten sisällöstä ennen lastenvalvojan luo menemistä, vaikka lopullinen sopimus tehtäisiinkin lastenvalvojan luona.

Sovimme yhteishuoltajuudesta, ja että lapset olisivat pidennetyn viikonlopun joka toinen viikko luonasi. Teimme sopimukset lastenvalvojan luona. (äiti, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Ja sitten siellä lastenvalvojalla me kävimme kerran joo. Siellä tehtiin varmaan peruskaavan mukaan ne tulokset. Muistaakseni me olimme etukäteen mietineet mitä siihen luonapitosopimukseen kirjataan, saatiin se siinä kirjoitettua. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Kyllähän me sitten menimme yhden lastenvalvojan luokse tekemään luonapito- ja elatussopimus, mutta se on vähän vuosien myötä... Sitä on siis noudatettu joustavasti. Meillä on ollut todella hyvät välit, niin me emme ole joutuneet taistelemaan niistä asioista. Ja tavallaan kuitenkin kumpikin aikuinen on aina ajatellut sen [lapsen] etua ja kuunnellut aika paljon myös lapsen tahtoa, että missä hän haluaa olla ja miten asiat järjestetään. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Kuten yllä olevista otteista käy ilmi, sopimusten tekeminen näyttäytyy melko yksinkertaisena tapahtumana sellaisille vanhemmille, jotka kykenevät päättämään lapsen asioista sovussa keskenään. Tällöin vanhemmat kykenevät neuvottelevaan vanhemmuuteen (Kuronen 2003, 115). Yksi haastatelluista äideistä kuvaakin, miten heillä meni entisen puolisonsa kanssa vuosia ennen kuin he tekivät viralliset lasta koskevat sopimukset. Äidin puheessa korostuu ajatus lapsen edusta. Edellä olevat aineisto-otteet osoittavat hyvin, miltä eronneiden vanhempien toiminnan sovinnollisuusideaali näyttää. Tällöin vanhemmat ovat keskenään sovinnollisia lapsen asioihin liittyen ja tarkastelevat lapsen tilannetta lapsen edun, hyvinvoinnin ja oikeanlaisen hoivan näkökulmista. (Koulu 2014, 171, 381, 391.)

Vanhemmat kertovat myös, että heillä on entisen puolison kanssa hyvät välit, eikä heillä ole ollut suuria erimielisyyksiä asioista. Tätä voidaan tulkita Koulun (2014) tavoin siten, että sovinnollisuuteen kykenevillä vanhemmilla on mahdollisuus vahvistaa lasta koskevia sopimuksia lastenvalvojan luona (Koulu 2014, 171, 381, 391). On myös yleistä, että perheiden elämäntilanteiden muuttuessa myös lasta koskevat sopimukset muuttuvat ja muokkaantuvat, kuten alla olevassa esimerkissä, jossa perheen elämässä tapahtuva muutos tarkoittaa yhden lapsista muuttamista toisen vanhemman paikkakunnalle asumaan.

Olemme kyllä [tehneet sopimukset lastenvalvojan luona]. Nyt on itse asiassa juuri tehty uusi sen vuoksi, että tämä yksi lapsi muutti sinne [paikkakunnalle] kokonaan. Eli olemme juuri tehneet uudet. Ensimmäinen puoli vuotta meni niin, että meillä oli vain yhdessä tehty sopimus. Sitä muokattiin niin, että sitten se oli lastenvalvojalla allekirjoitettu. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Lastenvalvojan tehtävänä on auttaa vanhempia näkemään lapsen näkökulman vanhempien erotilanteessa ja auttaa vanhempia toimimaan sovinnollisesti vanhempien omasta eroprosessista huolimatta. Ennen kuin sopimus voidaan vahvistaa, sitä on tarkasteltava lapsen edun ja lapsen omien toiveiden näkökulmasta. (Antikainen ym. 2009, 194–195, 203.) Sovinnollisesti sopimuksia tekevät vanhemmat eivät kuitenkaan vaikuta tarvitsevan kovin paljon apua lastenvalvojalta tapaamisoikeussopimusten sisältöjen määrittelyssä, vaan he ovat voineet sopia asioista jo valmiiksi keskenään lapsen edun ja näkökulman huomioiden. Tällöin vanhemmat

ymmärtävät hyvän yhteistyön tärkeyden vuoroasumistilanteissa, kuten äiti kuvaa seuraavassa otteessa.

Kun on lapsia ja tulee ero, niin ehkä juuri se, että huomioitaisiin ne lapset siinä erossa. Kun monesti käy niin, että aletaan tapella siitä aiheesta, niin ne lapset oikeasti unohtuvat. Se juuri, että... No meillä oli tietenkin hyvä tilanne, että pystyimme järjestämään vuoroviikkosysteemin. Eihän se kaikilla toimi, mutta me asuimme niin lähekkäin. Vuoroviikkosysteemi vaatii, että on oikeasti niin hyvät välit, että pystyy koko ajan aktiivisesti keskustelemaan ja kommunikoimaan. Ne lapset ovat niin paljon siellä toisella puolella, että sinun on pakko tietää mitä siellä tapahtuu. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Äiti kertoo, että heidän hyvät välinsä mahdollistivat aktiivisen keskustelun ja kommunikaation lapsen asioista erosta huolimatta. Äiti kuvaakin otteessa, miten hyvä yhteistyövanhemmuus toimii vuoroasumistilanteessa, kun vanhemmat keskustelevat ja kommunikoivat sopuisasti keskenään lapsen asioista. Vanhemmilla vaikuttaa äidin kuvauksen perusteella olevan hyvää yhteistyövanhemmuutta, joustavuutta ja sopuisuutta, jolloin lapsen vuoroasuminen on mahdollista (Autonen-Vaaraniemi 2018, 53–54).

Vanhemmat kokevat sopimusten tuovan turvaa tulevaisuudessa, esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa vanhempien välit muuttuisivatkin jostain syystä riitaisiksi tai jos toiselle vanhemmalle tapahtuisi jotain. Selkeiden sopimusten koetaan tukevan vanhempien välistä sopuisuutta, koska sopimuksissa näkyy, mitä vanhemmat ovat yhdessä päättäneet.

Se oli ehkä sellainen varotoimenpide, että jos niin kuin ei olisikaan ollut sitä yhteistä ymmärrystä, mutta eipä me niihin olla sitten sen jälkeen hirveästi katsottu. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Sopimukset tuovat turvaa, koska vanhemmat tietävät lastenvalvojan luona vahvistettujen sopimusten tai tuomioistuimen määräämien tapaamisoikeutta koskevien päätösten olevan vanhempia velvoittavia. Tapaavaa vanhempaa ei kuitenkaan voida esimerkiksi uhkasakon tai muun pakkokeinon avulla velvoittaa sopimuksessa tai päätöksessä oleviin lapsen tapaamisiin. Sen sijaan lähivanhempaa voidaan tapaajavanhemman tuomioistuinhakemuksella velvoittaa uhkasakon uhalla luovuttamaan lapsi toisen vanhemman tapaamisiin. Lähivanhempia ei voi kuitenkaan silloin luovuttaa lasta tapaamisiin, mikäli tilanne olisi lapselle turvaton, esimerkiksi lasta tapaavan vanhemman päihtymyksen tai huonon psyykkisen voinnin vuoksi, tai mikäli riittävän päätöskykyinen lapsi kieltäytyy tapaamisista. (Peuralahti 2012, 52–53.)

Useat aineiston vanhemmat vaikuttavat tarkastelevan lastenvalvojan toimintaa sopimuksia laadittaessa siltä kannalta, kuinka tasapuolisesti lastenvalvoja kohtelee vanhempia. Mikäli vanhempi kokee tulevansa epätasa-arvoisesti kohdelluksi, hän myös kokee lastenvalvojalta saamansa tuen huonona.

Kokonaisuutena arvioiden sosiaalitoimi ei tue hyvää erovanhemmuutta. Se on viritetty joissain määrin ymmärrettävästi auttamaan perheväkivallan kohteena olevia. Tässäkään asiassa se ei ole kykenevä tunnistamaan – ainakaan järkevässä ajassa – milloin perheväkivalta on todellista ja milloin keksittyä. Koska se ei siihen kykene, on se oiva työkalu eroriitojen koventamista haluavalle. Sosiaalitoimi on myös avoimen äitiorientoitunut ja kannustaa viime vuosisadan perhemallin jatkamiseen avioeron jälkeen: Äiti hoitaa ja kantaa vastuun lapsista ja isää nähdään joskus harvoin eikä isän tarvitse kantaa vastuuta mistään lapsiin liittyvästä. (isä, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Yllä olevassa otteessa isä kokee sosiaalitoimen olevan epätasa-arvoinen äitien ja isien suhteen, mikä näkyy hänen mukaansa siinä, että äidin ajatellaan hoitavan lapset, eikä isän anneta osallistua vanhempien eron jälkeen äitien lailla lapsen elämään. Isä kertoo kirjoituksessaan heidän asioineen eron aikoihin lastenvalvojan lisäksi perheneuvolan ja lastensuojelun kanssa. Kaikissa palveluissa oli isän mukaan oltu ensin äidin puolella, eli nähty isän vanhemmuus toisarvoisena vanhemmuutena äidin vanhemmuuteen verrattuna. Esimerkiksi lastensuojelun työntekijä oli kertonut isälle, ettei hänellä ole isänä mahdollisuuksia olla lasten lähivanhempi. Isä kokee, että hänen näkemyksiään ei lainkaan kuultu. Kirjoituksen perusteella isä on kokenut lastenvalvojan ylläpitävän niin sanottuja perinteisiä sukupuolirooleja perheessä, jolloin isä on kokenut lastenvalvojan tarjoaman palvelun epäoikeudenmukaisena sukupuolten välisen epätasa-arvon vuoksi.

Isän kokemus vastaa erityisesti lastensuojelutyöntekijän kommentissa yhteiskunnallista näkemystä ennen vuonna 1976 voimaan astunutta isyyslakia ja lakia lapsen elatuksesta, jotka paransivat isän oikeudellista asemaa vanhempien erotilanteessa. 1970-luvulla perhepoliittinen ajattelu kääntyi lapsikeskeisestä perhekeskeiseksi, jolloin isien osallistuminen lapsen elämään eron jälkeenkin alettiin nähdä tärkeänä. (Rantalaiho 2009, 33–37.) Kuitenkin yhä nykypäivänä lapset jäävät eron jälkeen useammin äidille tavaten isää sovitun mukaisesti (Broberg & Hakovirta 2009, 125). Myös tämän tutkimuksen aineistossa suurin osa lapsista jäi heidät synnyttäneen äidin luo asumaan vanhempien eron jälkeen.

Eron jälkeisiin järjestelyihin vaikuttaa Santalan (2009) mukaan, miten vanhemmuutta on toteutettu perheessä ennen eroa. Santala viittaa näkemyksessään muun muassa Huttusen (2001), Karpf ja Shatzin (2005) sekä Kellyn ja muiden (2005) tutkimuksiin. Tällöin se vanhempi, joka on huolehtinut lapsista enemmän ennen eroa, on vahvemmillä lähivanhemmaksi. Yleensä äiti

on huolehtinut perheessä lapsista, mutta myös isät osallistuvat lastensa arkeen. Sen sijaan, mikäli esimerkiksi isä ei ole hoivannut lapsia ennen eroa, hänen kykyään lasten hoivaan on vaikeampi perustella eron jälkeenkään. (Santala 2009, 140, 150.)

Tasa-arvoinen vanhemmuus eron jälkeen toteutuu mielestäni parhaiten yhteishuoltajuudessa silloin, kun lapsen luonapito on jaettu tasapuolisesti molempien vanhempien kesken: esimerkiksi viikko-viikko-järjestelyllä. Lastenvalvojen tavoittelussa kaikille osapuolille parasta tasapuolista ja tasa-arvoista ratkaisua suurin osa vahvistetuista lapsen huolto- ja tapaamissopimuksista on yhteishuoltajuuteen pohjautuvia. (äiti, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Ylhäällä olevan otteen äiti kokee tasa-arvoisen vanhemmuuden toteutuvan parhaiten, mikäli vanhemmille on yhteishuoltajuus ja lapsi vuoroasuu vanhempiensa luona. Hän ei siis toivo, että lapset olisivat vain äidin hoidettavana. Äiti on sitä mieltä, että lastenvalvojen täytyy tarkastella tilannetta niin vanhempien kuin lasten näkökulmasta ja vahvistaa sopimus sen perusteella. Äidin kokemus vastaa psykososiaalisesti suuntautuvan lastenvalvojan työskentelytapaa, jossa asiantuntija pyrkii tarkastelemaan asiakasperheen tilannetta kokonaisvaltaisesti ja työskentely on prosessinomaista. Työskentelyssä korostuu myös sovinnollisuus, mitä yhteishuoltajuuskin vaatii. (Antikainen ym. 2009, 207; Alppivuori 2017, 7.) Yhteishuolto ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vanhemmuus jakautuisi tasa-arvoisesti vanhempien kesken, mikä käy seuraavasta äidin kirjoitusotteesta hyvin ilmi.

Yhteishuoltajuus sinällään ei tietenkään ole avain tasa-arvoiseen vanhemmuuteen.
 – – En ole kokenut vanhemmuuttamme eron jälkeen tasa-arvoiseksi. Yhteishuoltajuudesta huolimatta vastaan arkielämän velvoitteista yksin. Käytännössä koen itseni yksinhuoltajaksi, joka huolehtii kodin rutiineista, lasten hoidosta, ja päivä-
 koti- ja kouluasioista yksin. (äiti, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Kuten äiti otteessaan kertoo, yhteishuoltajavanhemmillakin voi olla epätasa-arvoinen työnjako lapsen hoidosta ja huollosta. Tällöin toinen vanhempi hoitaa käytännössä kaikki lasta koskevat asiat yksin eli yhteishuolto ei takaa jaettua vanhemmuutta. Jaetussa vanhemmuudessa nimittäin molemmat vanhemmat sitoutuvat vanhemmuuteen, vaikka vanhemmuutta toteutettaisiin kahdessa kodissa (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 38). Äiti kertoo kirjoituksessaan, miten hänen roolinsa vanhempana on korostunut, mikä johtaa isän tavoin eriarvoisuuden kokemuksiin. Äidin kokemus on kuitenkin eri ääripäässä aiemmin kuvatun isän kokemuksen kanssa, koska äidin otteessa lasten hoitovastuu on kirjoittajalla itsellään. Tästä voidaankin päätellä, että yhteiskunnalliset ideaalit äidistä voivat asettaa äideille päävastuun lapsista, mikä voi johtaa äitien kuormittumiseen. Vanhemmuuden sukupuolistuneet roolit eivät ole siis ole aineiston perusteella kenenkään vanhemmista toiveiden mukaisia, eivät äidin eivätkä isän. Tulos vastaa

Santalán (2009)⁶ tutkimuksen tuloksia, joissa niin äidit kuin isätkin toivoivat, että isät huomioitaisiin sosiaalitoimessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa aiempaa paremmin, eikä äitejä suosittaisi eri eropalveluissa (Santala 2009, 144).

Tapaamisoikeussopimusten sisältö voi aiheuttaa vanhemmalle kokemuksen epätasa-arvoisesta vanhemmuudesta. Mikäli tapaamisoikeussopimus on tehty joustavaksi, eli siinä ole määriteltynä tapaamisten ajankohtia, lähivanhemmalla ei ole samanlaista vapautta suunnitella omia menojaan kuin etävanhemmalla.

Yhteishuoltajuus sinällään ei tietenkään ole avain tasa-arvoiseen vanhemmuuteen. Toiseksi yleisin tapaamissopimus lienee sellainen, että etävanhempi tapaa lasta/lapsia joka toinen viikonloppu perjantai-illasta sunnuntai-iltaan ja pienempiä lapsia vielä etäviikolla yhtenä iltana viikossa. Näillä tapaamisilla pystytään mahdollisesti vielä säilyttämään yhteistä arkeakin tapaamisiin.

Omalla kohdallani käytössä on se kolmanneksi yleisin tapaamissopimustyyppi, eli ”sopimuksen mukaan”. Tällaisella tapaamissopimuksella luodaan mahdollisuudet joustaviin tapaamisratkaisuihin. Etävanhempi voi tavata lasta hänelle sopivimpana ajankohtana, jos hänellä on esimerkiksi epäsäännölliset työajat. Aktiivinen, joustava etävanhempi hyötyy tällaisesta tapaamissopimuksesta.

Lähivanhemman näkökannalta saattaisi olla parempi, jos tapaamiset olisivat kiinteiksi sovittuja. Omien menojen suunnittelu voi käydä vaikeaksi, jos ”lapsivapaat” ajankohdat vaihtelevat suuresti ja muutoksia tulee lyhyellä varoitusaajalla. (äiti, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Äiti jakaa lapsen tapaamisoikeuden määrittämiset kolmeen erilaiseen tapaan. Ensimmäisessä vaihtoehdossa lapsi vuoroasuu vuoroviikoin molempien vanhempien luona (ote edellisellä sivulla), toisessa vaihtoehdossa vanhemmilla on yhteishuoltajuus, mutta lapsi tapaa etävanhempaansa ennakkoon määriteltynä ajankohtana, esimerkiksi joka toinen viikonloppu perjantai-illasta sunnuntai-iltaan ja pienemmät lapset tapaavat etävanhempaa myös jonain arkiiltana sellaisella viikolla, kun he eivät mene etävanhemman luo. Kolmanneksi vaihtoehdoksi äiti nimeää heillä käytössä olevan muodon, jossa lapsi tapaa etävanhempaansa ”sopimuksen mukaan”.

---

⁶ Santala (2009) haastatteli vuonna 2006 avio- tai avoliitosta eronneita vanhempia. Haastateltavissa oli kahdeksan äitiä ja viisi isää. Haastatteluiden tarkoituksena oli tutkia, miten vanhemmat järjestävät lapsen huollon ja asumisen eron jälkeen, sekä vanhempien yhteistyön sujumista ja mahdollisia erimielisyyksiä. (Santala 2009, 141–142.)

Äidin otteessa korostuu, miten hän kokee joustavan vanhemman ideaalin vuoksi altistuvansa jatkuvalle omasta ajasta luopumiselle ja jopa uhrautumiselle. Äiti ei voi suunnitella omia menojaan, koska hänellä ei ole varmuutta siitä, milloin toinen vanhempi ottaa lapset luokseen. Toisaalta hän ei voi myöskään luottaa siihen, että toinen vanhempi ottaa lapset luokseen, vaikka niin olisi aiemmin sovittu. Äidin kirjoituksessa on nähtävillä, että hän kokee olevansa kytkettynä lähivanhemman rooliin, jolloin hänen on tehtävä omat suunnitelmansa lasten ehdoilla. Äidin sanavalinta ”lapsivapaista” kuvaa mahdollisesti sitä, miten hän haluaisi suunnitella vapaammin omia, häntä itseään koskevia menoja ja tekemisiä. Äiti kuvaakin, että sellaiselle etävanhemmalle *sopii* ”sopimuksen mukaan” -sopimus, jolla on epäsäännölliset työajat, mutta sellainen etävanhempi *hyötyy* ”sopimuksen mukaan” -sopimuksesta, joka on aktiivinen ja joustava. Jälkimmäisessä vaihtoehdossa etävanhempi kuvautuu vanhemmaksi, joka elää omaa elämäänsä, ja tapaa lapsiaan itselleen soveltuvina ajankohtina. Tämän vuoksi äiti suosittelseekin sopimusten tekemistä yksityiskohtaisesti:

Asiat kannattaa sopia, mieluiten melko yksityiskohtaisesti lastenvalvojalla lasten huolto- ja tapaamissopimusta tehtäessä. Tarpeettomat riidat vähenevät, kun yhteiset pelisäännöt on sovittu ja niistä pidetään kiinni. Järkevä vanhempi unohtaa entiset mahdolliset valtataistelunsa entisen puolisonsa kanssa ja myös joustaa tarvittaessa. (äiti, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Äidin kirjoituksissa näyttäytyy tilanne, jossa lähivanhempi ja etävanhempi eivät ole tasa-arvoisessa asemassa. Hän kuitenkin pitää sovinnollisuutta ja yhteisiä pelisääntöjä tärkeämpänä kuin omaa vapauttaan. Äidin mukaan ”järkevä vanhempi” ei käy valtataisteluita entisen puolisonsa kanssa, ja unohtaa mahdolliset entiset valtataistelunsa. Jälkimmäinen toteamus antaa vaikutelman, että äidillä on ollut aiemmin erimielisyyksiä entisen puolisonsa kanssa, mutta että hän pitää nyt sovinnollisuutta ja joustavuutta arvostelukykyisenä toimintatapana erovanhemmuudessa. Äiti on sitä mieltä, että yksityiskohtaisesti sovitut huolto- ja tapaamisoikeussopimukset auttavat sovinnollisuudessa, mikä on mahdollisesti heidän kohdallaan vähentänyt tarpeettomia riitoja. Aineistosta voidaan siis päätellä, että vanhemmat toivovat lastenvalvojan antavan arvoa niin äidin kuin isänkin vanhemmuudelle, sekä auttavan vanhempia tekemään sellaisia tapaamisoikeussopimuksia, jotka soveltuvat parhaiten kunkin perheen tilanteeseen. Oikeanlaisten sopimusten nähdään tukevan yhteistyövanhemmuutta, koska ne vähentävät vanhempien välisiä erimielisyyksiä.

Kuten äiti kuvaa, tapaamisoikeussopimuksia on monenlaisia, eli lapsi voi vuoroasua molempien vanhempien luona, tapaamiset voivat olla säännöllisiä viikonlopputapaamisia tai epäsäännöllisiä viikonlopputapaamisia. Myös arkitapaamisista, kesälomasta, joulun ajasta ja muista lomista ja juhlapyhistä voidaan sopia tapaamisoikeussopimuksessa. (Aaltonen 2020, 109–112, 135–145.) Lapsen tapaamisoikeudesta säädetään laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361). Suomalaisessa lainsäädännössä ei kuitenkaan määritellä, miten tapaamisoikeutta täytyy käytännössä toteuttaa, joten jokainen tapaus on arvioitava erikseen (Peuralahti 2012, 40).

Aineistossa on nähtävillä, että ajoittain vanhemmat lähestyvät lapsen ja etävanhemman tapaa- misasiaa vanhempien näkökulmasta. Tällöin vanhempi voi esimerkiksi olla pettynyt siihen, miten huonosti jaettu vanhemmuus heidän kohdallaan toteutuu. Lapsista enemmän vastuussa oleva vanhempi voi tällöin kokea olevansa käytännössä yksinhuoltaja ja etävanhempi tapaa lasta hänelle parhaiten sopivana ajankohtana. Tapaamisoikeussopimuksissa on kuitenkin kyse ensisijaisesti *lapsen oikeudesta*. Lastenvalvojan on siksi vanhempien monenlaisista lähestymistavoista huolimatta pidettävä oma lähestymistapansa lapsen näkökulmassa ja lapsen edun ensisijaisuudessa, kuten muun muassa YK:n lasten oikeuksien sopimus velvoittaa. (Aaltonen 2020, 129.)

Perus- ja ihmisoikeusnormit turvaavat siis lapsen oikeuden yhdenvertaiseen kohteluun suhteessa toisiin lapsiin ja aikuisiin (Linnanmäki 2019, 123). Lasta koskevassa päätöksenteossa on täten otettava huomioon, että lapsi on vanhemmistaan erillinen toimija, joka ei ole pelkkä ohjaimisen tai suojelun kohde, vaan hänellä on YK:n lasten oikeuksien sopimuksen mukaisesti oikeus oman mielipiteen ilmaisemiseen (Campbell 2008, 252). Lapselle itselleen voi olla tärkeää, että hänen mielipiteensä on selvitetty myös niissä tilanteissa, joissa vanhemmat ovat samaa mieltä asiasta (Kääriäinen 2008, 68). Käytännössä lapsen mielipiteen ilmaiseminen lastenvalvojalle tapahtuu yleensä vanhempien kertoman välityksellä (Aaltonen 2020, 353).

3.2 Vanhempien välisen yhteisen keskustelun mahdollistaminen

Vanhemmat kertovat, että lastenvalvojalla käynti saattaa toimia vanhempien välisen keskustelun mahdollistajana etenkin niissä tilanteissa, joissa vanhemmat eivät kykene keskustelemaan toistensa kanssa ilman riitelyä. Useamman vanhemman kirjoituksesta ja haastattelusta käy ilmi, että yhteistyövanhemmuuden toteutuminen ei ole itsestäänselvyys vanhempien eron jälkeen, vaan keskusteleminen toisen vanhemman kanssa voi tuntua vanhemmasta haastavalta. Vanhemmat kuvaavat aineistossa myös, miten vanhempien välisessä erimielisyystilanteessa vanhemmalta vaaditaan päättäväisyyttä ja periksiantamattomuutta, jos vanhempi haluaa, että lapsen asioista sovitaan kuten vanhempi itse haluaa. Esimerkiksi alla olevan otteen perusteella vaikuttaa siltä, että kyseiset vanhemmat eivät olleet pystyneet sopimaan lapsen asioista keskenään ennen lastenvalvojan tapaamista, vaan sopimusten sisällöstä oli päätetty vasta lastenvalvojan luona. Äiti kirjoittaa ”asioiden eteenpäin viemisestä”, mikä saattaa tarkoittaa sitä, että vanhemmat eivät ole heti päässeet sopuun sopimusten sisällöstä, vaan tapaamisia on ollut useampi.

Teimme sopimukset lastenvalvojan luona. Voi että se oli vaikeaa. En meinannut pystyä hengittämään. Mutta periksi en antanut, ja vein asioita eteenpäin siihen malliin, kuin ne halusin. Emme voineet puhua mitään keskenämme ilman välitöntä riitelyä. (äiti, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Yhteinen keskustelu toisen vanhemman kanssa voi aiheuttaa lastenvalvojan läsnäolosta huolimatta vanhemmalle monenlaisia tunteita ja tuntemuksia, kuten äiti yllä olevassa kuvaili. Äidin mukaan sopimusten tekeminen entisen puolison kanssa oli hänelle niin vaikeaa, että hänestä tuntui jopa fyysisesti siltä, että hänen on vaikea hengittää. Ote kuvaa hyvin sitä, miten vanhemmat saattavat kokea eron fyysisesti ja psyykkisesti raskaaksi, ja miten erokriisiin voi liittyä monia sellaisia tunteita, joita kokiessaan vanhemman voi olla hankala tehdä lasta koskevia päätöksiä lapsen etu huomioden. Tällaisia vanhemman kokemia vaikeita tunteita voivat olla esimerkiksi katkeruus, suru, syyllisyys tai ahdistus. (Antikainen 2007, 40; Aaltonen 2020, 1–2.) Kyseiset tunteet vaikeuttavat yhteydenpitoa toisen vanhemman kanssa eron jälkeen, mikä on lapsen kannalta ikävää, koska hänen asioitaan koskeva keskustelu vanhempien välillä on tällöin puutteellista:

No sanotaan, että ehkä ainakin ensimmäiset kolme vuotta me emme edes puhuneet puhelimesta toisillemme, vaan hoidimme tekstiviestin avulla lapsia. Se on mielestäni ihan järkyttävää, koska se että sitten varsinkin, kun on vuoroviikkoasuminen, niin pitäisi olla aika hyvä kommunikointi vanhempien välillä. Hän ei halunnut puhua kanssani. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Vaikeiden tunteiden kokeminen voivat heijastua siihen, miten äiti edellä kuvaa eron jälkeistä yhteydenpitoa entiseen kumppaniinsa. Yhteydenpitoon saattaa kuulua tällöin riitelyä ja keskustelut entisen kumppanin kanssa puhelimitse voivat tuntua toisesta vanhemmasta mahdottomalta. Vanhemmat eivät voi kuitenkaan eron myötä katkaista yhteyttä toiseen vanhempaan kokonaan, koska heillä on yhteinen lapsi, mikä todentuu usean vanhemman kuvaamina ristiriitaisina tunteina. Toisin sanoen vanhemmat joutuvat elämään ristipaineessa, jossa vanhempi ei voi keskittyä pelkästään oman elämän eteenpäin viemiseen, vaan hänen täytyy myös turvata lapselle jatkuvuutta yhteistyövanhemmuuden avulla. (Castrén 2009, 29–30.) Lapsen kannalta olisikin tärkeää, että vanhemmat saavat apua haastavaan tehtäväänsä lastenvalvojalta, mutta aina lastenvalvojakaan ei voi auttaa, kuten seuraavan otteen isä kuvaa.

Vuoden verran olen tehnyt työtä sen eteen, että saisin olla tyttäreni kasvatuksessa ja elämässä mukana tasavertaisena vanhempana. Olen yrittänyt saada lapsen äidin ymmärtämään, että lapsella voi olla kaksi tasavertaista kotia ja rakastavaa vanhempaa, jotka rakentavasti yhteistyössä sopivat lapsen edun mukaisesti hänen kasvatuksestaan. Lastenvalvojien ja sovittelijoiden luona olemme käyneet useasti keskustelemassa näistä asioista ja kun emme ole päässeet yhteisymmärrykseen niin viimeisenä keinona on ollut käräjäoikeuden sovittelukäsittely. (isä, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Vanhemmat tuovat aineistossa ilmi, että eräs eniten vanhempien välejä hiertävistä asioista koskee elatuksen maksamista. Joidenkin vanhempien kohdalla elatukseen liittyvät asiat vaikuttavat saavan vanhempien jo tulehtuneet välit kiristymään entisestään. Vanhempien muuttaminen yhdestä yhteisestä taloudesta kahteen erilliseen talouteen heikentää usein vanhempien taloudellista tilannetta, mikä saattaa selittää asian.

Kävimme lastenvalvojalla. Emme ehkä niinkään tämän asian vuoksi, vaan enemmän elatusavun määrän takia. Siitä oli kamala riita. Silloin kaikesta oli kamalia riitoja, että olemme käyneet siinä yhteydessä. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Aineistosta käy ilmi, että useat keskustelut lastenvalvojan ja sovittelijoiden luona eivät auttaaneet vanhempia pääsemään sopuun lasta koskevista asioista, minkä vuoksi he hakeutuivat käräjäoikeuden sovittelukäsittelyyn. Vanhempien välisen yhteistyön paraneminen olisi silti lapsen hyvinvoinnin kannalta toivottavaa, vaikka lasta koskevia sopimuksia ei saataisikaan aikaan lastenvalvojan luona vaan käräjäoikeuden päätöksellä. Willénin (2015) tutkimuksen mukaan riitaisat vanhemmat saattavat hyötyä perheterapiasta, jossa harjoitellaan tunteiden säätelyä, jolloin vanhemmat oppivat uusia yhteistyövanhemmuuden toimintatapoja aggressiivisuuden tai passiivis-aggressiivisuuden sijaan. (Willén 2015.)

3.3 Ohjaus ja neuvonta

Vanhemmat tuovat aineistossa ilmi, että he toivovat lastenvalvojan auttavan heitä ymmärtämään, miten lapsen etu saadaan toteutumaan lasta koskevassa päätöksenteossa vanhempien eron jälkeen. Vanhemmat kertovat eroprosessin olevan kuormittava, mikä vaikuttaa siihen, että vanhemmat saattavat kokea voimavaransa vähäisiksi. Siitä seuraa, että vanhempien voi olla vaikea vastata lapsen tarpeisiin (Salo 2009, 118–119). Seuraavan otteen äiti havainnollistaa hyvin, miten paljon mietittävää vanhemmalla on erotilanteessa pelkästään lapsen asioihin liittyen, minkä vuoksi ulkopuolinen apu on usein tarpeellista.

Niin joku sellainen, että tuo vuoroviikkoasuminen ja mikä olisi lapselle hyväksi, ja ei kyllä niin kuin mielestäni missään asiassa ole... Okei sen elatusavun määrän laskemiseen tuli selkeästi ulkopuolista apua. Niin. Tavallaan sellainen, että on kyllä aika hurjaa, että sitä apua ei tule mistään, sellaista että mikä voisi olla... On paljon käsityksiä siitä mikä voisi olla lapselle hyväksi, mutta onkohan niinä vuosina, kun aikuisilla yksinkertaisesti aika harvoin riittää sitä kapasiteettia – ehkä jollain riittää, mutta monilla ei. Se on kyllä sellainen asia. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Vanhemmat toivovat siis, että lastenvalvoja auttaa vanhempia ymmärtämään, mikä olisi lapselle hyvä ratkaisu. Lapsen edun määrittäminen täytyy tehdä tapauskohtaisesti. Lapsen edun toteutuminen vanhempien erotilanteessa edellyttää lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, sekä muun muassa psykologisten ja kasvatustieteellisten näkökulmien huomioon ottamista. (Aaltonen 2020, 15–16.) Lisäksi lastenvalvojan täytyy huomioida suomalainen lainsäädäntö, jonka avulla pyritään muun muassa turvaamaan lapsen oikeus myönteiseen ja läheiseen suhteeseen molempiin vanhempiinsa (Karhuvaara ym. 2013, 14). Lapsen kannalta oikean ratkaisun tietäminen voi olla perheen monimutkaisessa tilanteessa erittäin haasteellista tai jopa mahdotonta, minkä vuoksi vanhemmasta voi tuntua, että lastenvalvoja ei ole kykene auttamaan vanhempia ratkaisun löytämisessä. Seuraavassa otteessa edellisen otteen äiti jatkaa vielä, miten vuoroasuminen vaikutti heidän lapseensa.

Kyllä minä nyt senkin ymmärrän, kun tuossa vuoroviikkoasumisessa niin paljon sitä kahta ilmaa, että toiset sanoo, että ei missään nimessä kovin pienille ja sitten joskus koetaan, että on hyvä, että molempiin vanhempiin säilyy suhde ja kaikkea tällaista. Kovin tarkkaa näkemystä ei kyllä ole. Tietenkin se on vaikeaa. Meillä [lapsi] saa nyt lopulta – on saanut psykoterapiapäätöksen, että pystyy sitten käsittelemään pelkojaan. Kahden vuoden... kaksi vuotta siis meni siitä, että minä otin yhteyttä perheneuvolaan. Sillä tavalla melko pitkä aika. Minusta tuntuu ja itse ajattelen, että tämä vuoroviikkosysteemi oli väärä. Olisi pitänyt ehkä taistella jotenkin siinä vaiheessa, mutta... En tiedä, ehkä tämä on vanhemmuuden ydintä, ikuinen syyllisyys. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Otteesta käy ilmi, että äiti kokee vuoroviikkojärjestelyn olleen jopa vahingollinen heidän lapselleen. Vaikuttaa siltä, että äiti kokee, ettei lapsen tilannetta arvioitu lastenvalvojan luona tarpeeksi yksilöllisesti, ja perhe on jäänyt ilman oikeanlaista tukea. Äiti kertoo hakeneensa lapselle apua perheneuvolasta, mikä johti psykoterapian aloittamiseen. Äiti kertoo, että avun hakemisesta psykoterapiapäätöksen saamisen meni kaksi vuotta. Hän kertoo kokevansa syyllisyyttä tapahtuneesta ja pohtii, olisiko hänen pitänyt olla vahvemmin eri mieltä vuoroviikkoasumisesta. Äidin kokemus perheen lastenvalvojalta saamasta tuesta on epäsuotuisa. Otteesta ei käy ilmi, mitä kautta äiti päätyi ottamaan yhteyttä perheneuvolaan. Joka tapauksessa lastenvalvojan täytyy osata neuvoa asiakkaalle toinen palvelu, koska asiakkaalla on oikeus saada tietoa eri vaihtoehdoista asian hoitamisessa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812). Perheneuvola voi olla joissain tapauksissa se taho, johon kehoitetaan vanhempia olemaan yhteydessä.

Vanhemmat toivovat aineistossa ohjausta ja neuvontaa etenkin elatuksen määrän määrittämisessä, vaikka vanhemmat voivat arvioida elatusavun suuruutta internetistä löytyvien laskureiden avulla myös itse, esimerkiksi Virtuaalisen sosiaali- ja terveystalvvelukeskuksen sivuilta osoitteesta www.virtu.fi (Virtuaalinen sosiaali- ja terveystalvvelukeskus 2020). Vanhemmat saattavat laskea elatusavun määrän itse, mutta silti elatusavun suuruus halutaan usein varmistaa lastenvalvojan luona, koska vanhemmilla on usein elatusavun määrästä eriäviä näkemyksiä.

Se meni sitten vielä siitä puolen vuoden päähän se [lastenvalvojan] aika. Ja kyllä se toimi ihan se omakin [laskelma], mutta minä uskon, että siinä oli oikeastaan se, että minun ex-puolisoni ei uskonut, että hänen pitäisi maksaa sitä summaa, mikä siinä luki. Lastenvalvojalla vahvistettiin melkein käytännössä samaksi summaksi. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Äiti kertoo laskeneensa elatusavun määrän ensin itse, koska lastenvalvojalle oli pitkä jono. Lastenvalvoja oli äidin mukaan laskenut elatusavun suuruuden lähes samaksi kuin hän. Elatusavun laskemisessa sovelletaan oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveystalvvelministeriön yhteistyössä laatimaa ja vuonna 2007 antamaa ohjeistusta elatusavun arvioimiseen (Oikeusministeriö 2007; Virtuaalinen sosiaali- ja terveystalvvelukeskus 2020.) Elatusavun määrittämisessä on kuitenkin huomioitava, että oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveystalvvelministeriön vuonna 2007 julkaisemaa ohjeistusta elatuksen laskemiseen ei voida suoraan soveltaa vuoroasuvan lapsen elatusavun arvioimisessa (Aaltonen 2020, 509, 546). Elatusavun määrän laskeminen lastenvalvojan luona perustuu siihen, että lapsen elatuksesta annetun lain perusteella lapsella on oikeus riittävään elatukseen (Laki lapsen elatuksesta 704/1975).

3.4 Erovanhemmuuden tukemista sivuava muu teema sateenkaariperheissä

Sateenkaariperheiden äidit kertovat haastatteluissa, että sateenkaariperheiden saama tuki lastenvalvojan luona riippuu siitä, onko myös toinen vanhempi lapsen juridinen vanhempi, koska lastenvalvoja voi vahvistaa vain lapsen juridisten vanhempien tekemiä lasta koskevia sopimuksia. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että vanhemmat eivät koe juridisella vanhemmuudella olevan merkitystä perheen arjen kannalta silloin, kun perhe elää arkea vanhempien ollessa yhdessä. Perheen sisäinen adoptio koetaan tärkeäksi siitä syystä, että se tuo turvaa vaikeissa ja haastavissa elämäntilanteissa, esimerkiksi toisen vanhemman kuollessa. Äidit kertovat perheen sisäisen adoption olevan heille olennaisen tärkeä myös erotilanteessa, koska se usein turvaa suhteen säilyttämisen vanhempien yhteiseen lapseen eron jälkeenkin niissä tilanteissa, joissa lapsi on entisen puolison synnyttämä.

Vuonna 2018 voimaan astunutta äitiyslakia ei vielä ollut haastattelujen keräämisen aikaan vuonna 2016. Uusi äitiyslaki paransi naisparien oikeusturvaa perheoikeudellisissa asioissa, koska äitiyslaki mahdollistaa sen, että nainen, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen naisen kanssa antanut suostumuksensa hedelmöityshoitoon, voidaan vahvistaa äidiksi lapsen synnyttäneen naisen ohella (Äitiyslaki 253/2018). Lakimuutos on täten todella tärkeä parannus naisparien oikeudellisen vanhemmuuden kannalta, mikä osoitettiin myös tässä aineistossa, sillä vanhemman asema on haavoittuva, mikäli vanhemmalla ei ole lapsen juridista vanhemmuutta.

Sateenkaariperheiden äitien haastatteluissa joissain perheissä vain toinen äideistä on synnyttänyt lapsen tai lapset, ja joissain perheissä haastateltava ja tämän entinen puoliso ovat molemmat synnyttäjiä perheen lapsille. Alla olevan otteen haastateltavalla äidillä on kolme yhteistä lasta entisen puolisonsa kanssa. Haastateltava on itse synnyttänyt kaksi lapsista ja hänen entinen puolisonsa yhden lapsista. Kaikki lapset ovat saaneet alkunsa samalta luovuttajalta. Molemmat äidit ovat adoptoineet toisen synnyttämän lapsen, ja myös luovuttaja on lasten elämässä, mutta ei laillisena isänä vaan enemmänkin ikään kuin kummisedän roolissa. Äiti kertoo haastattelussaan, että koska heitä oli kaksi synnyttäjää, he eivät olleet kokeneet tarpeelliseksi tehdä perheen sisäistä adoptiota yhdessä ollessaan. Sen sijaan eropäätöksen tehtyään he pitkittävät virallista eroa siihen asti, että perheen sisäiset adoptiot saatiin tehtyä.

Eropäätöshän tehtiin jo [kevällä], mutta meillä ei ollut perheen sisäinen adoptio hoidettuna. Meitä oli kaksi synnyttäjää siinä. Niin emme olleet hoitaneet asiaa, joten sitten ryhdyimme sitä hoitamaan. Ja sen käsittelyn takia emme uskaltaneet, kun se käsittely sitten venyi syksyyn [kuukausi] asti. Eli asuimme yhdessä siihen asti. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Otteen kuvaus ei ole poikkeuksellinen, vaan perheen sisäisen adoptio on tehty kaikkien puolisonsa lapsen adoptoineiden osalta vanhempien ollessa vielä ainakin näennäisesti yhdessä. Osa vanhemmista on yllä olevan esimerkkioitteeseen mukaisesti viivytttänyt eropäätöstä perheen sisäisen adoption onnistumisen vuoksi. Myös Lahti ja Kolehmainen (2020) kuvaavat tutkimuksessaan samanlaisen sateenkaariäitien menettelytavan, eli eropäätöksen jälkeen vanhemmat pysyvät yhdessä siihen asti, että adoptioasiat saadaan hoidettua kuntoon (Lahti & Kolehmainen 2020, 15). Aineiston perusteella voidaankin todeta, että perheen sisäinen adoptio ja sen tuoma laillinen vanhemmuus vaikuttavat helpottavan vanhempien ja lasten elämää vanhempien eron jälkeen. Niissä perheissä, joissa on toteutettu perheen sisäisen adoptio ennen eroa, molemmilla vanhemmilla on säilynyt suhde perheen kaikkiin lapsiin, vaikka suhde entiseen puoliseen olisikin riitaisa.

Silloin parisuhde oli jo niin karilla, kuin... Ei ehkä ihan vielä, mutta vahva pohjakosketus. Että kyllä me ihan suoraan sanoen pikkuisen valehdeltiin siellä kummatkin – että kyllä auvoisammaksi kuvattiin elämäämme. Mutta toisaalta olen ollut myös sitä mieltä, että nimenomaan sen eron takia... Siinä vaiheessa vielä toivoi, että olisi jotenkin saatu homma kasaan, mutta että nimenomaan eron takia pitää se sisäinen adoptio olla, että ylipäättään hankalien tilanteiden takia. silloin se on, jos joku kuolee tai näin, niin sitä todellakin tarvitaan. Eikä kumpikaan sitä kyseenalaistanut. Kyllä meillä, varsinkin minä silloin esikoisen syntymän aikaan kovasti pelkäsin sitä, että mitä jos tuo vaimo yhtäkkiä keksii, että hän ei enää halua minua tai löytää jonkun toisen. Sitten menettäisin sekä hänet, että lapsen kokonaan. Minulla oli sellainen aikamoinen pelko siitä, että näin käy. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Äidit kuvaavat haastatteluissa tuntemuksiaan ennen sisäisen adoption toteutumista. Niissä esiintyy uhkakuvia siitä, mitä tapahtuisi, jos perheen sisäinen adoptio ei jostain syystä onnistuisikaan. Äidit pelkäävät erityisesti menettävänsä lapsen eron myötä, mikäli he eivät ole lapsen juridisia vanhempia. Sosiaalisen ja psykologisen vanhemmuuden painoarvo lapsen asioissa saa vanhemmat tekemään kaikkensa, jotta oikeus lapseen säilyisi myös esimerkiksi erossa. Yllä olevassa otteessa eräs äideistä kertoo heidän valehdelleen parisuhteensa tilanteesta, jotta adoptio toteutuisi. Myös hän kertoo, että perheen sisäisen adoption vuoksi he pitkittivät eropäätöstä.

Haastateltava muistelee tuntemuksiaan esikoislapsen adoptioon liittyen. Hän kertoo pelänneensä, että jotain odottamatonta sattuisi, kuten ero tai puolison kuolema. Adoption myötä haastateltavasta tuli juridisesti tunnustettu vanhempi perheen yhteiselle lapselle, mikä mahdollistaa lastenvalvojan palveluiden lasta koskevia sopimuksia tehtäessä. Äiti onkin käynyt

entisen puolisonsa kanssa lastenvalvojan luona tekemässä sopimukset lapsen tapaamista ja elatuksesta.

Mikäli perheen sisäistä adoptiota ei olla tehty, saattaa tilanne olla todella haasteellinen ja myös viranomaisten keinot auttaa vanhempia näyttäytyvät heikkoina. Eräs haastateltavista äideistä kertoo, että hänen on ollut erittäin vaikea saada apua perheelleen entisestä puolisostaan erottuaan. Entinen puoliso on lähtenyt vanhempien yhteisen lapsen kanssa katkaisten välit haastateltavaan äitiin ja tämän kolmeen lapseen. Tilanne on aiheuttanut haastateltavalle äidille ja hänen kolmelle lapselleen pahaa mieltä ja taloudellista ahdinkoa, eikä esimerkiksi lastenvalvoja pysty auttamaan heitä, koska äideillä on ollut vain oheishuoltajuudet toistensa synnyttämiin lapsiin. Haastateltava kertoo heidän pitkittäneen virallista eroaan, jotta oheishuoltajuuksista oli tullut päätökset. Oheishuoltajuuksiin ei kuitenkaan liity elatusvelvollisuutta tai tapaamisoikeutta, mikä mahdollistaa sen, että haastateltavan entinen puoliso on pystynyt katkaisemaan välit haastateltavan lapsiin, eikä antanut haastateltavan enää tavata heidän yhteistä lastansa, jonka entinen puoliso on synnyttänyt. Haastateltavan ystävä on ehdottanut haastateltavalle, että hän yrittäisi hakea perheen sisäistä adoptiota takautuvasti uuden lain myötä, mutta haastateltavalla ei ole ollut voimia siihen.

Minun näkökulmastani ex katkaisi välit sekä lapsiin että minuun tietysti. Hän vei oman biologisen lapsensa mennessään ja täysin ei mitään tapaamisia – ei mitään. Eli kyllä se sillä tavalla oli aika radikaalia... -- Meidän tilanteessa ei tavallaan ollut kenelläkään mallia, että mitä nyt pitäisi tehdä ja miten pitäisi olla. Siinä kohdassa lapset oireilivat aika paljon. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Erossa tapahtui myös sellainen, että minä olin aina aikaisemmin ajatellut tai luullut, että jos vain itse toimii oikein tässä yhteiskunnassa ja yrittää parhaansa, on kunnollinen ja näin, niin kyllä sitten saa apua ja kaikki järjestyy. Mutta ei se mennyt niin. Tajusin sitten, että eihän tämä toimi, eikä kukaan ota koppia. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Äidin kuvaamassa tilanteessa näyttäytyy sateenkaariperheen haavoittuvuus, mikäli molemmilla vanhemmilla ei ole lasten juridista vanhemmuutta. Kuvaus vastaa uusperheen eroa, koska myös silloin on vaarana, että lapsi joutuu luopumaan itselleen tärkeästä vanhemmasta tai sisaruksesta, koska mikään laki ei suojaa näitä ihmissuhteita, olivat ne miten tärkeitä tai pitkäaikaisia tahansa (Pruuki 2017, 89).

Eräs äideistä kertoo tarvinneensa puolisonsa kanssa lastenvalvojan apua äidin ensimmäisen lapsen isän olinpaikan selvittämisessä, kun he olivat laittaneet lasta koskevan adoptioprosessin käyntiin parisuhteen rekisteröimisen jälkeen. Lapsen adoptioon oli tarvittu hyväksyntä lapsen biologiselta isältä, koska lapsi on syntynyt äidin heterosuhteesta. Äidin kaksi muuta lasta ovat saaneet alkunsa inseminaatiolla klinikalla. Tätä puolisonsa juridisen vanhemmuuden saamisen vaihetta äiti kuvaa alla olevassa otteessa.

Ja sitten tietenkin silloin kuin rekisteröimme parisuhteen, niin sitten tietenkin heti sen jälkeen laitoimme adoptioprosessin käyntiin. Ja siinä piti tietenkin [kyseisen lapsen] osalta saada lupa siltä isältä. – – Joo siis ei siinä ollut mitään, koska emme itse edes tienneet enää missä hän asui. Lastenvalvojat selvittivät sen. Minulla oli hänen syntymäaika ja kaikki tiedossa, niin he selvittivät sen. Siellä sitten sosiaalityö on tavannut hänet ja selittänyt nämä kuviot. Sillä tavalla vähän eri tavalla, mutta käytännössä olemme kuitenkin kolme lasta kasvattaneet yhdessä. (Äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Lastenvalvojalla onkin isyyslain nojalla laaja oikeus saada tietoja muilta viranomaisilta ja toimijoilla isyyden selvittämisen aikana. Lastenvalvojalla on oikeus saada tietoa muun muassa mahdollisen isän työnantajalta tai majoitus- ja ravitsemustoiminnan harjoittajalta. (Isyyslaki 2015/11.) Äiti kertoo, että he saivat riittävästi tarvitsemiaan palveluita. Hän kertoo heidän saaneen muun muassa Sateenkaariperheet ry:stä esitteitä eroryhmistä, sekä kokee ”kaupungin yleisten palveluiden” olleen myös saatavilla.

Itse asiassa me saimme silloin heti tuolta Sateenkaariperheet ry:stä ne esitteet, mitä oli tarjolla eroperheille. Siellä olisi ollut ihan joku eroryhmäkin, että sitä kautta tuli heti esitteet. Sitten varmaan nämä kaikki kaupungin yleiset palvelut, niin niitähän olisi voinut hakea, jos olisi halunnut. En ainakaan koe, että olisimme jostain jääneet paitsi. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

3.5 Millaista tukea lastenvalvojalta ei saa

Kaikki vanhemmat eivät saa lastenvalvojalta kaipaamansa apua tilanteessaan. Taulukossa 3 on koottuna, minkälaisissa tilanteissa vanhemmat jäävät ilman lastenvalvojan tukea. Tällöin lastenvalvoja ohjaa aineiston perusteella vanhemmat kääntymään perheneuvolan, lastensuojelun, perheasioiden sovittelun tai tuomioistuimen puoleen. Osa vanhemmista pyytää itsenäisesti apua eri tahoilta, jolloin vanhemmat ovat yhteydessä edellä mainittuihin palveluihin. Huolimatta vaihtoehtoisista palveluista, aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että vanhemmat jäävät usein ilman kaipaamaansa apua tai tukea, mikäli lastenvalvoja ei voi auttaa heitä. Tämän vuoksi lastenvalvojan tarjoama palvelu näyttyy erityislaatuisena. Lastenvalvoja pystyy vahvistamaan toimeenpanokelpoisia sopimuksia, mikä on usein se tuen muoto, jonka vanhempi haluaa saada. Ilman apua jääminen nähdään aineistossa johtuvan monesta erilaisesta syystä, kuten siitä, että avun pyytäjä on äiti tai isä, tai apua hakeva vanhempi ei ole lapsen juridinen vanhempi, tai toinen vanhempi kieltäytyy tulehasta lastenvalvojan tapaamiselle. Myös lastenvalvojan palvelun saavutettavuuden hankaluus koettiin yhdessä haastattelussa esteeksi palvelun saamiselle.

Niissä tapauksissa, joissa vanhemmat kokevat avun saamisen estyvän oman sukupuolen vuoksi, vanhemmat kokevat tulevansa epätasa-arvoisesti autetuiksi erotilanteessa. Epätasa-arvoista kohtaamista kokeneet vanhemmat ovat sitä mieltä, että heidän avun tarvettaan ei oteta todesta tai että siihen ei suhtauduta vakavasti. Seuraavissa otteissa on esimerkit äidin ja isän kokemuksista.

Tasa-arvoinen mies ja nainen? Isällä ja äidillä on vanhemmuudessa aivan eri roolit. Nainen imettää, nainen synnyttää, mies siittää ja kasvattaa jos jaksaa! Naisen on vaan jaksettava, vaikkei jaksaisikaan. Ainakin siltä tuntuu, että yhteiskunta odottaa/vaatii sitä. Kun minä naisena erokriisissä yritin hakea apua en sitä saanut, mutta kun mies otti johonkin yhteyttä, aika saatiin samalla viikolla! Kyllä yksinhuoltajaisia ihailaan, mutta kuka ihmettelisi ja ihailisi yksinhuoltajaäitiä? Isille ja pojille järjestetään seikkailuleirejä, mutta ei äideille ja tyttärille! (äiti, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Kun olimme tehneet eropäätöksen ja menimme lastenvalvojalle neuvottelemaan huoltajuus- ja tapaamisjärjestelyistä, vaati entinen puolisoni yksinhuoltajuutta. Kun en vaatimukseen suostunut, kysyi lastenvalvoja minulta, miksen voi suostua. Jälleen ihmettelin, että miksi sosiaalitoimi urakalla työntää isää syrjään ja vain äidin toiveita ja huolia kuullaan. Selitin, että entinen puolisoni on kertonut avoimesti aikovansa muuttaa kauas toiseen kaupunkiin, minkä jälkeen lastenvalvoja ymmärsi, miksi haluan pitää kiinni yhteishuoltajuudesta. (isä, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Äidin otteesta ei käy ilmi, mistä tai keneltä hän ei äitinä saanut apua erokriisissä, ja mihin tai keneen isä otti yhteyttä ja sai ajan. Kyseessä voi olla lastenvalvoja tai jokin muu eroauttamisen taho, kuten perheneuvola tai yksityisen sektorin toimija. Äiti kokee joka tapauksessa tulleen erokriisissä epätasa-arvoisesti autetuksi sukupuolensa vuoksi, koska yhteiskunta odottaa ja vaatii äideiltä loputonta jaksamista. Sen sijaan isien vanhemmuuteen suhtaudutaan äidin mukaan ihaillen, vaikka isät toteuttaisivat vanhemmuuttaan samalla tavalla kuin äidit tavallisesti. Äiti kokee myös, että isille ja pojille järjestetään seikkailuleirejä, mutta ei äideille tyttärille, mikä kertoo siitä, että äiti ehkä kokee, että naissukupuolen vähättely koskee kaikkia naisia lapsista aikuisiin. Ilman tukea jääminen aiheuttaa katkeruuden tunteita, jotka vaikeuttavat erovanhemmuuden toimivuutta ja vanhemman omaa jaksamista.

Myös isä kertoo otteessaan samasta asiasta, eli miten kokee tulleen aluksi epätasa-arvoisesti kohdelluksi asioidessaan lastenvalvojan luona oman sukupuolensa vuoksi. Isän näkökulman mukaan lastenvalvoja suhtautuu äiteihin ja isiin epätasa-arvoisesti olettaen, että äiti hoitaa lapset ja isät työnnetään syrjään. Isä ihmettelee muun muassa, miksi lastenvalvoja kyseenalaisti sen, ettei hän halunnut luopua lapsen huoltajuudesta äidin ehdotuksen mukaisesti. Isä kertoo, että hän on joutunut perustelemaan lastenvalvojalle, että haluaa pitää kiinni yhteishuoltajuudesta, jotta äiti ei muuttaisi lapsen tai lasten kanssa toiseen kaupunkiin. Toisin sanoen isän kokemuksen mukaan isät joutuvat puolustamaan omaa isyyttään sen sijaan, että he saisivat äitien tavoin kertoa omista toiveistaan tai huolistaan. Tällöin työskentely painottuu isän mielestä lähtökohtaisesti lähivanhempana toimivan äidin mielipiteiden ja toiveiden varaan, ja äiti saa myös apua huoliensa kanssa. Isän kuvauksessa isän vanhemmuuteen suhtaudutaan toisarvoisena vanhemmuutena, mitä isä ihmettelee useaan kertaan kirjoituksensa aikana.

Ilman apua jäädään myös niissä tilanteissa, joissa vanhempi on lapsen sosiaalinen vanhempi, eikä juridinen vanhempi. Sateenkaariperheiden kohdalla avun saamisen saattaa aineiston perusteella estyä sen vuoksi, ettei toinen vanhempi ole juridinen vanhempi, kuten äiti kuvaa alla olevassa otteessa.

Niin siis lastenvalvojalle ei voi mennä, kun ei ole huoltajuuksia ja tapaamisoikeuksia – ei ollut oikeutta, kun perheensisäistä adoptiota koskeva laki ei ollut silloin vielä voimassa. Meillä oli oheishuoltajuudet, mutta kun ei niihin kuulu elatusvelvollisuutta eikä tapaamisoikeutta, ja lastenvalvojan tehtäviin kuuluu niistä asioista sopiminen. Kun niitä asioita ei ole, niin tavallaan he sanoivat tavallaan vain, että tämä asia ei kuulu heille. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Äiti kertoo, etteivät he saaneet apua lastenvalvojalta, koska heillä ei ollut entisen puolisonsa kanssa huoltajuuksia vaan oheishuoltajuudet. Tällöin heillä ei ollut entisen puolisen lapsen elatusvelvollisuutta tai tapaamisoikeutta. Äiti mainitsee, että perheensisäistä adoptiota koskeva laki ei ollut silloin vielä voimassa. Adoptiovanhemmalla olisi huoltajan oikeuksiin verrattavat oikeudet tilanteessa (Adoptiolaki 2012/22).

Lastenvalvoja ei voi myöskään silloin auttaa apua hakevaa vanhempaa, mikäli entinen puoliso ei suostu tulemaan lastenvalvojan luo tekemään virallisia lasta koskevia sopimuksia, koska lasta koskevien sopimusten tekemiseen liittyvä asiointi lastenvalvojan luona on vapaaehtoista (Rissanen ym. 2017, 40). Alla olevassa otteessa äiti kertoo päättäneensä, että hän ei myöskään itse maksa elatusmaksua lapsesta, koska virallista sopimusta ei ole. Äiti ei koe elatuksen maksamista velvollisuutenaan ilman virallista sopimusta.

Minä olisin myös halunnut, että olisimme tehneet jonkun paperin, mutta ei siitäkään mitään tullut. Laitoin sen toisaalta ehdoksi, että en ala maksamaan elatusmaksua, jos siitä ei ole kunnollista paperia. Ja en sitten alkanut. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Vanhemmat tuovat myös esiin, että lastenvalvojan luo pääseminen itsessään saattaa olla haasteellista. Varattu aika saattaa esimerkiksi peruuntua monta kertaa, mikä aiheuttaa sen, että lopulta vanhemmat luovuttavat ja sopivat lasten asioista omalla sopimuksella, kuten äiti kertoo seuraavassa otteessa. Vanhempain keskinäisten sopimusten ongelma käytännössä on kuitenkin se, etteivät ne ole juridisesti sitovia (Jämsä 2008a, 28).

Me olemme tehneet sellaisen paperilla olevan tekstin ja se piti alun perin hyväksyttävää lastenvalvojalla. [Paikkakunta], jossa minä siis asun, on ollut hankala lastenvalvojien tilanne. Meillä oli aikaisemmin oheishuoltajuus hankittuna. Eroprosessin aikana se vaihtui se henkilö. Lopulta sovin varmaan kaksikin kertaa lastenvalvojan kanssa ajan, mutta se aina peruuntui ja peruuntui sitten sen viimeisenkin kerran. Sen jälkeen minä en jotenkin enää jaksanut. (äiti, sateenkaariperheiden haastattelut.)

Yllä olevassa otteessa on hyvä kuvaus tilanteesta, jossa lastenvalvojan tarjoaman palvelun saatavuus on haasteellinen. Kuvattu tilanne ei ole poikkeuksellinen, vaan eropalveluiden saatavuudessa, oikea-aikaisuudessa ja sisällössä on haastetta. Eri paikkakunnilla elävät ihmiset ovat eriarvoisessa asemassa keskenään, koska palveluiden saatavuus ja sisällöt vaihtelevat kunnittain. (Santala 2009, 144; Kaittä & Nurmela 2019, 423.)

Mikäli vanhemmat eivät saa sopimuksia tehtyä lastenvalvojan luona, he voivat kääntyä oikeusavun puoleen. Kolme erovanhemmuuskirjoittajaa kertoo, että heidän lapseensa liittyvä sopimusasia on ollut tuomioistuinkäsittelyssä. Kaikki kolme kirjoittajaa ovat isiä. Yksi kokee saaneensa apua, toinen kokee, että hän ei saanut apua, ja kolmas ei varsinaisesti ota kantaa, saiko hän apua vai ei. Apua saanut isä kuvaa alla olevassa otteessa sitä, miten vanhemmat voivat saada apua tuomioistuinsovittelussa, jossa vanhempien välisen sopimuksen tekemisessä auttavat sovittelusta vastaava tuomari ja asiantuntija-avustaja, joka tässä tilanteessa oli lastenpsykologi (Karhuvaara ym. 2013, 7).

Saimme siellä tuomarin ja lastenpsykologin yhteistyöllä vihdoinkin sovittua lapsen hoitoon liittyvät tapaamisoikeudet ja nyt toivon kovasti, että saisimme jatkaa molemmat elämäämme tahoillamme ja kasvattaa lastamme hyvässä yhteisymmärryksessä. (isä, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Tuomioistuinkäsittelystä apua saanut isä toivoo, että heillä olisi vanhempina jatkossa toimivaa yhteistyövanhemmuutta. Toimiva yhteistyövanhemmuus on myös vanhempiensa eron kokevalle lapselle tärkeä asia siitä toipumisen kannalta. Lapselle on nimittäin erityisen vahingollista, jos vanhempien välinen riita pitkittyy monia vuosia kestäväksi oikeustaisteluksi (Aaltonen 2020, 2.) Alla olevassa otteessa isä kuvaa, miltä pitkittynyt huoltoriita voi näyttää, ja mitä vaikutuksia sillä voi olla. Ilman apua jäänyt isä kokee, ettei edes hovioikeuden päätös turvaa lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa.

Sekä käräjä- että hovioikeus määräisivät kaksi vanhinta lastamme asumaan äidillään ja kuopuksemme asumaan kanssani. Entinen puolisoni oli jo aiemmin jättänyt toistuvasti tuomatta vanhempia lapsia luokseni. Hovioikeuden päätöksen jälkeen hän lopetti vanhempien lasteni käynnit luonani oleellisesti täysin. – – Entinen puolisoni haki kuopukseni suoraan koulun kevätjuhlasta ja oleellisesti eristi kokonaan minusta. Hän toi lapseni kerran kesällä luokseni, ja teki tästä käynnistä lastensuojeluilmoituksen (viidennen minusta tehdyn) – – Kuvittelin, että hovioikeuden päätös olisi painava paperi Suomessa ja että entinen puolisoni joutuu tuomaan kuopukseni luokseni viimeistään koulujen alkaessa. – – Ex-puolisoni aloitti uuden oikeudenkäynnin. – – Tuomari teetti uuden tutkimuksen perheestämme sosiaali-toimella. Tutkimuksessa kritisoitiin jyrkästi äidin vanhemmuutta ja kehuttiin minun vanhemmuuttani, kykyäni ottaa kontakti lapsiini jne. Sosiaalitoimi arvioi, että ex-puolisoni on mahdollisesti tietoisesti pyrkinyt tuhoamaan lasteni ja minun suhteeni. – – Tuomari sivuutti sosiaalitoimen päätökset ja määräsi myös kuopuksen asumaan äidillään. Valitin päätöksestä oikeuskanslerille. Hän arvioi, että tuomarin ensimmäinen edellä laittomaksi kutsumani päätös on ”kritiikille altis” ja kertoi informoivansa tuomaria asiasta. – – Lasteni tapaamisoikeus on sittemmin määrätty kahdesti täytäntöön pantavaksi mutta ilman uhkasakkoja. Koska niitä ei määrätty, ei lasteni äidin ole tarvinnut välittää näistäkään oikeuden päätöksistä. – – Oikeus on määrännyt ex-puolisolleni yksinhuoltajuuden lapsiimme – jälleen sivuuttaen sosiaalitoimen todistuksen, että äidin yksinhuoltajuus ei olisi lasteni edun mu-

kainen. – – Tyttäreni ei ole käynyt luonani viiteen vuoteen, ja poikienikin viimeisestä käynnistä on vuosia. He menettivät yhteytensä myös isovanhempiinsa. (isä, erovanhemmuuskirjoitukset).

Kirjoituksesta käy ilmi, että mikäli vanhemmat eivät kykene laatimaan lastenvalvojan luona lapsen edun mukaisia keskinäisiä sopimuksia, vaan lähtevät tuomioistuinkäsittelyjen kautta hakemaan päätöksiä lapsia koskeviin sopimuksiin, lopputulos voi olla useamman perheen jäsenen osalta ikävä, ja erityisesti lapsen näkökulmasta satuttava. Isän kuvauksessa on nähtävillä pitkittynyt huoltoriita eli vanhempien välinen konflikti on muuttunut patologiseksi. Isä on menettänyt vuorovaikutussuhteen kaikkiin lapsiinsa eron ja sen jälkeisen riitelyn myötä, jolloin myös lapset ovat menettäneet vuorovaikutussuhteen isäänsä ja tämän sukulaisiin. Isä kertoo, että hänen tyttärensä ei ole käynyt hänen luonaan viiteen vuoteen ja poikien vierailustakin on vuosia. Lapset eivät ole myöskään olleet yhteydessä isovanhempiinsa. Lapset voivat kokea vanhempiensa pitkittyneen riitelyn vuoksi turvattomuutta ja emotionaalista hätää. (Sinkkonen 2017a, 13; Sinkkonen 2017b, 30–31.)

Otteessaan isä tuo avoimesti esiin pettymyksensä viranomaisten toimintaa kohtaan ja kyseenalaistaa viranomaisten kyvyn auttaa lasta ja etävanhempaa suhteen säilyttämisessä eron jälkeen. Isä kokee, että etenkin äidit onnistuvat helposti erottamaan lapset isästään isien saadessa mahdollisesti mitätöintiä osakseen. Kuitenkin tässä aineistossa myös kahden äidin sateenkaari-perheessä on tapahtunut etävanhemman ja lapsen välisen katkeaminen etävanhemman toiveiden vastaisesti lähivanhemman toiminnan vuoksi, jolloin kyse on enemmänkin lähivanhemman roolissa toimivan vanhemman käytöksestä, ei niinkään äidin tai isän käytöksestä.

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta veloitetaan vanhemmat myötävaikuttamaan lapsen ja toisen vanhemman välisen tapaamisoikeuden toteutumiseen ja myönteisen vuorovaikutussuhteen ylläpitämiseen. Sama laki turvaa lapsen oikeuden luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempaan, jonka luona lapsi ei asu. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.) Täten myös lastenvalvojan on omassa työssään pyrittävä edistämään lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa muun muassa kertomalla vanhemmille heitä koskevasta lakivelvoitteesta, sekä auttamalla vanhempia sopimusten tekemisessä ja tuettava vanhempien yhteistyövanhemmuutta. Lapsen selviämistä vanhempiensa erosta tukee, jos lapsi pystyy säilyttämään suhteen molempiin vanhempiinsa vanhempien eron jälkeen (Broberg & Hakovirta 2009, 123, 125).

Etävanhemman ja lapsen välit katkaisseiden lähivanhempien toiminnassa saattaa olla kyse *vieraannuttamisesta*, mikä saattaa liittyä pitkittyneeseen huoltoriitaan. Vieraannuttaminen tarkoittaa sitä, että toinen vanhempi pyrkii vaikeuttamaan tai katkaisemaan lapsen ja toisen vanhemman välisen suhteen, joka on ennen eroa ollut lämmin ja normaali⁷. Vieraannuttaminen jättää jäljet lapsen mieleen ja vaikuttaa mahdollisesti lapseen koko tämän elämän ajan. Vieraannuttamisen ilmiö jakaa tutkijoiden mielipiteitä sen toteamisen ja vieraannuttamistilanteen ratkaisemisen suhteen. (Sinkkonen 2017c, 49–66.) Aineiston perusteella lastenvalvojan luona asioi perheitä, joissa toinen vanhempi saattaa vieraannuttaa lasta toisesta vanhemmasta.

Isän otteessa lastenvalvoja on voinut olla tekemässä olosuhdeselvitystä eli ”sosiaalitoimen” edustajana. Isä ei koe, että viranomaiset tukisivat tasa-arvoista vanhemmuutta Suomessa, vaan tasa-arvoinen vanhemmuus voi toteutua vain, jos molemmat vanhemmat sitä haluavat.

Tasa-arvoinen vanhemmuus on varmasti mahdollista Suomessa, jos molemmat vanhemmat niin haluavat. Tasa-arvoinen vanhemmuus ei ole kuitenkaan taattua, saati viranomaisten suojeluksessa. Jos toinen vanhempi, useimmiten äiti, päättää erottaa toisen vanhemman, useimmiten isän, lapsistaan, hän voi hyvinkin onnistua tavoitteessaan. Myös vähäisemmälle etävanhemman mitätöinnille nykysysteemi on luonut erinomaiset edellytykset. Viranomaiset voivat nykyisin jopa estellä erovanhempia aloittamasta esimerkiksi lasten vuoroasumista. (isä, erovanhemmuuskirjoitukset.)

Ilman apua jäänyt isä kyseenalaistaa myös, miksi viranomaiset estelevät lasten vuoroasumista. Syynä vuoroasumisen estämiselle voi olla esimerkiksi se, että lapsen etu ei toteutuisi vuoroasumisessa, ja lapsen edun toteutuminen on lasta koskevia sopimuksia laadittaessa tärkein tekijä (Karhuvaara ym. 2013, 14). Eli lastenvalvojan päätöksentekoa ja työtä ohjaa aina lapsen edun ensisijaisuus, josta on säädetty muun muassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Tällöin lapsen etu menee vanhempien edun edelle, eikä tarkoituksena ole niinkään vanhempien välisen tasa-arvoisen vanhemmuuden toteutuminen. (Aaltonen 2020, 14–15.) Lastenvalvoja ei siis voi vahvistaa edes molempien vanhempien toiveesta sopimusta vuoroasumisesta, mikäli se

---

⁷ Gardnerin mukaan vanhemman toiminnassa saattaa olla kyse vieraannuttamisesta, jos siinä on nähtävillä kolme piirrettä seuraavasta kahdeksasta vieraannuttavan vanhemman toiminnan piirteestä: 1. Etävanhemmaa panetellaan, ja panetteluun voivat osallistua myös lähivanhemman sukulaiset, 2. Lapsi käyttää etävanhemman torjunnassa vähäisiä ja mielettömiä perusteluja, 3. Lapsi pitää vieraannuttavaa vanhempaa täysin hyvänä, ja vieraannutettua vanhempaa täysin pahana, 4. Lapsi kieltää toisen vanhemman osuuden omiin kielteisiin käsityksiinsä, 5. Lapsen puheet torjutusta vanhemmasta ovat vieraannuttavan vanhemman puheen kopioita, 6. Lapsi ei tunne syyllisyyttä toisen vanhemman panettelusta, eikä kiitollisuutta, mikäli hän saa vanhemmalta jotain, 7. Lapsen kielteiset kuvaukset toisesta vanhemmasta ovat mekaanisia, 8. Lapsi on vihamielinen myös toisen vanhemman sukua ja ystäviä kohtaan. Gardnerin vieraannuttamisen teoriaa ei ole tieteellisesti todistettu ja osa tutkijoista on sitä mieltä, että kyseessä on pelkkä kehäpäätelmä. (Sinkkonen 2017c, 51–56.)

olisi lapsen edun vastaista. Lapsen edun vastaisuus voi muodostua esimerkiksi siitä syytä, että lapsi on vuoroasumiseen liian nuori, vanhemmilla on pelkästään pyrkimys vanhempien välisen tasa-arvon toteuttamiseen lapsen edusta välittämättä, tai vanhempien välit ovat riitaiset, eivätkä he kykene yhteistyöhön keskenään (Aaltonen 2020, 123). Vuoroasuminen vaatii vanhemmilta muun muassa hyvää yhteistyövanhemmuutta ollakseen lapsen edun mukaista (Autonen-Vaaranieniemi 2018, 52–53).

Isä, joka ei ottanut kantaa siihen, saiko hän apua tuomioistuinkäsittelystä vai ei, totesi kirjoituksessaan, että huoltajuudesta on tehty päätös tuomioistuimessa, ja että hän maksaa elatusmaksua. Isän otteesta ei käy ilmi, onko myös elatuksesta päätetty tuomioistuimessa.

Hänen huoltajuutensa oli oikeudessa kuitenkin tuomittu hänen äidilleen, mutta maksoin silti elatusapua hänestä (isä, erovanhemmuuskirjoitukset).

Huoltajuudella ja elatusmaksulla ei ole tekemistä sopimusten laatimisen kannalta toistensa kanssa, sillä vaikka vanhempi luopuisi tai joutuisi luopumaan huoltajuudestaan, hänen elatusvelvollisuutensa silti säilyy, kuten yllä oleva aineisto-ote osoittaa. Tapaamisoikeus vaikuttaa elatusmaksuun siten, että lapsen etävanhemman luona viettämä aika saattaa aiheuttaa elatukseen tietyn suuruisen luonapitovähennyksen. Lapsen asuminen, eli kumman vanhemman luona lapsella on virallisesti osoite, vaikuttaa elatukseen siten, että yleensä etävanhempi maksaa elatusta lapsesta, mutta ei kuitenkaan aina. (Aaltonen 2020, 544–547.) Yllä olevan aineistotteen perusteella tässä kohtaa lapsi ei asu isän luona, mutta isä maksaa elatusta ja tästä on tehty oikeudellinen päätös.

4 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa on kaksi tutkimuskysymystä:

Millaista tukea vanhemmat haluavat lastenvalvojalta erovanhemmuuteensa?

Millaisia kokemuksia vanhemmilla on lastenvalvojalta saamastaan tuesta?

Lähestyn tutkimuskysymyksiä kokemuksen tutkimuksen näkökulmasta käyttäen sisällönanalyysia analyysimenetelmänä. Peilaan vanhempien kokemuksia analyysissa palvelujärjestelmän ja lainsäädännön asettamiin raameihin, koska laki ja palvelujärjestelmä muodostavat lastenvalvojan työn reunaehdot, joissa yksittäisen perheen auttaminen ei aineiston perusteella aina onnistu. Myös lapsen edun ensisijaisuus lastenvalvojan työssä näyttää ajoittain haastavan vanhempien kokemuksen hyvästä palvelusta. Kaikesta huolimatta lastenvalvojan työtteen merkitys näyttäytyy keskeisenä perheiden auttamisessa, jotta vanhemmat kokisivat tulevansa kohdatuiksi ja saavansa apua vaikeassa elämäntilanteessaan.

4.1 Tulokset

Tämän tutkimuksen mukaan vanhemmat haluavat lastenvalvojalta tukea erityisesti tehdessään lasta koskevia sopimuksia, joissa vanhemmat sopivat lapsen asumisesta, huollosta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta. Lastenvalvoja vahvistaa sopimukset, jos ne ovat lapsen edun mukaisia ja lapsen mielipide on selvitetty (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361). Aineiston perusteella sopimusten tekeminen edellyttää vanhemmilta kykyä yhteistyövanhemmuuteen, koska vanhemmat päättävät sopimusten sisällöstä yhdessä. Sopimusten syntyminen vaatii siis vanhemmilta neuvottelevaa vanhemmuutta (Kuronen 2003, 115). Vanhempien toiminnassa on tällöin nähtävillä sovinnollisuusidealin toteutuminen eli vanhemmat ovat sovinnollisia lapsen asioihin liittyen ja tarkastelevat lapsen tilannetta lapsen edun, hyvinvoinnin ja oikeanlaisen hoivan näkökulmista (Koulu 2014, 381, 391). Tämä tutkimus ei täten haasta aiempien tutkimusten tuloksia, vaan myös tämän tutkimuksen aineiston perusteella voidaan todeta, että vanhempien välinen sovinnollisuus mahdollistaa lasta koskevien sopimusten tekemisen lastenvalvojan luona sen sijaan, että tuomioistuimessa tehtäisiin lasta koskevat päätökset vanhempien puolesta.

Osa vanhemmista kertoo heidän ensin noudattaneen vanhempien keskinäisiä sopimuksia eron jälkeen, jolloin he ovat käyneet lastenvalvojan luona tekemässä viralliset sopimukset vasta

jonkin ajan kuluttua erosta. Lastenvalvojan vahvistaman sopimuksen koetaan antavan turvaa tulevaisuudessa, vaikka nykyhetkellä vanhemmat olisivat sopuisia ja yhteistyökykyisiä. Tulokset ovat samansuuntaisia Rissanen ym. (2017) tutkimuksen kanssa, missä noin puolet vastaajista on sopinut vuoroasumista keskenään ilman virallista sopimusta. Mikäli vanhemmat asioivat lastenvalvojan luona, lastenvalvojan rooli keskittyy sopimusteknisiin asioihin. (Rissanen ym. 2017, 50.) Täten voidaan todeta lastenvalvojan perustehtävän huolto- ja tapaamisoikeussopimusten ja elatussopimusten vahvistajana olevan tärkein tuen muoto erovanhemmuudessa.

Vanhemmat kertovat tapaamisten lastenvalvojan luona mahdollistavan yhteisen keskustelun toisen vanhemman kanssa niissä tilanteissa, joissa yhteistyö toisen vanhemman kanssa on hankalaa tai puuttuu täysin. Vanhemmat myös kertovat haluavansa lastenvalvojalta tietoa siitä, millainen ratkaisu olisi lapsen kannalta hyvä. Myös Rissanen ym. (2017) tutkimuksessa vanhemmat näkevät lastenvalvojan neutraalina asiantuntijana, joka auttaa eroprosessin käsittelyssä ja oikeiden ratkaisujen teossa (Rissanen ym. 2017, 50). Lastenvalvojan juridistekninen työskentely on riittävää etenkin sellaisten vanhempien mielestä, joiden yhteistyövanhemmuus on toimivaa. Osa vanhemmista kuitenkin kertoo eron aikaisen ajan olevan kuormittavaa, minkä vuoksi he kokevat tärkeänä, että lastenvalvoja auttaa perhettä myös psykososiaalisissa kysymyksissä, eikä toteuta työssään pelkkää juridisteknistä osaamista (ks. myös Antikaisen väitöskirja 2007; Antikainen ym. 2009). Myös Kaittila ja Nurmela (2019) kirjoittavat, että lastenvalvojalla olisi tärkeää olla juridisen eroneuvonnan osaamisen lisäksi kriisityön ja psykososiaalisen eroneuvonnan osaamista (Kaittila & Nurmela 2019, 426).

Osa vanhemmista kuitenkin pohtii lasta koskevien sopimusten sisältöä ja lastenvalvojalta saamaansa palvelua omasta näkökulmastaan lapsen näkökulman puuttuessa kokonaan. Lasta koskevien sopimusten sisältöjä ja lastenvalvojan työtä ohjaa kuitenkin aina lapsen edun ensisijaisuus, sillä lastenvalvoja edustaa lasta sopimuksia laadittaessa (Taskinen 2001, 43; Karhuvaara ym. 2013, 15). Lapsen edun ensisijaisuus näyttää välillä olevan ristiriidassa vanhemman toiveiden kanssa, jolloin vanhempi kokee saaneensa huonoa palvelua lastenvalvojalta tai hän ei ole täysin tyytyväinen lasta koskevan sopimuksen sisältöön. Toisaalta edes vahvistetut sopimukset eivät aina takaa sitä, että vanhemmat noudattaisivat sopimuksia, mikä saattaa olla vanhemmille todella turhauttavaa. Tämä on todettu myös muissa tutkimuksissa (kuten Kääriäinen 2008, 67, 70).

Entisen puolisonsa kanssa riitaantuneiden vanhempien kerronnoissa on yhteneväisyytenä vaikutelma siitä, että ainakin toinen vanhemmista unohtaa, että vanhempien keskinäisen riidan

keskellä tehdyt päätökset lapsesta koskevat lapsen elämää. Tilanne ei ole poikkeuksellinen, koska keskenään riitelevien vanhempien kohdalla on vaarana, että vanhemmat käyttävät lasta jopa pelinappulana vanhempien välisessä riidassa (Santala 2009, 146; Kääriäinen 2008, 79). Tällöin vanhempien välinen konflikti voi muodostua pitkittyneeksi huoltoriidaksi, mikä aiheuttaa lapsessa turvattomuutta ja emotionaalista hätää. Pitkittänyt huoltoriita puolestaan voi johtaa siihen, että toinen vanhempi pyrkii vieraannuttamaan lasta toisesta vanhemmasta, johon lapsella on aiemmin ollut normaali ja lämmin suhde. (Sinkkonen 2017a, 13; Sinkkonen 2017b, 30–31; Sinkkonen 2017c, 49–50.)

Aineiston perusteella voidaan todeta, että lastenvalvojan on vaikea auttaa sellaisia vanhempia, jotka eivät pääse keskenään sopuun lasta koskevista asioista. Vanhemmat kertovat perheen saaman avun muidenkin palveluiden osalta jäävän vähäiseksi tai apua ei saada lainkaan, mikäli toinen vanhemmista ei kykene yhteistyöhön lastenvalvojan luona. Perhemuodolla ei ole tämän aineiston perusteella vaikutusta asiaan. Niin hetero- kuin sateenkaarivanhempienkin aineistoissa esitellään tilanteita, joissa vanhempi on katkaissut lapsen ja toisen vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen kokonaan. Näissä tilanteissa välit katkaiseva vanhempi on joko lähivanhempi tai etävanhempi itse. Myöskään tuomioistuinten päätöksistä ei aineiston perusteella ole aina apua sellaiselle vanhemmalle, joka yrittää pitää myönteistä vuorovaikutussuhdetta yllä lapseen, mikäli toinen vanhempi estää vuorovaikutussuhteen ylläpitämisen.

Aineistosta käy ilmi, että mikäli vanhemmat jäävät ilman kaipaamansa tukea muusta syystä kuin toisen vanhemman lastenvalvojan luo tulemisen kieltäytymisen johdosta, he selittävät asiaa keskenään samankaltaisilla syillä. Vanhemmat kokevat tulevaisuuden epätasavertaisesti kohdelluiksi sukupuolensa tai perheen erityisyyden vuoksi. Heterovanhemmat kokevat, että oma sukupuoli on syynä heikolle palvelulle, eli syynä on se, että avunhakija itse on isä tai äiti. Tällöin vanhemman kokemuksen mukaan vastakkainen sukupuoli saa parempaa palvelua. Aineiston perusteella etenkin isät kokevat eropalveluissa vanhemmuutensa toisarvoistamista suhteessa äidin vanhemmuuteen. Toisaalta näissä tilanteissa äiti saattaa kokea päävastuun lapsista kuormittavana. Niin äitien kuin isienkin kokemuksissa näyttäytyy siis sama suunta siitä, että tasa-arvoinen vanhemmuus on vanhempien toive. Myös Kääriäinen (2008) havaitsi tutkimuksessaan, että isät kokevat jäävänsä alakynteen viranomaisten kanssa asioidessaan, koska viranomaiset korostavat puheessaan ja käytännöissään äitien merkitystä (Kääriäinen 2008, 78).

Sateenkaariperheiden kohdalla sen sijaan perhemuodon erityisyys sinällään nähdään syyksi huonommalle palvelulle, erityisesti mikäli toisella vanhemmalla ei ole lapsen juridista vanhem-

muutta. Tällöin lastenvalvoja ei pysty auttamaan heitä, koska lastenvalvojan luona voivat asioida lapsen asioissa vain lapsen huoltajat ja lailliset vanhemmat (Jämsä 2008c, 322). Sateenkaariperheiden asema on ollut täten erityisen heikko ennen lakimuutosta samaa sukupuolta olevien pariin avioliitto-oikeudesta ja ennen kuin rekisteröidyssä parisuhteessa olevilla oli oikeus adoptoida puolisonsa lapsi (Hakalehto 2018, 121). Gartrell ja muut (2011)⁸ tulivat samaan tulokseen laajassa tutkimuksessaan. Mikäli toinen äideistä on adoptoinut toisen äidin synnyttämän lapsen, on todennäköisempää, että äideillä on eron jälkeen yhteishuolto. Yhteishuolto puolestaan vaikuttaa edesauttavasti sitä, että lapsella on vanhempien eron jälkeen läheinen suhde molempiin äiteihinsä. (Gartrell ym. 2011.)

Täten aineiston perusteella voidaankin todeta, että lastenvalvojan täytyy ymmärtää perheiden moninaisuutta tekemättä ennako-olettamuksia perheestä. Esimerkiksi sateenkaarivanhemmuudesta ja sen erityisyydestä erovanhemmuuden suhteen vanhemmat itse ovat kahta mieltä. Toiset sateenkaariperheiden vanhemmat näkevät, että heidän eronsa ei poikkea mitenkään heteroparien erosta. Toiset taas kokevat, että he osaavat kahtena äitinä ottaa paremmin lapsen edun huomioon tehdessään lasta koskevia päätöksiä eron jälkeen. Eräs haastateltava kokee, että heidän perheensä ei saanut apua siitä syystä, että he ovat sateenkaariperhe, koska viranomaisilla ei ollut riittävästi tietoa sateenkaariperheistä.

Lastenvalvojan luo pääseminen nähdään haastavana muun muassa pitkän jonotusajan tai tapaausten peruuntumisen vuoksi. Tämä ei aiheuta epätasa-arvoisuuden kokemuksia vanhemmissa, vaan ne nähdään palvelun heikkoutena ylipäätään. Myös Santalan (2009) tutkimuksessa vanhemmat kertovat olevansa tyytymättömiä eropalveluihin etenkin isommissa kaupungeissa, koska pitkien jonojen vuoksi lasta koskevien päätösten tekeminen viivästyy (Santala 2009, 144). Vanhempien kertomasta käy ilmi, lastenvalvojalla täytyy olla myös riittävästi tietoa palveluista, joihin hän voi ohjata perheen erokriisin tai toimimattoman yhteistyövanhemmuuden keskellä, jotta perhe ei jäisi yksin selviytymään ongelmiansa kanssa.

---

⁸ Gartrell ja muiden (2011) tutkimukseen osallistui 40 eronnutta naisparia ja heidän 17 vuotta täyttäneet lapsensa, joista 19 oli tyttöä ja 21 poikaa. Tutkimuksessa kartoitettiin perheiden piirteitä, huoltomuotoja ja nuorten hyvinvointia äitien eron jälkeen. (Gartrell ym. 2011.)

4.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen aineisto koostuu kuuden sateenkaariperheen äidin haastattelusta ja kuudesta erovanhemmuuskirjoituksesta, joiden kirjoittajista kolme on äitejä ja kolme on isiä. Kyseessä ei siis ole yleistettävissä oleva tutkimus. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä siitä, minkälaisia tuen tarpeita erovanhemmuus aiheuttaa, minkälaisia kokemuksia vanhemmilla on lastenvalvojalta saamastaan tuesta, sekä minkälaisia haasteita lastenvalvojan tarjoamaan palveluun liittyy. Tutkimus paljastaa myös millaista tukea vanhemmat eivät saa lastenvalvojalta, ja kenen puoleen vanhemmat silloin kääntyvät tai minkä palvelun piiriin heidät ohjataan. Tutkimusaineisto tarjoaa mahdollisuuden tehdä johtopäätöksiä edellä mainituista asioista, minkä vuoksi arvioin aineiston kattavuuden riittäväksi.

Haastattelut ovat vuodelta 2016 ja kirjoitukset vuosilta 2011–2012, minkä vuoksi pohdin, ovatko niissä esiintyvät teemat ajankohtaisia tämän tutkimuksen tekemisen aikana eli vuonna 2020–2021. Tutustuessani aineistossa esiintyviin teemoihin huomasin aiheiden olevan suurelta osin edelleen ajankohtaisia. Ainoa poikkeus on sateenkaariperheiden äitien parantunut tilanne uuden äitiyslain 2018 myötä. Uusi äitiyslaki helpottaa äitiyden tunnustamista ja virallisen äitiyden myötä äitiyden tunnustavasta äidistä tulee lapsen juridinen vanhempi, mikä parantaa niin lapsen kuin äitiyden tunnustavan äidinkin oikeudellista asemaa vanhempien erotilanteessa.

Tutkimuksen olisi kuitenkin voinut toteuttaa keräämällä uusi aineisto vuonna 2021, jolloin aineistossa olisi mahdollisesti ollut nähtävillä muun muassa äitiyslain vaikutukset sateenkaariperheiden vanhempien kokemuksiin. Uutta aineistoa kerätessä olisi voinut yrittää tavoittaa myös sateenkaari-isiä haastateltavaksi, jolloin myös heidän kokemuksistaan olisi saatu tietoa. Uusi aineisto olisi voinut lisäksi mahdollistaa sen, että tutkittavat olisivat kertoneet syvällisemmin ja kattavammin kokemuksistaan erityisesti lastenvalvojan palveluihin liittyen. Tässä aineistoissa tutkittavat sivusivat tutkittavaa aihetta kertoessaan erovanhemmuudestaan. Uuden aineiston kerääminen olisi kuitenkin edellyttänyt oikeanlaisten asiakkaiden saavuttamista, mistä ei ole etukäteen takeita.

Valmiit aineistot mahdollistivat kahden erilaisen aineiston yhdistämisen tutkimuksessa, koska aineiston keräämisen jäädessä pois, aikaa analyysin tekemiselle jäi enemmän. Tutkimuksessa käytetyt aineistot osoittautuivat monipuolisiksi, koska niistä löytyy esimerkiksi sukupuolittuneisiin käsityksiin liittyviä teemoja sekä perheiden moninaisuuden tunnistamattomuuteen liittyviä teemoja, mikä tarjosi mahdollisuuden tutkia vanhempien kokemuksia laaja-alaisesti. Uusi aineisto olisi täten voinut jäädä nykyistä aineistoa suppeammaksi, jolloin myös ymmär-

ryksen lisääntyminen erovanhemmuuskokemuksista olisi jäänyt tätä tutkimusta vähäisemmäksi.

Tutkimuksen arvioinnissa on otettava huomioon oma työni lastenvalvojana. Työni vaikuttaa varmasti siihen, minkälaista tulkintaa teen vanhempien kertomista kokemuksista. Tutkimusta tehdessäni kiinnitin kuitenkin huomiota siihen, että esiin nousevat asiat ovat aineistossa esiintyviä vanhempien kokemuksia, eikä minun omia näkemyksiäni lastenvalvojan työn pohjalta. Aineistosta löytyy itselleni asiakaskastyöstä tuttuja asioista, minkä vuoksi koin vanhempien kokemusten peilaamisen palvelujärjestelmän ja lainsäädännön asettamiin raameihin helpoksi.

4.3 Palvelujärjestelmän kehittäminen ja lisätutkimuksen tarve

Tämä tutkimus tukee Kaittilan ja Nurmelan (2019) näkemystä siitä, että olisi tärkeää kehittää perheoikeudellisia palveluita tarjoamalla monipuolista lisä- ja täydennyskoulutusta lastenvalvojille, ja mahdollistaa vanhempien lastenvalvojan luo pääseminen nykyistä nopeammin (Kaittila & Nurmela 2019, 426). Esimerkiksi perheiden moninaisuutta ei vieläkään huomioida riittävän hyvin lastenvalvojan palveluissa. Tällöin sateenkaariperheen jäsenet voivat kokea tulevansa syrjityksi heteronormatiivisen palvelujärjestelmän vuoksi, kuten eräs haastatelluista äideistä kertoo. Myös Gahanin (2017)⁹ tutkimuksen mukaan heteronormatiiviset palvelut saattavat olla esteenä eronneiden sateenkaariperheiden vanhempien avun saamiselle. Edellä mainitut asiat voivat aiheuttaa sen, että sateenkaariperheiden vanhemmilla saattaa olla korkea kynnys hakea apua (Lahti & Kolehmainen 2020, 5). Eropalveluiden tarjoajilla pitäisi olla enemmän osaamista sateenkaariperheiden erityisyydestä, mikä koskee myös lastenvalvoja (Gahan 2017).

Vuoden 2018 äitiyslaki on vastannut joihinkin vanhempien kokemuksiin perheoikeudellisiin puutteisiin, koska äitiyslaki mahdollistaa äitiyden tunnustamisen, minkä kautta juridinen vanhemmuus on helpommin saavutettavissa myös perheen toiselle äidille. Olisi mielenkiintoista tutkia, kokevatko sateenkaariperheiden äidit tulevansa paremmin autetuiksi erotilanteessa uuden lain voimaantulemisen jälkeen. Lisäksi olisi tärkeää tutkia, miten toimivina sateenkaariperheiden muut vanhemmat kuin äidit kokevat eropalvelut.

Lainsäädännössä on joka tapauksessa vielä parannettavaa, sillä edelleenkin lapsella voi olla vain kaksi juridista vanhempaa, vaikka jollain lapsilla vanhempia on todellisuudessa useampi, kuten apilaperheessä. Juridinen vanhemmuus takaa lapselle ja vanhemmalle paremman oikeuden suhteen jatkumiselle myös eron jälkeen. Eri vanhemmuuden muotoihin liittyvää tutkimusta vanhempien erotilanteessa tarvitaan.

Lapsen vuoroasuminen oli erään äidin mukaan johtanut lapsen vaikeisiin ongelmiin. Vuoroasumista olisikin tärkeä tutkia lisää, vaikka sitä onkin jo tutkittu kotimaassa ja kansainvälisesti (kuten Bergström ym. 2013; Bergström ym. 2015; Linnavuori 2018). Perheiden moninaisuus

---

⁹ Gahanin (2017) tutkimuksessa tutkittiin eronneiden samaa sukupuolta olevien vanhempien kokemuksista palveluista ja palvelun tuottajista Australiassa. Tutkimuksessa haastateltiin 24 samaa sukupuolta olevaa eronnutta vanhempaa puolistrukturoidulla syvähaastattelulla. Osallistujissa oli sekä naisia että miehiä, ja niin lasten biologisia kuin ei-biologisia vanhempia.

pitäisi ottaa paremmin huomioon myös etuusjärjestelmää kehitettäessä esimerkiksi vuoroasumistilanteessa. Myös Rissanen ym. (2017) tutkimuksesta käy ilmi, että vuoroasuvan lapsen vanhemmat toivovat yhteiskunnalta oikeudenmukaisuutta siinä, että esimerkiksi lapsilisä olisi mahdollista jakaa kahteen kotiin (Rissanen ym. 2017, 53).

Lapsen vieraannuttamista toisesta vanhemmasta olisi myös tarpeellista tutkia lisää. Olisi esimerkiksi mielenkiintoista tietää, onko lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta vuonna 2019 tehty lakimuutos vieraannuttamisen ehkäisemiseksi ollut toimiva. Lain mukaan kummankin vanhemman on nyt omalta osaltaan myötävaikutettava tapaamisoikeuden toteutumiseen, sekä vältettävä kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361).

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että lastenvalvojan olisi hyvä kertoa aiempaa selkeämmin vanhemmille, mihin hänen näkemyksensä perheen tilanteesta perustuvat. Lastenvalvojan työn tärkein tavoite on lapsen edustaminen lasta koskevassa asiassa, joten lapsen edun ensisijaisuus ohjaa lastenvalvojan työskentelyä. Lastenvalvojan kertoessa asiasta avoimesti vanhemmille heidän voi olla helpompi ymmärtää, että lasta koskevassa sopimuksessa ei ole tarkoitus esimerkiksi taata mahdollisimman tasa-arvoisesti jaettua vanhemmuutta, mikäli kyseinen ratkaisu ei ole lapsen edun mukaista. Myös esimerkiksi vuoroasumista pitää tarkastella lapsen näkökulmasta. Lastenvalvoja ei voi täten vahvistaa sopimusta vuoroasumisesta, mikäli perheen tilanne ei tarjoa vuoroasumisen vaatimia olosuhteita. Lisäksi lapsen edun mukaista on, että lapsi jää häntä enemmän hoitaneelle vanhemmalle, joka useimmiten on äiti. Näissä edellä mainituissa tilanteissa ei ole kyse isien vanhemmuuden toisarvoistamisesta, mutta mikäli lastenvalvoja ei kerro näkemykseensä vaikuttavista perusteista, vanhemmille voi muodostua kokemus vanhempien epätasa-arvoisesta kohtelusta, vaikka kyseessä olisi lapsen hyvinvoinnin ja edun mukainen ratkaisu. Lastenvalvojan täytyy myös kiinnittää huomiota siihen, että hän ei perusteettomasti toisarvoista toisen vanhemman vanhemmuutta.

Tämän tutkimuksen mukaan lastenvalvojan täytyy osata ohjata perheet sellaisten palveluiden piiriin, joista perhe saa apua erokriisiinsä, koska muuten vanhemmat voivat kokea jäävänsä yksin ongelmiansa kanssa. Vanhempien täytyisi saada eroneuvontaa nopeasti asuinkunnasta riippumatta. Vanhempien saama oikeanlainen tuki erovanhemmuuteen on tärkeää vanhempien erokriisistä toipumisen kannalta, mutta se myös auttaa lasta selviytymään vanhempiensa erosta (Makkonen 2009, 190). Myös Santalan (2009) tutkimuksessa ulkopuolinen sovitteluapu nähdään tärkeäksi avuksi vaikeiden erotunteiden vallassa oleville vanhemmille, jotta

vanhempien väliset erimielisyydet saadaan ratkottua (Santala 2009, 146). Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu hyviä tuloksia, kun vanhempien taitoa yhteistyövanhemmuuteen on kasvatettu jotain menetelmää käyttäen (kuten Lagraff ym. 2015). Näissä tutkimuksissa on todettu, että vanhemmat kykenevät muuttamaan omaa toimintaansa ja jättämään lapsen vanhempien välisten konfliktien ulkopuolelle, mikäli he saavat riittävästi tietoa siitä, miten vahingollista lapselle on elää vanhempien välisten konfliktien keskellä (Lagraff ym. 2015).

Lastenvalvojan työskentelyn olisi hyvä lähentyä Antikaisen (2007) väitöskirjatutkimuksen mukaista psykososiaalisesti suuntautuvan sosiaalityöntekijän työtapa, jolloin asiakastyö on prosessinomaista ja perheen tilanteen kokonaisvaltaisesti huomioivaa, jolloin myös vanhempien välistä sovinnollisuutta ja yhteistyökykyä saatetaan saada lisättyä. (Antikainen ym. 2009, 207.) Myös Kautilan ja Nurmelan (2019) mukaan lastenvalvojan tarjoama psykososiaalinen eroneuvonta ja kriisityö juridisen eroneuvonnan lisänä auttaisivat siinä, että eronneet vanhemmat saisivat enemmän apua erokriisiinsä ja lastenvalvojan pystyisi perehtymään perheen kokonaistilanteeseen paremmin. (Kautila & Nurmela 2019, 426.) Lastenvalvojan perehtyminen syvällisemmin perheen tilanteeseen takaa paremmin sen, että lasta koskevat sopimukset ovat lapsen edun mukaisia.

Lähteet

Kirjallisuus

- Aaltio, Iris & Puusa, Anu (2020) Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus.
- Aaltonen, Anna-Kaisa (2020) Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa – Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Alppivuori, Kristiina (2017) Eropalvelut ja lastenvalvojan työ – Mitä tutkimukset kertovat eropalveluista ja lastenvalvojan työstä sekä palvelujen kehittämisen tarpeesta. Raportti. Espoon kaupunki.
- Amato Paul R. & Keith Bruce (1991) Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, No. 1, 26–46.
- Antikainen, Mari & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (2009) Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Antikainen, Mari (2007) Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja e. yhteiskuntatieteet 148. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopion yliopisto.
- Autonen-Vaaranieniemi, Leena (2018) Vanhempien riidat vuoroasumivien lasten näkökulmasta. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (toim.) Monen kodin lapset. Tallinna: Gaudeams.
- Bauserman Robert (2012) A meta-analysis of parental satisfaction, adjustment, and conflict in joint custody and sole custody following divorce. *Journal of Divorce & Marriage*, 53, 464–488.
- Bergström, Malin & Fransson, Emma & Modin, Bitte & Berlin, Marie & Gustafsson, Per A. & Hjern, Anders (2015) Fifty moves a year: is there an association between joint physical custody and psychosomatic problems in children? *Journal of Epidemiology and Community Health*, 28 April 2015.
- Bergström, Malin & Modin, Bitte & Fransson, Emma & Rajmil, Luis & Berlin, Marie & Gustafsson, Per A. & Hjern, Anders (2013) Living in two homes – a Swedish national survey of wellbeing in 12 and 15 year olds with joint physical custody. *AMC Public Health*, 2013 Sep 22.

- Bjarnason, Thoroddur, Bendtsen, Pernilla, Arnarsson, Arsaell, Borup, Ina, Iannotti, Ronald, Löfstedt, Petra, Haapasalo, Ilona, Niclasen, Birgit (2012) Life Satisfaction Among Children in Different Family Structures: A Comparative Study of 36 Western Societies. *Children & Society*, (26), 51–62.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2012) Thematic analysis. Teoksessa Cooper, H. (toim.) *APA Handbook of Research Methods in Psychology Vol 2. Research Designs*.
- Broberg, Mari & Hakovirta, Mia (2009) Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Campbell, Alan (2008) The Right to be Heard: Australian Children's Views about their Involvement in Decision-making following Parental Separation. *Child Care in Practice. Improving Services for Children when Parents are Separating*, Vol 14, Iss. 3, 237–255.
- Castrén, Anna-Maija (2009) Mitä erosta seuraa? Eron vaikutus perheen sosiaalisiin suhteisiin. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Castrén, Anna-Maija & Hakovirta, Mia & Kuronen, Marjo (2019) Ero yhteiskunnallisena kysymyksenä. *Janus*, 27 (4), 341–343.
- Castrén, Anna-Maija & Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2019) Harvinaisesta ja kielletystä tavanomaiseksi ja hyväksytyksi: muuttuva kulttuurinen ymmärrys av(i)erosta suomalaisessa yhteiskunnassa. *Janus*, 27 (4), 344–361.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2018) *Johdatus lasten monipaikkaiseen asumiseen*. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (toim.) *Monen kodin lapset*. Tallinna: Gaudeamus.
- Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (2009) Yksinhuoltajien asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009*.
- Fransson, Emma, Sarkadi, Anna, Hjern, Anders, Bergström, Malin (2016) Why should they live more with one of us when they are children to us both?: Parents' motives for practicing equal joint physical custody for children aged 0–4. *Children and Youth Services Review*, 66, 154–160.
- Gahan, Luke (2018) Separated Same-Sex Parents: Troubling the Same-Sex Parented Family. *Sociological Research Online*, Vol. 23, Iss. 1, 245–261.
- Gahan, Luke (2017) Separated Same-Sex Parents' Experiences and Views of Services and Service Providers. *Journal of Family Strenghts*, Vol. 17, Iss. 2, Art. 2.

- Gartrell, Nanette & Bos, Henny & Peyser, Heidi & Deck, Amalia & Rodas, Carla (2011) 'Family Characteristics, Custody Arrangements, and Adolescent Psychological Well-being after Lesbian Mothers Break Up', *Family Relations* 60, 572–85.
- Dunn Judy (2004) Annotation: Children's relationships with their non-resident fathers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 69–671.
- Haataja, Anita (2009) Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili. Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009*.
- Hakalehto, Suvianna (2018) *Lapsioikeuden perusteet*. Helsinki: Alma Talent.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2009) *Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus*. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Hetherington E. Mavis & Kelly John (2003) *For better or for worse. Divorce reconsidered*. New York: Norton.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Huttunen, Jouko (2001) *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jalovaara, Marika (2020) *Erkanevia elämänkulkuja? Sosiaalisen aseman yhteys lasten perhемуotoihin*. Teoksessa Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu (2020a) *Laadullisen aineiston analysointi*. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu (2020b) *Laadullisen tutkimuksen luotettavuus*. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus.
- Jämsä, Juha (2008a) *Suomalaiset sateenkaariperheet*. Teoksessa Jämsä, Juha (toim.) *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jämsä, Juha (2008b) *Juridinen ja yhteiskunnallinen tilanne*. Teoksessa Jämsä, Juha (toim.) *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jämsä, Juha (2008c) *Lastenvalvoja*. Teoksessa Jämsä, Juha (toim.) *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Kaaitila, Annika & Nurmela, Niina (2019) Lapsiperheiden eropalveluiden kehittäminen sosiaali- ja terveystalvelujärjestelmässä. *Janus*, 27 (4), 422–429.
- Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (2020) Johdanto: Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Karhuvaara, Marjatta & Kaitue, Sanna & Ruuhilahti, Susanna (2013) Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. *Opas 30/2013*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvet Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Karpf, Mitchell & Shatz, Irene (2005) The Divorce Is Over – What About the Kids? *American Journal of Family Law* 19 (1), 7–11.
- Kelly, Robert & Rebenbach, Laura & Rinaman, William (2005) Determinants of Sole and Joint Physical Custody Arrangements in a National Sample of Divorces. *American Journal of Family Law* 19 (1), 25–43.
- Koski, Leena (2020) Teksteistä teemoiksi. Dialoginen tematisointi. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus: Tallinna.
- Koulu, Sanna (2014) Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset. Oikeuden rakenteet ja sopivat perheet. Vantaa: Lakimiesliiton kustannus.
- Kukkola, Jani (2018) Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuronen, Marjo (2003) Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kääriäinen, Aino (2008) Ero haastaa vanhemmuuden. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (2009) Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja eroauttaminen tutkimuskohteina. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Lagraff, Melissa & Stoltz, Heidi & Brandon, Denise (2015) Longitudinal Program Evaluation of “Parenting Apart: Effective Co-Parenting”. *Journal of Divorce & Remarriage*, 56 (2), 117–136.
- Lahti, Annukka & Kolehmainen, Marjo (2020) LGBTIQ + break-up assemblages: At the end of the rainbow. *Journal of Sociology*, 57 (4), 608–628.

- Latomaa, Timo (2005) Ymmärtävä psykologia: Psykologia rekonstruktiivisena tieteenä. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus.Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia Oy.
- Linnanmäki, Kirsikka (2019) Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa. Väitöskirja. Helsinki: Alma Talent.
- Linnavuori, Hannariikka (2018) Vuoroasumisen kokemus lapsuudesta varhaisaikuisuuteen. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (toim.) Monen kodin lapset. Tallina: Gaudeams.
- Linnavuori, Hannariikka (2009) Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Makkonen, Arja (2009) Aikuisten kertomukset lapsena koetusta vanhempien erosta selviytymisestä. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Malcore, Sylvia & Windell, James & Seyuin, Mary & Hill, Elizabeth (2010) Predictors of Continued Conflict After Divorce or Separation: Evidence from A High-Conflict Group Treatment Program. *Journal of Divorce & Remarriage*, 51 (1), 50-64.
- Metsämuuronen, Jari (2009) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 4. painos. Jyväskylällä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Miettinen, Anneli & Hakovirta, Mia & Saarikallio-Torp, Miia & Haapanen, Mari & Kurki, Paula & Kalliomaa-Puha, Laura & Sihvonen, Ella & Heinonen, Hanna-Mari & Kivistö, Netta (2020) Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva. Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:51. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Mäenpää, Marjut & Poutiainen, Salla (2009) Nuorten aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien avioerosta ja siitä kuulemisesta. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudemus.
- Palmunen, Anne (2009) Asiantuntijoiden käsitykset yksivanhempaisuudesta. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Perttula, Juha (2005) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus.Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia Oy.

- Peuralahti, Elina (2012) Lapsen tapaamisoikeus ja sen toteuttamisen ongelmakohtia. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Pruuki, Heli (2017) Hyvä ero lapsen ja nuoren näkökulmasta. Teoksessa Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (toim.) Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja.
- Puusa, Anu (2020) Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus.
- Puusa, Anu & Julkunen, Saara (2020) Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus.
- Rantalaiho, Minna (2009) Suomalainen yksinhuoltajuus ja yhteiskuntamuutos. Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009.
- Richmond, Melissa K. & Stocker, Clare M. (2003) Siblings' Differential Experiences of Marital Conflict in Psychological Adjustment. *Journal of Family Psychology* 2003, Vol. 17, No. 3, 339–350.
- Rissanen, Antti & Kääriäinen, Aino & Rantala, Kati & Sarasoja, Laura & Aikio, Marjut (2017) Vuoroasumisesta sopiminen ja periaatteet vanhempien ja viranomaisten käsityksinä. *Janus*, 25 (1), 38–56.
- Ritala-Koskinen, Aino (2003) (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudemus.
- Salo, Sirpa (2009) Vanhempien parisuhdeongelmien yhteys lasten käyttäytymisongelmiin ja psyykkiseen oireiluun. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Salo, Sirpa (2011) Parisuhdeongelmat ja lapsen psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Santala, Sirpa (2009) Miten vanhemmat järjestävät lapsen huollon ja asumisen eron jälkeen? Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009.
- Sinkkonen, Jari (2017a) Erilaiset liitot, erilaiset erot. Teoksessa Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (toim.) Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja.
- Sinkkonen, Jari (2017b) Vanhempien eron vaikutukset lapseen. Teoksessa Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (toim.) Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja.
- Sinkkonen, Jari (2017c) Toisesta vanhemmasta vieraannuttaminen. Teoksessa Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (toim.) Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja.

- Sinkkonen, Jari (2017d) Miten kertoa erosta lapselle. Teoksessa Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (toim.) Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja.
- Taskinen, Sirpa (2001) Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes oppaita 46. Helsinki: Stakes.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Willen, Helena (2015) Challenges for divorced Parents: Regulating Negative Emotions in Post-Divorce Relationship. Australian & New Zealand Journal of Family Therapy, 36 (3), 356-370.
- Wesolowski, K. & Nelson, W. & Bing, N. (2008) Relationship Components and Nature of Postdivorce Parenting Responsibilities among Individuals Going Through a Divorce. Journal of Divorce and Remarriage, 49 (3-4), 258-271.

Virallislähteet

- Adoptiolaki 2012/22. Finlex. [online] <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120022>. Viitattu 15.4.2021.
- HE 47/2011. Hallituksen esitys Eduskunnalle adoptiota koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä lasten adoptiota koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamiseksi. Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2011/20110047>. Viitattu 28.5.2021.
- HE 198/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta. Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2008/20080198>. Viitattu 22.2.2021.
- Isyyslaki 11/2015. Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150011>. Viitattu 28.5.2021.
- Laki lapsen elatuksesta 1975/704. Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750704>. Viitattu 17.5.2021.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/ 361. Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>. Viitattu 5.12.2020
- Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta 391/2009. Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090391>. Viitattu 28.5.2021.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812. Finlex. [online] <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P4>. Viitattu 26.2.2021.

Oikeusministeriö (2007) Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Helsinki: Oikeusministeriö. Julkaisu 2007:2. [online] https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76043/omju_2007_2_elatusapuohje_suomi_87s.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 5.5.2021.

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Finlex. [online]. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 1.11.2020.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Finlex. [online] https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2. Viitattu 6.5.2021.

Äitiyslaki 253/2018. Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180253>. Viitattu 24.2.2021.

Internetlähteet

Hyvä erovanhemmuus ry & Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (2012) Erovanhemmuuskirjoitukset 2011–2012. [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0. (2012-07-12). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2739>. Viitattu 30.10.2020.

Jauhiainen, Iida (2017) Sateenkaariperheiden äitien kokemukset parisuhteen päättymisestä 2016. [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2017-12-19). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja] <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3180>. Viitattu 30.10.2020.

Tilastokeskus (2021) Perhe. Käsitteet. Tietoa tilastoista. [online] <https://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html#tab1>. Viitattu 12.4.2021.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2021. [online] https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 11.5.2021.

Unicef. Lapsen oikeuksien sopimus – koko teksti. Yleissopimus lapsen oikeuksista. [online] <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>. Viitattu 6.5.2021.

Virtuaalinen sosiaali- ja terveystalvelu keskus (2020) Elatusapulaskuri. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaaamiskeskus. [online] <https://virtu.fi/laskurit/elatusapulaskuri>. Viitattu 5.5.2021.